Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Philosophia eclectica Ettoniam - Cod. Ettenheim-Münster 297

Dehm, Benedictus

[S.l.], 1749-1750

[Text]

urn:nbn:de:bsz:31-130925

Visual Library

Sue an practica an vero speculativa? quomodo denique ipsa distinguatur? quæ singulis expendimus.

§ I.

De Utilitate et Necessitate Logicæ ad alias Scientias.

Utilitatem et necessitatem Logicæ expendentibus nobis sermo non est de Logica illa, quam naturalem vocant, quæque est vis illa rationis nobis à natura insita, qua mens nostra cogitationes suas disponit et cogit in ordinem; vel quâ sponte suâ et citra disciplinam aliquam ratiocinatur; sed de Logica illa, quæ artificialis nuncupatur, atque usu et exercitatione variisque circa mentis cogitationes, seu operationes ex reglarum præscripto factis observationibus acquiritur.

Hæc Logica in tantum apud Veteres pretium fuit, ut eam velut divinum quendam è coelo afflatum suspexerint; eosque supra humanam sortem effectos arbitrarentur, qui illius præceptis certim imbuti, aut iis addiscendis faciles se præberent. hinc varia illi indidere nomina, et dignitatem ab illius utilitate mentientes, illam modo scientiarum organum, modo mentis oculum appellavere etc. Porro magnam illius ad cætaras scientias in statum perfecto acquirendas utilitatem, imò quodammodo necessitatem præter ea, quæ hac de re jam adnotavimus, commendant, et comprobant sequentia argumenta:

1.mo Homo constat corpore et animâ, quibus singilatim suæ sunt infirmitates, et incomoda. ergo sicut medicina corpori studet, et ægritudinis, quibus urgetur, depellit; ita non sua seu ars est investiganda, quæ ægræ menti auxilietur ejusque tenebras discutiat, at talis est Logica: hæc enim ut ex supra memoratis liquet, animi seu mentis sanitati consulit. ergo sicut Medicina ad corporis ægritudines propulsandas, et ad vitam corpoream est necessaria et utilis; ita non Logica ad animi seu mentis ægritudinis procul arcendas, et ad spiritualem ipsius vitam non minus necessaria videtur:

imò illius morbi magis sunt indagandi, q[uan]tò animus seu Mens nobilitate corpus excedit, q[uan]toq[ue] illius morborum principia magis latent, et rarius discutiuntur.

2do notum est, nulla nobis ab Origine nostrâ indita esse sci[enti]as sed illas nisi magno labore à nobis comparari, et per Magistros nos doceri, in ijsq[ue] addiscendis varijs erroribus saepe obnoxios. Ergo Methodus aliqua videtur opere nobis n[ecessa]ria, cujus ope errores nostros corrigamus, ut deffectus nostros emendare conemur. Subsumo, atqui haec est Log[ic]a, quippe quae reglas tradit, quarum ope mens nostra veritatem in caeteris scientijs detegit, cogitationes suas ita dirrigendo, ne in illius indagatione erret. Ergo [illegible]

3. una est Log[ic]a, quae aliarum disciplinarum demonstrationes poterit expendere, easq[ue] ad reglas et leges demonstrationum, quas ipsa tradit, exigere, nec solum, quae ad m[ateri]am, sed etiam quae ad formam demonstrationis pertinent, cognoscere; cavillationes demum aliorum revellere. Ergo Log[ic]a artificialis est n[ecessa]ria ad hujusmodi sci[enti]as in statu perfecto acquirendas.

Obij. Log[ic]a n[atur]alis seu vis rationis à n[atur]a nobis insita ad id sufficere videtur, neque ad sci[enti]as etiam in statu perfecto acquirendas; quippe cui peculiare est, rerum n[atur]as cognoscere, et verum à falso secernere. Ergo Log[ic]a Art[ificia]lis non videtur n[ecessa]ria ad reliquas sci[enti]as et disciplinas in statu perfecto acquirendas.

R. Log[ic]a n[atur]alis, seu vis ipsa rationis à n[atur]a nobis insita, haud parum ad veritatem assequendam confert, ac proinde Log[ica]e artificiosae fundamenti loco est; ipsa tamen non sufficit nisi praeceptis adjuvetur, et arte perficiatur, quemadmodum licet cuiq[ue] hom[in]i innata sit pingendi E.g. facultas, tamen ad imagines formandas ars requiritur, ita etiam, licet ratio n[atur]alis nobis omnibus sit ingenita, non tamen dici debet sufficiens actionibus animi dirrigendis, cùm, illa etiam posita, in multos adhuc errores labamur, atq[ue] infantiae nostrae praejudicijs laboremus. proindi Log[ic]a artificialis ad medendos animi morbos, et imbecillitates in rebus percipiendis, errores nimirum, confusiones, et obscuritates

ceptum nostrum, judicia falsa, et incerta, denique in malis argumentationibus illegitimas consequentias, non modo utilis, sed et necessaria dici debere videtur, utpote quibus cognoscendis, abigendisque tota occupatur.

In hac igitur R. d. a. Logica naturali peculiare est rerum naturas cognoscere et verum a falso secernere; ita tamen ut saepius in ipsis cognoscendis et secernendis erret. et a vero deflectat, C. a. ita ut nunquam erret et a vero deflectat N. a. et cons. Solutio patet ex dictis.

Inst. 1. ceterae disciplinae non sunt ipsa Logica artificiali difficiliores atqui haec sola natura duce Logica artificialis comparatur; nec enim datur Logica Logicae. Ergo ceterae quoque disciplinae sine Logica artificiali per sola naturale ingenii vim quae Logica naturalis est, comparari possunt.

R. D. M. ceterae disciplinae non sunt ipsa Logica artificiali difficiliores, et hoc provenit ab ipsa Logica artificiali, utpote quae ipsis principia subministrat, quibus adjuvantibus, ne in suis cogitationibus et demonstrationibus errent, falsumque pro vero amplectantur C. M. et hoc aliunde provenit N. M. et m.

Certe si quae sint disciplinae Logica ipsa faciliores profecto suam facilitatem Logicae artificiali debent, quippe cujus regularum adminiculo facilius veritatem in suis considerationibus et operationibus sectantur et inveniunt, et quamvis equidem sola natura duce Logica artificialis non tamen sine maximo, et diuturno labore, olim a veteribus Philosophis ope variarum circa mentium suarum cogitationes, et operationes considerationum sensim comparata fuerit, ipseque Aristoteles primus Logicam ad certas quasdam regulas, et praecepta reduxerit: nemo tamen in vitias iverit, Logicam artificialem, modo sola natura duce, et sine Magistro non addisci, praesertim a discipulis admodum juvenibus, quorum mens variis infantiae praejudiciis adhuc obfuscata est prout experientia docet.

Inst. 2. Logicae artificialis praecepta ab ipsa mente per attentam eorum, quae in se ipsa peraguntur, considerationem fuerunt inventa. Ergo et multo magis ceteras disciplinas sine Logica artificiali, et per sola naturale Logica comparare poterit.

R. D. cons. Ergo et multo magis ceteras disciplinas sine Logica artificiali, et per sola Logica naturale comparare poterit, utcunque et valde

imperfectè C. plenè A perfectè Nica. Nos Loca artificiale ad reliquas Scientias A disciplinas in statu perfecto acquirendas, nedum omnino utile, sed et necessariam adstruimus; non verò ut ea imperfecta duntaxat A utcunque acquirantur, prout scilicet antequam perfecta Logica inventa fuissent, eas antiqui possidebant; quippe qui teste Aristoteli illorum defectu saepius in hujusmodi scientijs, A disciplinis hallucinati sunt &c.

Corolarium.

Ad solvendas caeteras obiectiones, quae hic fieri possent, notandum, quod quippiam ad aliquid necessarium metaphysicè dici possit; 1mo metaphysicè ita ut istud sine illo absolutè, nullóque pacto imò nec supernaturaliter acquiri possit. 2. physicè A naturaliter, ita ut naturae viribus haberi non possit sine illo. 3. moraliter, ita ut res aliqua absolutè et naturaliter quidem, non tamen sine magnâ imò maximâ difficultate absque alia acquiri possit. hoc ultimo modo duntaxat Locam artificialem ad reliquas Scias A disciplinas in statu perfecto acquirendas necessariam adstruimus. enim verò mens humana prout jam indicavimus sine hujusmodi Locae adminiculo inter ratiocinandum in varios errores, A lapsus impingit, A non sine maximâ difficultate eos detegere potest.

§ II.

Quodnam A quotuplex sit obiectum Logicae?

In mentem revocatis ijs, quae supra in Philia nostrae proaemio de obiecto illius elocuti sumus, facile intelligimus, quodnam sit Logicae obiectum. enim verò cum disciplinae alicujus obiectum statuatur illud, circa quod ipsa unicè versatur, atque per se ipsum attingit, Locae verò munus unicum sit mentis cogitationes ad verum dirrigere, adeóque circa eas, prout ad verum dirrigendas, unicè ipsa versetur; hinc patet, illius obiectum esse easdem prout ad verum dirrigendas, sit ergo &c.

Conclusio.

Quatuor mentis cogitationes seu operationes quatenus ad verum dirrigendae sunt obtum totale, seu adaequatum logicae. *Prob*: obtum adaequatum disciplinae alicujus est illud, quod praecipue et primario, nec non proprie, et ratione sui; non autem ratione alterius, ab ipsa spectatur. atqui quatuor mentis cogitationes, seu operationes, quatenus ad verum dirrigendae a Logica praecipue, primario, nec non proprie, et ratione sui ipsarum, non autem ratione alterius spectantur, seu considerantur. ergo ℞. M. est certa, utpote quae definitione obti adaequati seu totalis cujuscunque disciplinae generatim continet. m. probatur; ideo tantum instituta est Logica, idque unicum illius munus est, ut de quatuor mentis cogitationum, seu operationum speciebus ad verum dirrigendis certas tradat regulas; ergo eas praecipue, et primario, nec non proprie, et ratione sui ipsarum duntaxat, non vero alterius spectat, consequenter sunt illius obtum adaequatum et totale.

Confirmatur: obtum adaequatum seu totale alicujus disciplinae est illud, quod ei commensuratur, id est, quod tantum patet, quantum illa: quod ei speciem, et distinctionem tribuit, et ad quod omnia, quae in ea tractantur, referri oportet, et re vera referuntur. atqui quadruplex mentis cogitatio, seu operatio, ut ad verum dirrigenda, tantum patet, quantum Logica ipsa; hanc ab omnibus aliis scientiis, et distinguit, eo denique referuntur omnia, quae in Logica traduntur; eo tendunt regulae omnes et praecepta Logicae. ergo obtum adaequatum, seu totale Logicae sunt quatuor mentis cogitationes, seu operationes, ut ad verum dirrigendae.

Obj. prima mentis cogitatio seu operatio, perceptio nempe a Logica ad verum dirrigi non potest. ergo nec illius obtum esse valet. Prob. a. perceptio propriae falsitatis capax esse non potest. ergo nec ad verum a Logica dirrigi potest.

R. N. a. ad ejus probationem D. a. perceptio falsitatis capax esse nequit ratione sui C. ratione consequentis judicii N. a.

Licet perceptio ex se ipsa falsa non sit, potest tamen esse causa, seu potius occasio falsi judicii; unde ut id evitetur, necesse est ut et ipsa a Logica ad verum dirrigatur.

ad solvendas reliquas obtnes, quae contra Logicae nostrae afferri possunt. Hoc duntaxat est notandum, quod omnia, quae alii statuunt tamquam Logicae objectum, vel sint ipsae mentis cogitationes ad verum dirrigendae, vel ad eas, ut ad verum dirrigendas, referantur.

Ex dictis patet modo, quodnam sit objectum materiale et formale Logicae; primum enim sunt quatuor mentis cogitationes, seu operationes, secundum vero sunt eaedem mentis operationes quatenus subiiciuntur ad verum dirrigendae, ex quibus duobus objectis resultat, et constat objectum illius adaequatum, seu attributionis.

§ III

An Logica sit Scientia speculativa, an vero practica et Ars?

Quemadmodum virtus moralis voluntatem, sic virtus intellectualis mentem perficit: illa ad bonum, haec ad verum nos ducit, atque vulgo quintuplex numeratur: intelligentia, quae est primorum principiorum cognitio; cujusmodi sunt, impossibile est simul esse idem, et non esse. totum est majus sua parte etc. Sapientia qua res altissimae cognoscuntur; ut sunt ~~ejus~~ Deus, Angeli, et caeteri creati Spiritus. Haec enim sunt res altissimae, ut quae corporeas longe superent, atque iis multo eminentiores sint. Scientia, qua cognoscimus res per causas seu rationes necessarias. Sic rotunditas est causa seu ratio necessaria, cur Circulus dicatur esse rotundus: sic modo affirmo me existere dum cogito, quia in idea cogitantis necessario comprehenditur idea existentis. prudentia quae est recta ratio rerum agendarum, ut domus aut alterius operis. Ars denique quae ab Aristotele definitur, habitus cum vera ratione effectivus. et ab aliis cognitio practica eorum, quae industria effici possunt; adeoque opus externum molitur, efficere enim significat nomen ipsum Graecum, id est ac extra facere his praenotatis sit.

Conclusio I.

Logica est Scientia proprie dicta. Probatur. Scientia est, qua res cognoscimus per causas seu rationes necessarias, et immutabiles, seu, quod idem est, Scientia est cognitio certa et evidens, per demonstrationem acquisita, vel cognitio rei necessariae per suas causas ai tali est Logica, ergo Logica est Scientia proprie dicta. Major est definitio

Scia · in gbatr, Loa plres habet, et efficit demonstratnes: multa enim circa dfinitione, divisione, et argumentatione demonstrat, nec solummodo tradit regulas, dfiniendi, vel dividendi &c. sed in rationes certas et leges bonæ et accuratæ dfinitnis, divisnis, nec non argtatonis affert et probat: ut quod dfinitio gstare dbeat genere et dffia; quod clarior esse dbeat, re dfinita; quod divisio distictam rei cognitne efficiat, quod tres tm trī dbeant esse in syllmo &c. go Loa est cognitio p demonstratne acquisita &c. adeoq; Scia ppriè dicta.

Obj. Scia est de rebus nrijs; ai ea, de quibus agitur in Loâ, n sunt nria posunt enim fieri, aut n fieri. go Loa n est scia ppriè dicta.

R. D. M. Scia est de rebus nrijs, qtm ad essentia seu gnexne subti et pdicati C. qtm ad existentia N. M. ad scia n requiritr, ut illius obtu nrio existat; soli enim Deo gvenit, ut nrio existat: sed satis est, ut nria gnexio sit inter subtu et pdicatu qlia in scia gsiderantur. Sic sp verum est, virtute gsistere in medio; ntll geludi ex duabus negativis ppositnibq. nec moralis, seu Ethica de hujus hominis singularis virtute, sed de virtute in unverso, nec Loa de syllmo aliqo singulari, et quem qispia enuntiat, sed generatim de eo suas demonstratnes efficit, sive pronuntietur talis syllmus nec ne; adeoq; ex hypotesi; qod fiat syllmus, demonstrat, illu gstare dbere tribus duntaxat trīs et tribus ppositnibq.

Conclusio II.

Loa est Scia practica. Pbatr. illa est Scia practica, qæ p se tendit ad opus, nec in sui obti gtemplatne quiescit. ai Loa est hujusmodi; non enim naa, leges, et pprietates dftnis, divisnis et argtatnis tradit, ut in ijs sistat, sed eo ptissimu tendit, ut reglæ quas tradit ad usu adhibeantur: neq; ulla est Loæ pars, quæ cogitatnes seu operatnes mentis p certas regulas aut pcepta ad veritate n dirrigat. go Loa est Scia practica.

gfirmatr. eade est ratio mralis Phiæ seu Ethicæ, qa Logica; na sicut illa circa voltatis actnes, ut ad bonu dirrigendas, sic Loa circa mentis actnes ut ad veru dirrigendas versatur. ai Ethica est vo practica, ut oes fatentur. go et Loa.

Dices 1mo. vox illa Scia practica inaudita est apud antiquos, et manifestam involvit ctradictnem. na Scia obtu est oio nciu; qod am sub praxim venit, est ctingens, idqz pt bene aut male fieri. qo &c.
R. N.a. na Aristoteles libro 2. metaph: C.1. b Slia vocat Scia veritatis; tu addit: Speculve em finis est veritas, practicae am opus. Neqz oe illud quod sub praxim venit, est ctingens nisi quo ad existentia, n vero quo ad esstia; prout in responsione ad obtne ctra 1am clusne explanatu est.
Dices 2. operatnes seu cogitationes mentis sunt facultatis cognoscentis qo st speculationes quaedam; atqz adeo Loa quae circa eas occupatur, erit speculatrix, n practica.
R. N.a. vel D. operatnes mentis sunt facultatis cognoscentis sul et operantis C. cognoscentis tm N.a. operatnes seu cogitatnes mentis, quatenus sunt dirigibles p certas regulas, et imutablia principia, n st purae speculatnes. Pre dstnis cognitio, quae ad efficienda dstne tendit, n est pura speculatio, nisi ratne rei dfnitae, quae tm cognoscitur. at si reglae ipsae et leges dftnis spectentr ea ratne dstio practica dici dbet.

Conclusio III

Loa n Ars dici potest. Pbatr. Ars est recta ratio reru faciendaru. ai Loa est hujusmodi: ctantes em pspetuas definiendi, dividendi, et argumentandi regulas tradit, has quoqz ad usu applicat, qo nhl ei deest ad ratne artis: pfecto eu sit practica, et regulas, quas pscribit exequatur. unde etia nobis optime dfnita est, ars bene utendi ratne. arte em dicimus, virtute mentis, qa directrices regulas et nqa errantes ctientur, qas csulimus, eu agimus: qod utiqz Loae propriissime jure cvenit, cum ratne ipsa dirigat et pficiat.

obj 1. ois ars versatur circa opus factibile. atqui nullum est opus factibile Loa, ergo nec ipsa est ars. R. D. M. ois ars servilis et Mechanica versatur C. C. ois ars liberalis cujusmodi est Loa, versatur N. M. et C. m. D. cqs; go Loa n est ars servilis C. liberalis N. coa

obj 2. idem habitus scia et ars esse n pt, atqui loa est scia go ars dici n pt.

R. D. M. idem habitus scia et ars esse nequit eodem respectu vel sub eadem ratione C. sub diverso respectu et ratione N. M. Sic loa, quatenus demonstrat sui obti proprietates, est scia theorica: quatenus vero certas regulas praescribit, eatenus est practica, atque artis nomen sibi n vindicat: nam mentis actiones artificiose disponit, ac perficit: unde fatemur, eundem habitum n esse sub arte et scia speculativa; sed nil impedit, quo minus sit ars sub et scia practica

obj 3: eisdem Loa utitur principiis, quibus utuntur sciae speculativae; quale est illud artificii syllogistici fundamentum, quaecunque sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se. modo speculativo n procedit: artificiosa enim dispositio illa syllmi extra illum n prorumpit, et in sola cognitione consistit; actiones vero illius ad praxin n attinent. Scimus ois sciae sunt practicae, go Loa n est practica, neque adeo ars dici pt. R. N. coa quaedam enim principia possunt esse Loae et scientiis speculativis comunia, sed n idcirco loa inter scias speculativas est numeranda. Sic Geometria practica iisdem utitur principiis quibus Geometria speculativa. quod autem objicit, modum procedendi logicae esse speculativum, et actiones mentis n esse practicas, distinguendum est, actiones ut eliciuntur ab intellectu et tendunt ad veritatis cognitionem, n sunt practicae, C. ut certis praeceptis et regulis formantur, n sunt practicae N, quae distinctio ubique pene est adhibenda.

§ IV.

Quomodo Loa in se ipsa dividatur, seu quotuplex sit?

Loa communiter dividi solet in docentem et utentem. illa praecepta et reglas tradit, quibus in recte percipiendo judicando, et ratiocinando dirigimur: haec reglas istas ad usum applicat, cum ratione sui spectatur, et

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

ut est ars bene disserendi, seu utendi ratione, vel ut Tullius definit, ars veri et falsi disceptatrix, et judex, docens nominatur, sed cum ad alias disciplinas refertur, quæ illius opera utuntur tum utens appellatur.
nunc quæritur an Logica docens et utens, unus et idem sit habitus; an verò ad diversos specie habitus utraque pertineat? Sit

Conclusio Ima.

Si Logica usurpetur pro alijs disciplinis, quæ ipsius præceptis utuntur, tum Logica docens et utens sunt diversi habitus.
Probatur. Logica utens sic accepta complectitur omnes disciplinas, quæ penes diversa objecta, seu modum unicuique illarum subjecta inter se se differunt. ergo Logica utens eo modo accepta non est cum Logica docente, unus et idem habitus

Conclusio 2da.

Cum Logica utens accipitur pro ea facultate, quæ docentis regulas ad usum applicat, tum specie non differt à docente, sed unus est et idem habitus. Probatur. ubi non sunt diversæ difficultates, ibi nihil necesse est, diversos specie habitus comminisci. atqui in doctrina et usu præceptorum, quæ in Logica traduntur, non sunt diversæ difficultates, ut patet, enim vero Logica docens tradit regulas et præcepta, quibus utitur Logica utens, estque eadem facultas et illius, qui illas præscribit, et ijs utitur ergo non sunt diversi specie habitus.
objicies. in omni arte aliud est recte præcipere, aliud exequi. atqui Logica docens, præcipit tantum et dirrigit, utens verò exequitur. ergo Logica docens et utens sunt habitus distincti.
Respondeo Distinguo Majorem. in omni arte concedo cum præcipere et exequi pertinent ad diversas facultates, Concedo. cum unius et ejusdem sunt facultatis Nego Majorem. hic Logica docens et utens supponuntur esse ejusdem facultatis concedo.

Inst. qui reglas Loae optimè novit, n̄ idcircò ijs sębenè utitur. gō Loa docens est ab utente diversa.
R̄. D. a. n̄ bene utitur rglis pp maā, quā ignorat defectu Scīæ alicujus C. pp reglas ipsas, quasi difficile eēt eas ad usū applicare N. a. qui in re propositā n̄ pt Loæ regulis uti, difficultas, quā experitur, n̄ oritur ex ipsâ Loâ, sd ex maa, de qua vult disserere, et quā n̄ benè illtigit.
obij 2. Loa docens ratne habet Scīa utens verò ratne artis, ai Scīa et ars sunt duo, n̄ aūt unus et idē habitus gō C.
R̄. D. m. n̄ sunt unus et idem habitus eo respectu et munere C. diverso respectu aut munere N. itaq; Loa docens et utens n̄ st specie diversi habitus, sed officijs tm̄ distincti: ut hōo cū diversa obit munera diversaq; sortitur nomina. et hac de Loa generatim dicta sunto, nunc singulas ejus partes expendimus.

22. aprill
1749.

Pars prima Logicæ De Perceptione seu Ideâ.

Prima cogitationis seu operationis mentis species, quâ cognoscit seu considerat, pceptio vel Idea, vel simplex aprehensio in Scholis nuncupatur; ac definiri solet, prima cogitationis seu operationis mentis species, quâ quidpiam concipitur tm, nec quidquam de eo affirmatur, vel negatur.

De eâ sex Capitibg disseremus. 1mo quæremus specialiter quid sit pceptio vel Idea, et quot modis sumatur. 2do de idearum seu pceptionu veritate et falsitate tractabimus. 3. de illarum universalitate, particularitate, ac singularitate agemus; ubi porphyrij doctrinâ de quinq. Ideis, aut vocibus universalibus exponemus. 4. de claritate et distinctione earumq. obscuritate et confusione verba faciemus; et cqtr 5to Aristotelis ac Recentiorum Categorias trademus. 6to tandem de Idearum signis, seu varijs, quibus exprimuntur Nominibus, sermonem habebimus.

Caput Im

Quid sit pceptio seu Idea et quot modis sumatur?

Superius jam in proœmio Logicæ nostræ adnotavimus aprehensione, seu pceptione esse simplicem rerum, quæ menti sistuntur, contemplatione. Idea verò esse formâ illa,

subqua res ipsæ considerantur. *Idea* igitur idem ipsæ rei
species intellectui exhibita, et ab eo percepta; sive est obiectum
ipsum mente perceptum; *perceptio* vero est obiecti cognitio, vel, ut
Scholæ loquuntur apprehensio, quâ quidpiam percipitur tantum, absque
de eo affirmatione, aut negatione. utraque tamen idea, quam per-
ceptio promiscuè usurpari solet in Scholis, adeò ut idem
sit perceptionem dicere, ac Ideam, et vicissim; perceptio namque
est idea formalis; idea verò est idea obiectiva. etc.
perceptio sic exposita duplex item est, *intellectio pura* scilicet
et *imaginatio*; intellectio est ea, qua mens, seu intellectus citra Phan-
tasmatis, aut speciei corporeæ subsidium, quidpiam cognoscit:
v. g. cum percipit Deum, se ipsam, suasque cogitationes et affectiones
puta gaudium, tristitiam etc. Ea autem perceptio, qua se ipsam
suasque cogitationes mens cognoscit, *conscientia* appellatur, quia
suarum cogitationum, et affectionum sibi conscia est, semetque
quodamodò scit se cogitare, sive se cogitantem intimo
sensu, aut sensione percipit.
altera perceptionis species eaque ignobilior, dicitur *imaginatio*
per quam scil: mens, Phantasma quoddam vel imaginem rei ali-
cujus in Phantasia, seu facultate imaginatrice, vel po-
tius in cerebro velut depicta percipit; ut cum quis solem, cir-
culum, arborem, aut aliud quidpiam corporeum, quasi præsens
intuetur, cum sæpe longissime absit, imò nunquam minime
in rerum natura sit.
Verum ut intellectionis puræ et imaginationis discrimen in una,
eademque re breviter ostendamus, sit hoc exemplum: Si quis
imaginari velit unum hominem vel duos vel etiam tres, non ægrè
idem id assequetur, quia hoc Phantasiæ vires non excedit.
at si per imaginationem centum aut mille, aut decies centiesve
mille homines sibi clarè, et distinctè simul repræsentare
velit, et conetur, nunquam eo pervenire poterit illius imagi-
natio, sed confusam tantum et obscuram hominum multitudinem,
et acervum sibi repræsentabit, et imaginabitur, ita ut
discrimen, quod inter novem ac decem hominum millia inter-
cedit, nec clarè nec distinctè patefacere valeat.
Intellectus purus tamen discrimen illud accuratissimè novit:
nam si quis e. g. commeatibus Exercitus præfectus sit,
et cibaria in quindecim tantum hominum millia ad certum tempus
comparaverit; accedentibus adhuc aliquot millibus vel
recedentibus, inito calculo statim cognoscit, quanta come-

atuum augmentatio vel diminutio sibi facienda sit; nec timendum ipsi est, ne hac in re vel minimum halucinetur;

Quo circa illius clare et distincte percipit id, quod Phantasia confuse tantum et obscure potest exhibere. unde inter puram intellectionem, et ipsam imaginationem in signis elucet differentia; haec enim simulacra quoddam, aut species corporea duntaxat, speculatur, illa non item. utraque tamen perceptionis nomen obtinet, quippe utramque mens cogitatione prosequitur. Pronum proinde est intelligere, ineptum esse vulgare Philosophorum istud axioma: nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu. vi cujus contendunt quidam etiam magni nominis Philosophi, omnes omnino Ideas, quae in mente sunt, ortum ducere a sensibus, ita ut neque aliam Dei ipsius Ideam mens habere possit, nisi eam, quae ope imaginationis venerandi senis alicujus figuram ei exhibet: digna sane antropomorphitis opinio, quam referre revellere est, atque, ut caetera taceamus, quid clarius percipere valemus, quam quod cogitemus? quod si cogitationis nostrae Idea per sensus nostros in cerebrum usque penetrasse, atque mentem nostram subiisse dici debeat, profecto declarandum erit, per quamnam sensuum januam in mentem intraverit: non utique per visum, nec enim lucida est aut colorata. non per auditum, quia nec gravis, nec acuta, adeoque nec sonora est. non per odoratum, nec enim bene aut male olet. non per gustum, cum sapore sit destituta. non per tactum, neque enim frigida aut calida, nec mollis, nec dura est. Ergo idea cogitationis per nullum sensum aut imaginationem mentem subire potest: sicque de caeteris Ideis mere spiritualibus dicendum. Porro Cartherius triplicem statuit Idearum speciem, nempe juxta ipsum aliae sunt innatae, aliae adventitiae, denique factitiae aliae. Innatas ideas vocat illas, quae menti nostrae sunt ingenitae; talis est Idea mentis, cogitationis, veritatis, bonitatis, Dei; quae, ut et plures aliae, a natura nobis sunt inditae.

adventitiæ sunt quæ occasione variarum rerum extra mentem positarum ei adveniunt, quales sunt ideæ coloris, soni, odoris, saporis etc. factitiæ denique sunt, quæ ex iis quibus mens iam informata est, componuntur; ut cum ex ideis montis et auri, quas mens iam habet, et quibus iam informata est, aureum montem effingit etc.

Caput II

De Veritate et falsitate Idearum

Veritas generatim dici potest convenientia rei vel modi cum sua regula, aut mensura.

Veritas sic definita alia est Entis vel modi Entis, quæ transcendentalis aut metaphysica vulgò dicitur, qua scilicet Ens vel modus Entis cum suo Exemplari, nempe Idea divina omnium veritatum Exemplari, congruit. alia est veritas signi, quæ est illius consensio cum re significata, qualis est veritas sermonis tam cum rebus, quas significat, quam cum cogitationibus, quas exprimit, congruentis. alia denique veritas cognitionis vocatur, quam hic potissimum spectamus quæque definiri solet convenientia cognitionis nostræ cum re cognita. at cognitio nostra vel in sola Idea consistit, vel in relatione, quam Ideæ habent inter se ut coniungantur, vel separentur; in qua coniunctione, vel separatione judicii natura sita est: unde alia est Ideæ, alia judicii veritas; et cum Idea vel simplex sit vel complexa, hinc alia rursus est ideæ simplicis, alia ideæ complexæ veritas. de Ideæ veritate hic nobis sermo duntaxat.

Idea simplex est ea, quæ vel rem unicam vel modum unicum exhibet, qualis est idea montis, auri, rotunditatis, etc. complexa est ea, quæ rem exhibet cum aliquo attributo vel modo, sive rem cum qualitate, quæ afficitur: hujusmodi est idea montis aurei, baculi fracti, lapidis angulati.

Qualiscunque autem sit idea, sive simplex, sive complexa, illius veritas in solo consensione cum re perspecta citra ullam affirmationem, aut negationem consistit. Id contra veritas judicii, quæ propositionis dicitur in affirmatione vel negatione, sive in Idearum coniunctione, vel separatione sita est etc. sed de ea suo loco pluribus agemus.

Veritati opponitur falsitas, quæ respectu signi vel cognitionis dici potest, discrepantia cognitionis, vel signi à re cognita vel significata. Nam veritas transcendentalis oppositam non habet falsitatem, his praelibatis sit.

Conclusio I.

Perceptio aut Idea sive simplex sive complexa vera ēē
pt. Pbatur. tunc pceptio vel Idea dicitr vera, cū est
obto suo cōsentanea. ai pceptio sive simplex, sive com=
plexa pt esse obto suo cōsentanea; v.g. pceptio montis quæ
est simplex; et pceptio montis prærupti, quæ est cōplexa,
cōsentire pount cū obtis suis, seu rebus pceptis prout a pce=
ptū est. gō pceptio aut Idea sive simplex sive cōplexa pt
esse vera.

Conclusio 2da.

Perceptio sive simplex sive cōplexa pprie et formalitr loquen=
do nūquā dici pt falsa. Pbatur pceptio falsa pprie et
formaler loquendo ea diceretr quæ obto pcepto esset dissen=
tanea. ai pceptio sive simplex, sive cōplexa n̄ pt dici
obto pcepto dissentanea: nā si exhibet rē pceptā sicuti
est v.g. aurū psente auro tunc obto est cōsentanea: quod
si obtū psens n̄ exhibeat, sed aliquod aliud, v.g. si psente
aurichalco aurū exhibeat vera quidē erit auri pceptio, mi=
nime aurichalci, adeoq; n̄ erit falsa aurichalci pceptio
sed nulla, seu minime erit aurichalci pceptio, gō
pceptio sive simplex, sive cōplexa, pprie loquendo dici
falsa n̄ pt.

Conclusio III.

Perceptio seu Idea sive simplex sive cōplexa dici
pt falsa mãaler, ut ajunt et occasione subsequentis judi=
cij id est, pt ēē mãa et occasio falsi judicij.
Prob: ut pceptio vel Idea dici poit falsa mãaler et occasio=
ne subsequentis judicij, satis est, eā esse posse mãam et
occasionem falsi judicij. ai ~~...~~ pceptio vel Idea sive simplex
sive cōplexa, maxime aūt cōplexa pt esse mãa et occasio
subsequentis falsi judicij: v.g. pceptio auri psente auri=
chalco esse pt mãa et occasio, cur aliquis judicet, aurū
esse id, quod solummodo est aurichalcū; sic pceptio baculi
recti, dū media sui parte in aqua demergitur, quam=
vis re ipsa rectus sit, in caa est cur baculus, qui rectus
est, judicatur fractus aut inflexus, gō pceptio vel Idea sive simplex
sive cōplexa dici pt falsa mãaler, et occasione subsequentis judicij.

Hinc priusquā de re aliqua judiciū feratur, hæc regla constanter est tenenda, ut pceptio quā diligentissime expendatur, nec unquā illi rei assensus pbeatur, nisi clare et distincte fuerit percepta.

obj. 1. contra conclusionē. Perceptio sive simplex sive conjuncta nihil affirmat, vel negat. ergo proinde vera non est.

R. C. ant. cons. perceptio sive simplex sive complexa n est vera veritate compositionis, quæ ad judiciū pertinet, quæque in affirmatione, vel negatione, vel divisione consistit. C. n est vera veritate simplici, aut complexa quæ est veritas perceptionis, cum objecto ~~per~~ perceptio convenientis. N. cons. Ratio patet ex dictis.

obj. 2. contra 2dam conclusionē, si simplex perceptio falsa esse nequit, nec vera quoque erit, nam ut trobique par est ratio. ergo

R. N. a. quamvis enim perceptio vel idea non sit objecto præsente falsa, sed potius respectu objecti illius, quod exhibere deberet, et quod exhiberi deberet, phantasmata autem ideo talis nulla ponitur dicimus: at vero phantasmata semper est objecto exhibito, et percepto: quare semper vera est, nunquam vero falsa. ratione sui scil:

Obj. 3. illa Idea non propriè et ratione sui falsa dici potest quæ n exhibet, objectū sicuti est. atqui idea auri præsenti aurichalco exhibet objectū sicuti est. ergo non ratione sui est falsa.

R. D. m. n exhibet sicuti est objectū quod est præsens, et quod exhibendū foret C. n exhibet objectū perceptū, sicuti est N. Idea quidem auri præsente aurichalco n exhibet objectū quod præsens est, et quod exhiberi deberet; nempe n exhibet aurichalcū, sed aurū, quod percipit; n tamen ideirco falsa dici potest propriè et ratione sui: nam revera auri perceptio n est falsa aurichalci perceptio, sed minimè est aurichalci perceptio. atqui perceptio auri est vera auri perceptio. ergo minimè est aurichalci perceptio: adeoque n est falsa, falsa ratione sui, licet falsa sit ratione consequentis judicij, quia judicio falso præbet occasionē.

obj. 4. perceptio complexa æquivalet judicio sive est verū judiciū, sed judiciū potest esse falsū; siquidem affirmat et negat. ergo et perceptio complexa.

R. N. M. perceptio quippe nihil affirmat aut negat sive simplex sit sive complexa; ergo non aequivalet judicio, aut est judicium.

Instab. 1. illa perceptionis species aequivalet judicio sive est verum judicium, quae quidpiam alicui objecto tribuit, aut ab eo detrahit. atqui perceptio complexa v. g. montis aurei, vel Pauli fracti tribuit aliquid monti, montem esse aureum et detrahit Paulo rectitudinem, dum ipsi fracturam tribuit. ergo perceptio complexa aequivalet judicio.

R. D. M. illa perceptionis species aequivalet judicio seu est verum judicium, quae quidpiam alicui objecto tribuit aut ab eo detrahit per affirmationem aut negationem C. per conceptionem tantum objecti cum attributo sine affirmatione aut negatione N. M. C. m. perceptio complexa tribuit tantum aliquid alicui objecto, quatenus objectum unacum attributo concipit puta cum concipit mons aureus, vel Paulus fractus: minime autem tribuit unum alteri per affirmationem aut negationem, quia nec affirmat nec negat vel montem aliquem esse aureum vel Paulum esse fractum, quod ad judicium requiritur.

Inst. 2. perceptio Dei crudelis est falsa, atqui haec est perceptio seu Idea complexa. ergo C.

R. N. suppositum. Deus enim est Ens perfectissimum cui repugnat idea crudelitatis, sed dato, non tamen concesso, dari posse ideam Dei crudelis, quid inde sequitur? ipse posse aliquem cogitare, Deum esse crudelem etc. minime profecto: nihil enim hic de Deo affirmatur vel negatur, cum tamen falsitas aut veritas judicii in affirmatione vel negatione consistat; hic autem de Deo nihil affirmetur aut negetur; nec idea haec falsa esse potest.

Caput III

De Universalitate, particularitate et singularitate Idearum.

Omnia quaecunque in rebus existunt, sunt singularia, et quamvis communiter Peripatetici Aristotelem teneant, Platonem adstruxisse quasdam separatas universales substantias,

à quibus caetera omnia suum esse haberent, et quarum velut excerpta frustula essent, quasque omnium ideas generales vocaverit: arbitramur tamen ineptam hanc doctrinam eidem Platoni ab Aristotele affictam fuisse, qui prout Carthesius Ep: ad P. Dinet S. J. operum ipsius philiae pag: 800. Francof: memorat, cum antiquorum Philosophorum opiniones solidè refutare haud valeret, aliasque quasdam absurdissimas quas eis affingeret commentari solemne habuit. Enim verò gravium virorum testimonio certum habemus Platonem per suas ideas quas Universales nuncupabat, nihil aliud intellexisse, quàm increatas et aeternas ideas in mente divina existentes, quaeque rerum fiendarum, aut creandarum causae sunt, nec non diversimodè à Creaturis imitabiles.

Igitur prout jam dictum omnia quae in rebus existunt seu quolibet demum modo in rerum natura inveniuntur, sunt Singularia. nihilominus abstractionum opera, quibus E. g. subjectum ab attributo, et vicissim attributum à subjecto praescinditur, vel modus à re, cujus est modus, vel denique modus unus ab alio modo per mentem separatur, et seorsim concipitur, varia idearum genera efformari possunt. Enim verò per abstractionem hic non aliud intelligimus, quam quod mens nostra unum sine alio concipere possit, quamvis in re non decipitur, quia dum unum concipit sine alio, non idcircò judicat illud sine alio consistere.

Ad majorem dictorum claritatem varia hujusmodi abstractionum Exempla subnectimus, quando v. g. mens non tantum se substantiam cogitantem concipit, sed hoc attributum seu praedicatum cogitans spectat tamquam quid omnibus substantiis cogitantibus, sive actu existant, sive possibiles sint duntaxat, commune, tum subjectum ab attributo seu praedicato, et vicissim attributum seu praedicatum à suo subjecto ipsa dicitur praescindere. Item quando consideratur dulcedo vel candor sine lacte, quod dulce et candidum est, et cui proinde tum dulcedo, tum candor inest; tunc modus sine re cujus modus, spectatur, et ab eo praescinditur. Et denique cum consideratur longitudo corporis sine latitudine, aut longitudo et latitudo sine profunditate, tunc modus à modo abstrahi dicitur

ope igitur abstractionis varia Idearu genera gcipere valemus, quaru aliqua ules, alia partlares, alia deniq Singulares nuncupantr.

Idea Ule ea dicimus, quæ quamvis in se Singularis sit, multa tn sil et semel nobis exhibet Singularia; Sic cu generatim gcipio hoem, nec in illo aliud gsidero, qua quod sit substa ex mente et corpore physice giunctis gstans; hæc idea, cu menti meæ sil et semel oes et Singulos hoes exhibeat, ulis dicitur.

Particulare Idea vocamus ea, quæ re in se quide Singulare menti nostræ exhibet, sd tn velut incerta et indeterminata: ut cu audio vocem gfusa vel gemitu hois alicujus, Idea qde alicujus hois loquentis vel dolentis in me excitatur, sed quis ille sit, mihi n gstat,

Singularis Idea illa est quæ re aliqua singulare certa et determinata; v.g. Platone, Aristotele, Gassendu aut Carthesiu exprimit.

Circa ideas abstractas et ules duo st diligenter observanda, scil: illaru gprehensio, et extensio: gprehensio Ideæ alicujus st ea attributa seu pdicata, quæ in rei cujusda Idea sic gtinentur, ut hæc sine illis stare n possit: v.g. ee gpositu ex mente et corpore sic gtinetur in Idea hois, ut aliter hoo intelligi n possit. p Extensione Ideæ intelligunt subta quibg hæc Idea gvenire pt, ut Idea hois gvenit Socrati, Aristoteli &c. hæc sbta alio noie in Scholis inferiora dicuntur, Idea ulis, qonia ipsa respectu eoru est Superior, utpote generica.

Nota: quod ad hoc, ut Idea aliqua ulis nuncupetur, sufficiat si comunis sit pluribg inferioribus, vel actu existentibus, vel saltē possibilibus; nec requiratur, ut illa actu existant unde si l.g. in toto mundo unicus tn hoo esset residuus; idea tn hois n minus esset generalis et generica, qua si tot hoes existerent, ac de facto existunt, hujusmodi am idea comunis, quæ attributu aliqod ule gprehendit et exhibet, quintuplicis est rationis na vel genus exhibet, vel speciē vel differēa, vel pprium. vel deniq accidens. seu modu.

Genus definiri solet attributum uole, quod multis Speciebus convenit ad qstad facta, quid res est? tanquam pars essentiæ coior. E. g. aal convenit homini et belluæ ad qstne facta, quid res est? tanquam pars essentiæ illorum coior. Nam si quæramus quid sit hoo? Rdetr quod sit aal quod est illius genus et pars essentiæ coior, qua cum bellua convenit: bellua quippe non secus ac hoo est aal. Ut autem tota rei alicuius essentia seu nā explicatur non tantum aeque illius coior afferenda est, per quam cum multis convenit, sed etiam pars illius specialior, per quam ab ijs discrepat. E. g. ut explicetr nā hois non tantum dici debet aal. in quo cum belluis convenit sed addendum rationis particeps, in quo ab illis discrepat saltem juxta illos, qui belluis omnem rationis et judicii speciem adimunt. hinc liquet, quod genus sub se contineat Species, ijsque attribui, seu de ijs praedicari possit: E. g. aal continet sub se hoo, Leonem etc. ita et illis attribui, seu de ijs praedicari possit: quod vero multa sub se continet, ut genus multas Species et Species multa Singularia id totum potentiale seu uale in Scholis vocatur, et a Latinis dicitur, omne; partes vero sub eo contentæ v. g. Species respectu generis, et Singularia respectu Speciei dicuntur partes subjectivæ, seu inferiora. Hujusmodi autem genus duplex est, supremum nempe, quod nullum habet genus supra se, ut Ens, res vel substantia, quæ nulla habent supra se genera: et subalternum quod quidem est Genus respectu inferioris, sed Species respectu superioris. sic Spiritus et corpus sunt genera, illud quidem respectu angeli, v. g. et hominis; istud vero respectu hominis et belluæ; at respectu substantiæ, rei et Entis sunt Species.

Species est attributum seu praedicatum, quod multis individuis seu Singularibus convenit ad qstne facta, quid res est? tanquam tota rei essentia. Sic v. g. hoo est attributum quod Socrati, Platoni et cæteris Singularibus seu individuis hominibus convenit; si enim quæras quid sit Socrates? Rdetr, quod sit hoo, id est, compositum quoddam ex mente et corpore physice conjunctis, vel prout vulgo definitur hoo aal rationis particeps, in quo videlicet tota ipsius essentia consistit.

Ita qdem nomen Speciei in Scholis sumitur, at multi existimant Speciē ulla, quæ nisi sb se qtinet individua, generis potiùs, quā Speciei habere ratnē; nā qidqid inferioribus sub se qtentis qvenit, ysqz attribuitur, seu de ijs pdicatur, id genus esse illtigitur: hinc juris intpretes Speciē appellant genus, et individuū Speciē v. g. hoē, equm, bovē dicunt esse genera; Aristotelē verò et Bucephalū vocant species: unde individua, vocari possunt Species physica, id est naæ quædā qpletæ, ex genere et differentiâ, constantes; sed tn dici nequeunt Species hoē et virtus, quæ à jurisqsultis appellantr genera, quæqz nil aliud sunt, nisi ideæ quædā generales mētis individuis comunes.
Individuū seu singulare dfinitur id, qod sub Specie contentum dividi nequit in plura talia, quale ipsū est: ut Plato n̄ pt in duos Platones secari, licet dividi possit in partes, quare ipse est individuus seu singularis n̄ indivisibilis.
Dividitr porro Species in Scholis in subalterna et infima illa eadē est ac genus subalternū supra à nobis explicatū; hæc autē ea est, quæ imedte sub se individua qtinet; sic hoō est Species infima, seu ut Schola loquitur, atoma, quoniā imedtè sub se qtinet individua, qualia sunt v. g. Petrus, Paulus, Joaēs et cæteri singulares homines.
obj. dftio Speciei modo data n̄ est bona: gō nec admittenda. Prob: a. ī ea Species dicitr ēē attributū, quod mētis individuis qvenit, at datr Species, quæ sub se alias Species duntaxat qtinet, n̄ verò individua, gō male dfinitr Species, quod sit attributū mētis individuis, seu singlaribus qveniens: adeoqz hæc dftio bona esse nequit.
R. 1. N. a. ad pbat: D. m. et sa Species quas sub se qtinet Species illa, quæ vocatr sbalterna, st respectu illius vere individua C. m. seius N. m. et coā. Species illa, quas sub se qtinet Species sbalterna, st vere individua, quatenus qcipiuntr eidē subjici, st eīm indivisibles in plra talia, qualia ipsa st: sic v. g. hoō qtentūs sub aāli est indivisiblis in plres hois Species, adeoqz in plra ejusdē Speciē ratnis, qod est de vera ratione individui.

R. 2 nos illa Speciei divisione in subalternam et infimam ad majorem duntaxat eorum, quae vulgò in Scholis traduntur, notitiam retulisse; non quod eam omnino agnoscamus, nam Speciem subalternam vere genus dicimus; neque ullam, si proprie loqui velimus, [illegible] speciem admittimus, posito eam, quae in Scholis infima seu atoma dicitur, nec non vera individua immediate sub se contineat.

Differentia generatim est id quo unum differt ab alio; discrimen autem [illegible] petitur, vel ab attributo essentiali; et primario, quod differentia essentialis et Specifica vocatur, vel ab attributo essentiali quidem, sed secundario duntaxat, quod dicitur proprietas; vel denique ab aliquo attributo accidentario, quod accidens nuncupatur: unde triplex est differentiae ratio; essentialis nempe propria, et accidentalis. Differentia essentialis et Specifica, de qua hic agimus, definitur attributum essentiale, et primarium, quo una Species ab alia distinguitur; sive, quod respondetur ad quaestionem factam qualenam est quid essentialiter? v. g. si quaeratur qualis sit homo essentialiter? R. eum esse rationale, quae est differentia qua à belluis specifice distinguitur. Nam si primo quaeri potest, quid sit homo? et Respondetur, quod sit animal, quod genus est, cum ipsi cum bellua commune. deinde quaeri potest, quale sit animal? et Respondetur, rationale quae est differentia, per quam essentialiter à belluis distinguitur.

Differentia Specifica igitur duos habet respectus; unum ad genus, quod dividit alterum ad Speciem, quam constituit. Sic rationale et irrationale dividunt animal: cum rationale constituit hominem, irrationale vero belluam unde differentia Specifica in Scholis dicitur divisiva generis et constitutiva speciei, hinc patet, quod differentia addat aliquid generi sive positivum sive negativum, ac dici possit id, quo Species genus superat. nam rationale v. g. aliquid addit positivum animali, estque id quo homo animal superat, sed irrationale addit tantum negationem rationis in bellua; ita ut animal generatim non excludat rationem sed bellua eam excludat; potest enim animal generatim esse vel rationale vel rationis expers, sed bellua est animal ratione destitutum. Observandum autem quod non sufficiat semper unica differentia ut una Species ab alia secernatur, sed aliquando plures congerendae sint: sic Circulus dicitur figura plana et rotunda,

Si enim tantum figura rotunda diceretur, non discreparet à
Sphæra, quæ etiam rotunda est; at cum dicitur plana
et rotunda, ab omnibus alijs figuris secernitur. In rebus
physicis multo plures adhibendæ differentiæ, ut una species
ab alia secernatur. E.g. Si quæratur quid sit aurum?
definiendum erit, metallum gravissimum, durissimum, quod
in scorias reliquorum metallorum more non facessit, quod
lapide Lydio potest explorari, &c.

Proprium dicitur generatim attributum essentiale secundarium quod alicujus
speciei vel omni, vel soli, vel omni et soli semel, vel denique
omni soli, et semper simul convenit.

Ex quo patet quatruplex assignari posse proprium speciei
alicujus. Primo quod soli alicui speciei convenit, non omni; ut
soli homini, inter Entia sublunaria, convenit esse me-
dicum non omni. 2do quod omni speciei convenit, non soli; ut
omni homini convenit habere duos pedes, non soli cum id etiam avi-
bus sit commune. 3. quod omni et soli speciei convenit, sed
non semper; sic actu sermocinari seu disserere omni et soli homini
convenit; non tamen semper, sed aliquando duntaxat. 4to denique quod
convenit omni et soli alicui speciei, et semper; sic habere sermo-
cinandi facultatem omni et soli homini, nec non semper convenit.
proprium 4 hoc modo sumptum vere et proprie hic nomen proprij
venit, atque definitur, attributum essentiale secundarium quod alicui
speciei omni et soli semper convenit. Sic ut jam dictum habere
sermocinandi, et disserendi facultatem est attributum
hominis, non primarium, quod scilicet proprie et vere ac sim-
pliciter essentiale nuncupatur; sed secundarium duntaxat:
siquidem habere sermocinandi et disserendi facultatem
non primario in idea completa hominis concipitur. Sed secundario
quatenus videlicet huic et soli huic speciei et semper convenit.

Accidens definitur id quod adesse vel abesse sine subjecti quod
afficit, et cui inhæret, corruptione. V.g. figura
rotunda potest adesse ceræ vel ab eâ abesse sine illius
corruptione: cogitatio aliqua, puta perceptio, vel
recordatio potest adesse menti, aut ab eâ abesse sine ipsius
mentis interitu. Corpus quidem consistere nequit sine
aliqua figura generatim, ut mens absque ulla cogitatione
stare non posse videtur: sed quemadmodum corpus

sine hac vel illa figura ita mens absq; hac vel illa cogitatne recte concipit.

Sunt tn aliqua accidentia seu ut moderni Phili loquuntur modi corporei, qui n possunt nisi p mente à suo, cui inhærent subjecto separari hujusmodi est Candor respectu Cygni; nigredo respectu corvi; vel Æthiopis. hæc aut accidentia quæ inseparabilia vocantur in hoc à proprietate seu proprio distinguuntur, quod n tm separari possint p mente à suis subjectis, sed etiam de ijs negari; proprium aut tm p mente separari possit à suo subjecto, n verò negari. v.g. nigredo separari pt p mente ab homine Æthiope, et de eo negari salva illius essentia, quamvis enim nigredo ab eo abesset, n tn desineret esse homo. sed sermocinandi vis, quæ est hominis proprietas separari tm pt ab homine p mente dum ipse homo sine hujusmodi facultate, seu abstrahendo ab eâ intelligitur; sed n pt de eo negari, cum nullus sit homo, cui sermocinandi facultas naturalis et essentialiter n conveniat.

Dividitur insuper accidens in extrinsecum et intrinsecum; illud est quod extrinsece subjectum denominat, et ideo in Scholis denominatio extrinseca vocatur; ut paries dicitur visus à visione quæ ipsi est extrinseca, homo dicitur amatus ab amore, qui ipsi extrinsecus est, intrinsecum dicitur illud, quod in ipsa re vel subjecto recipitur, illudq; est vel physicum si ipsum subjectum suum physice afficiat; cujusmodi accidentia sunt recordatio, amor etc respectu mentis; certa magnitudo, motus, quies, situs et figura respectu corporis: vel metaphysicum, si subjectum suum denominet tm; n verò physice afficiat, qualis est relatio, oppositio etc. Dividitur denuq; accidens in absolutum, quod pertinet ad subjectum aliquod absolutè spectatum, sive quatenus ab omni alio solutum est; qualis est motus, vel situs respectu corporis: et in relativum, quod ad subjectum aliquod pertinet comparate ad aliud ut similitudo, æqualitas etc nam aliquid est simile alteri, æquale alteri etc.

Nota substantia alteri circumposita n dici posse accidentaria respectu illius n tn accidens aut modum, v.g. vestis est hominis accidentaria, nam ad illius naturam vel essentiam n pertinet;

non est modus hominis; verum status hominis vestiti dici potest illius modus; etenim diverso modo se habet cum nudus est et cum vestibus est indutus.
Ex his omnibus constat accidens seu modum merito realibus ideis accenseri, atque sub hoc respectu definiri posse, attributum reale, quod multis satis contingenter convenire potest, non necessario: sic rotunditas marmori, ligno, cerae, aliisque corporibus accidit contingenter non necessario.

Caput IV

De Idearum Claritate et Distinctione earumque obscuritate et confusione.

Nihil profecto magis utile et necessarium circa ideas in Logica videtur, quam in illarum claritatem et distinctionem inquirere, utpote sine qua judicia nostra et ratiocinationes cespitare, titubare necesse est; cum vero si obscuras tum confusasque rerum ideas habuerimus, quomodo a falsis judiciis, et ratiocinationibus, hoc est, a jungendis dispentaneis ideis et iis, quae consentaneae sunt, separandis cavere valebimus; unde omni cura et diligentia ideae clarae et distinctae ab obscuris et confusis sunt secernendae. quod praesenti capite praestare conabimur.
Carthesius parte 1a Princip. Philic. nro 45 ideam claram vocat illam, quae menti attendenti praesens est et aperta, quaeque lucet per se, ac sola mentis attentione innotescit. Sicut ea clare nos videre dicimus, quae intuenti oculo nostro praesentia satis fortiter et aperte illum movent; quales sunt idea entis generatim, praecipuorumque illius attributorum, idea extensionis etc.
Distincta vero idea vocat illam quae cum clara jam sit, ita ab omnibus aliis est sejuncta et praecisa ut nihil plane

aliud, quam quod in se clarum est contineat, adeoq; quae
quidpiam ab omnibus alijs rebus ita seiunctum exhibet, ut
minime cum ijs confundi possit. hujusmodi idea clara
et distincta est idea mentis, seu substantiae cogitantis, utpote
quae cum alia sub: corporis seu substantiae in longum, latum, et
profundum extensae, et impenetrabilis minime confundi pt.
Idea autem obscura ea dicitur quae menti attendenti non statim
liquide apparet; sic ea modi quo corpus et mens inter se
conjunguntur in homine, non statim menti nostrae conspicua est, nam
non statim percipimus, quo pacto fieri possit, ut occasione motuum
corporis humani quaedam in mente cogitationes excitentur et
vicissim quasdam mentis cogitationes certi quidam corporis
motus excipiant. hanc tamen conjunctionem Deo possibilem fuisse
facile intelligimus, et re vera ab eo factam fuisse experientia
quotidiana habemus, et intimo sensu percipimus.
Confusa denique idea juxta Carthesium est ea quae nota
sibi permisset, cujusmodi sunt ideae seu perceptiones qua-
litatum sensibilium, puta caloris, frigoris etc cum eas quali-
tates omnino similes in objectis sensibilibus, ut in nobis esse
putamus, quamvis utraeque sint omnino dissimiles.
Ergo juxta mentem Carthesij alia est idea clara alia distincta,
alia obscura et confusa alia; hac distinctae opponitur
obscura vero clarae, et quamvis omnis distincta idea eo
ipso clara sit, non tamen propterea omnis clara idea distincta dici
debet, ac vicissim idea illa, quae confusa est sub et obscura
esse prohibetur, non tamen quae obscura est, statim confusa erit.
Haec Exemplis illustrantur: sic ergo doloris idea seu
perceptio, quae ex manus v.g. laesione, mentem nostram
afficit, quia fortiter et aperte nos ferit, clara dici pt.
est tamen confusa ac proinde minime distincta quia dolorem
nobis exhibet tamquam manui inhaerentem, qui tamen revera
non nisi in mente nostra est, sic non idea, seu
perceptio modi, quo corpus et mens inter se in homine
conjunguntur, obscura dicitur, non tamen confusa, quoniam
nihil sibi permisset; at vero idea seu perceptio doloris
tamquam in manu qui revera est in mente nostra
confusa nuncupatur, quia dolorem illum mentis cum manu
permisset; quamvis non obscura sit, prout patet

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

unde sicut idea distincta simul clara est, non tamen vicissim clara omnis simul distincta est; sic omnis idea seu perceptio confusa, obscura simul dici debet, non tamen vicissim obscura quae est confusa. ita quidem juxta Cartesium idearum seu perceptionum distinctio.

Alij duplicem dumtaxat percipiendi rationem distinguunt: scilicet per ideam et per sensum intimum, seu conscientiam. mens nostra, inquiunt per ideam cognoscit, quaecunque clare et distincte ipsi exhibentur; qua ratione cognoscit Deum, qui intime ipsi praesens est ipsamque illuminat; extensionem generatim et illius affectiones puta figuram, motum, quietem etc. at per sensum duntaxat intimum, et confusum, et se et suas modificationes, puta dolorem, gaudium sive etc. percipit; etenim ignorat, aut profecto clare non videt quo pacto in se ipsâ disponi debeat, ut hoc vel illo modo, puta dolore vel gaudio, sed dumtaxat intimo sensu sibi conscia est se dolere, gaudere etc. quamobrem juxta horum sententiam omnis idea clara est distincta, nulla confusa aut obscura: claritas enim omni ideae convenit, et oritur ab illius distinctione; obscuritas vero in sensu intimo et confuso reperitur.

quod nos spectat arbitramur, omnem ideam seu perceptionem formalem semper esse distinctam adeoque claram: sic dum percipitur calor, perceptio formalis seu sensio, vel sensatio caloris clara est, quia distincta et ab omnibus alijs sensationibus secreta: perceptionem vero objectivam posse esse confusam, adeoque obscuram; nam cum quidpiam in igne concipitur ejusdem rationis, ac in sensu nostro, id obscurum est, quia confusum. nulla ergo videtur collocanda distinctio inter ideam claram et distinctam, sicut et neque inter obscuram et confusam; quae enim clara, ipsa et distincta, et quae obscura simul omnis confusa esse dignoscitur.

hic ergo quaerendum, quaenam ideae seu perceptiones clarae sint, et distinctae, quaenam vero obscurae et confusae; quod exemplis facilius, quam alia quavis ratione assequi poterimus. Itaque texenda est nobis series aliqua

Idearum clararum, et distinctarum, ut et obscurarum et confusarum.

I. igitur maxime clara est idea, quam mens habet sui ipsius tamquam substantiae cogitantis; item idea omnium cogitationis specierum puta perceptionis, judicii, ratiocinationis, desiderii, amoris, odii etc. Similiter extensionis et impenetrabilitatis, seu corpus generatim tamquam substantiam realiter extensam et impenetrabilem; ipsius affectiones, magnitudinem, motum, quietem, situm, et figuram; res clare percipiunt.

Clare quoque percipimus Ens generatim, essentiam, existentiam, durationem, ordinem, numerum, relationem, et caetera tum entis tum modi Entis generalia attributa, seu praedicata, dummodo durationem seu tempus, ordinem, relationem et numerum quasi quaedam entia vel entitates a rebus ipsis non distinguamus: duratio quippe nihil aliud est, quam res ipsa, quae permanet et durat; et sic de caeteris.

Possumus quoque dicere ideam Dei claram esse uno sensu, quamvis alio obscura sit et imperfectissima. clara est, quia sufficit ad magnum attributorum numerum detegendum, quae certissime et clarissime scimus nulli alii quam Deo convenire: sed obscura est respectu illius ideae, quam beati in coelo de Deo habent, imperfecta vero quia mens nostra, finita cum sit, nonnisi imperfectissime Ens infinitum concipit.

Quod obscuras et confusas ideas attinet illae sunt, quas habemus, qualitatum sensibilium, v.g. colorum, sonorum, odorum, saporis, vigoris, caloris, gravitatis, uti et appetitus nostri puta famis, sitis, doloris etc.

Praejudicia, quibus ab infantia nostra imbuti sumus, causa parum idearum obscuritatis merito dici possunt. cum enim infantes prius fuerimus, quam viri, resque externa in nos agentes varias in mente nostra ideas et sensus excitaverint ope impressionum, quibus corpora nostra afficiebant, mens nostra advertens hos sensus in se ipsa fieri sine sua voluntate excitari a quibusdam corporibus ut sensum caloris ab igne; non modo censuit, et quidem optime hos sensus ab externis quibusdam rebus effici, sed ulterius progressa, arbitrata est, inepte quidem in iis rebus esse quidpiam simile sensationibus vel ideis, quas in ipsa excitarunt et effecerunt. inde fabricata est sibi ideas, atque ipsum v.g. caloris sensum transtulit in res, quae extra semet ipsam sunt; sic quia ignis caloris e.g. sensum in suo.

corpore excitavit, et affuit, judicavit calorem illum in
suo corpore excitatum in ee in igne, cum tn in illo,
pter celerrimam minutissimorum pturbato ordine
erumpentium corpusculorum, quæ in se ipsis nec cali=
da sunt, nec frigida, agitationem, nil sit.
Obscuræ et gfusæ hujusmodi qualitatum sensibilium ideæ
ortum inde duxisse videntur, quod mens falsa sua
pjudicia ijs, quæ à naâ didicit, admiscuerit. inde
m factum, qod quamvis calorem igni attribuerimus,
tn ustione seu dolore, qo propius ad ignem acceden=
tes torquemur, eum privaverimus, negantes ignem
dolore affici, cum tamen ustio ab ipso calore proveniat
nec ab illo distinguatur, nisi quod ipso sit acrior.
verum quamvis recte judicemus dolorem igni manum
adurenti n esse tribuendum, in alio tn errore versa
mur, atq illum manui, quam ignis urit, inesse arbi:
tramur, cum tn nnisi menti insit. Equidem verum est illum
in mente excitari p ea, quæ in manu fiunt, qia carnis do=
lor, nil aliud est, quam gcepta mentis offensio ob
excitatos qosdam in carne motus naali corporis
temperamento gtrarios; dolores, inquit S. Augusti:
qui dicuntur carnis aæ sunt in carne et ex carne;
nam dolor carnis tantumodo offensio est aæ, et qædam
ab ejus passione dissensio; sicut aæ dolor, qi tristi:
tia nuncupatur, dissensio est ab ijs rebus, qæ nobis
dolentibg acciderunt. Et alibi, cum aa inquit afflictnes
corporis molestè sentit actnem suam, qa illi regendo
adest, turbato ejus temperamento, impediri offen
ditur; hæc offensio dolor dicitur. Profectò dolo=
re qui dolor corporis nuncupatur, ad aam ptinere
n ad corpus, patet ex eo, qod illa, quæ nobis cogi=
tantibus dolorem inferunt, nè lædant qdem, cum mens
vehementi applicatne alio distrahitr prout qotidica=
na experia docet.
Notandum pterea indebitam manus affectnem seu dispositnem
motumq ab ustione in illa excitatum pprie et imedtè
aæ dolorem, n inferre, sed opportere, ut motus iste cere=
bro comunicetur, p philamenta qædam nervis tqm tu=
bulis inclusa, qæ quidem sive funiculorum instar à

Cerebro usq; ad manus, cæteraq; corporis membra extunduntur, nisi m pars illa cerebri à qua ortu ducunt suo moveatur. quapp si quid obest, quo minus hæc nervorum filamenta motum suum cerebro comunicent, ut fit in paralysi, absq; oi doloris sensu, qis ferrum patietur et ignem; eum èqtra, quod tn mirum videtur, manus illi dolore pterit, qui reipsa manu caret; quemadmodum saepissimè iis accidit, quibus manus est amputata; qia, si nervorum filamenta à manu ad cerebrum protenta ppe cubitum, ubi, abscissâ scilicet ja manu, terminantur moveri ctingat, possunt illam cerebri partem, cui alligantur, eodem modo movere, quo eam moverent, si ad manus usq; descenderent; sicuti aliqua funiculi alicujus extremitas pt eodem modo moveri, si p medium trahatur, ac si p alteram extremitatem traheretur; sicq; aã eundem dolorem sentiret pinde ac si adhuc manum haberet; ad eum em locum aa attentionem suam dirrigit, à quo ille cerebri motus aam sui doloris afficiens profluisse solebat.

Inde m intelligimus, fieri posse, ut aã à corpore separata igne inferni vel purgatorij torqueatur, imo eundem dolorem sentiat, quo qis afficitur cum admoto igne uritur; quia m tunc corpori conjuncta erat ipsa cruciabatur, non corpus, dolor quoq; nihil aliud erat, quam quædam animi tristitia, qua affligebatur, ob ea quæ in corpore, cui à Deo colligata erat, agebantur; quid quod obest quo minus quispiamus, divinam justitiam posse aliquam maam aæ separatæ ita accomodare, et conjungere, ut praecipimus partium illius pturbatur ordine agitatarum motus in ea molestas cogitationes excitare valeat, quemadmodum indebitus corporis seu partium corporis illius, cui in hac vita conjuncta est, motus hujusmodi molestas et tristitiæ cogitationes in ea excitat, et procreat.

Verum ut de confusis et obscuris ideis quædam adhuc dicamus, idea gravitatis, quæ tam clara videtur, non minus confusa est, et obscura, ac ea, quas primum recensuimus

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Cum enim ab infantia nostra viderimus lapides aliaque similia corpora, quam primum à nobis dimissa fuissent versus terram cadere et ferri, ut neque creverimus, à quo propellerentur, judicavimus, ipsa vi propria et intrinseca deorsum ferri, non vero ab alio corpore propelli, huicque ideae confusae, quam sola nostra praejudicia efformarunt, gravitatis nomen assignavimus.
At contra cum videbamus paleam versus succinum, ferrumque calybem versus magnetem ferri, aliter judicia nostra de iis efformavimus, quam de corporibus, quae terram versus feruntur, efformaverimus. Succino et magneti qualitates ignotas deputavimus, quarum ope paleam et ferrum vel calybem ad se trahere asseruimus, quas ideo qualitates attractivas nuncupare nobis placuit; cum tamen pari jure, eademque ratione asserere possimus, vel paleam et ferrum vi propria et intrinseca ad succinum et magnetem ferri, quemadmodum lapidem in terram ferri judicavimus, vel terram esse vim lapidis attractivam, prout succino et magneti inesse respectu paleae et ferri, seu calybis censuimus; cum utrobique nihil videamus, quod paleam versus succinum et ferrum versus magnetem, nec non lapidem versus terram propellat.
His modo infantiae nostrae praejudiciis acceptas debemus ideas illas, quae nobis res graves, et duras exhibent levibus et raris solidiores, nec non plus materiae, quam illae habeant continentes: hinc vas auro plenum credimus plus materiae habere, quam si aere oppletum esset hoc aliunde ~~non~~ provenere, quam quod soliti fuerimus de omnibus intrinsecis rebus ex illarum in nos actionibus judicare: hinc cum corpora dura et gravia fortius in nos egerint, quam levia et rara, illa his plus materiae continere, judicavimus, sed falso; enim vero vas cubicum pedale non plus materiae continet auro repletum, quam si aere expleatur,

aër autem aeque materialis est ac aurum. Latius hic in enumerandis varijs idearum confusarum et obscurarum, quae ineptorum judiciorum sunt occasiones, speciebus excurrere possemus, verum haec de ijs dixisse sufficiat, quippe ex quibus caetera facile dignosci possunt, utpote quae similes causas, et origines habeant.

Huic autem malo unicum istud est remedium, si nempe omnia ab infantia et pueritia nostra praejudicia deponentes in posterum nihil asseramus, nisi quod praemisso diligenti examine clare et distincte perceperimus in rei alicujus idea contineri: cum vero hac ratione illas duntaxat ideas habebimus, quas natura in nobis impressit; vel saltem ex obscuris et confusis eas, quae clarae tamen sunt, in nostros usus servabimus: ut Ex. gr. esse aliquid in igne, quod in causa est, ut calorem sentiamus, et omnia quae gravia nuncupantur, ab aliqua re deorsum propelli; nihil asserentes de eo, quod igni inest, neque gravium descendentium causa, priusquam aliquid clarum certumque de illis nobis constiterit.

Huc etiam referri possunt Aristotelis Categoriae, utpote quae a vulgaribus philosophis sedes ad claritatem et distinctionem idearum sunt institutae, ne videlicet Ens cum modo Entis seu accidente confundatur, vel mens nostra res spirituales imaginetur aut rebus corporeis affectiones spirituales proprias tribuat. Cumque duplex sit Categoriarum typus Aristotelis scilicet et aliorum, Recentiorum nempe philosophorum; utrumque breviter esse nobis censendum exponendum. Sit igitur.

Caput V

De Categorijs seu Aristotelis seu aliorum philosophorum.

Categoriarum vocem a foro in lyceum infecta fuisse plerique opinantur, nam ex voce graeca aliqua, quod est accuso ducta est, hinc Categoria accusatione proprie significat.

quod nomen ad certa Seriē generum et Specierum, quæ sub uno genere supremo continentur, designanda satis commode translatum putant, eorumque prædicata superiora eorum, quæ illis subjiciuntur, naturam aperiant et declarent, seu accusent: hinc categoria apud Logicos est ipsa prædicatio, seu attributio, vel ut vertit Boetius prædicamentum.

Categoriæ igitur vulgo definiuntur suprema quædam genera seu classes, vel capita, in quibus omnia substantiæ singularis attributa seu prædicata continentur, et ad quæ proinde quæcunque mente concipi, aut verbis exprimi possunt referuntur.

Decem enumerat Aristoteles ad quarum primam substantias retulit ad reliquas vero novem omnia accidentia seu modos hoc ordine.

1ma igitur est substantia, quæ dicitur Ens per se subsistens, eaque vel est corporea vel incorporea; corporea constituit corpus, incorporea repugnat corpori. Seu corpus vel animatum est, vel inanimatum &c.

2da est quantitas, quæ juxta Aristotelem et Peripateticos est accidens seu modus, atque definitur mensura substantiæ, seu modus magnitudinis, sive id quod respondetur ad quæstionem quanta, vel quotuplex sit res.

~~[illegible]~~ dividi solet generali divisione in continuam et discretam, prior est ea, cujus partes sunt conjunctæ. estque extensio. discreta vero est cujus partes sunt disjunctæ, estque numerus seu multitudo.

rursus continua dividitur in successivam et permanentem: successiva vocant ea, cujus partes sunt in perpetuo fluxu, eaque spectatur tum in motu, tum in tempore. Permanens est ea, cujus partes simul existunt non successive. hæc triplex est

Linea scil. Superficies, et Solidum. Linea est extensio in longum tantum non quod extet aliqua longitudo sine latitudine, et profunditate, sed quod spectari possit longitudo corporis absque illius latitudine et profunditate, ut quis metiri potest altitudinem turris alicujus nulla habita ratione ipsius latitudinis aut profunditatis.

Superficies est extensio in longum et latum tantum: nam spectari potest longitudo et latitudo corporis separatim à profunditate, ut agrimensor longitudinem et latitudinem agri considerat, profunditatem verò negligit.

Solidum denique est extensio in longum latum et profundum, nulla habita ratione, qualitatum physicarum et sensibilium, quæ corpori insunt, ut cum quis dolii capacitatem meditur nulla habita ratione, materiæ sensibilis in eo contentæ, ita ut minimè curet, an aëre, an aqua, an oleo, vel vino sit plenum.

3. est qualitas, quæ definitur id, quo denominamur quales, atque suo ambitu continet omne id, quod respondetur ad questionem factam, qualis res sit? Sive est id quo res qualibet est talis aut essentialiter aut accidentariò v. g. mens dicitur spiritualis per spiritualitatem, nix alba per albedinem etc., qualitas igitur non tantum omnia accidentia seu modos complectitur, sed ad essentiam rei non spectat: nam si quæratur v. g. qualis sit Deus? Respondetur, omnipotens, necessariò existens etc. Si quæratur qualis sit homo? Respondetur rationis particeps, qualis sit circulus? rotundus etc. quæ sunt attributa Deo, homini, et circulo essentialia. hic autem qualitas sumitur ab Aristotele quatenus aliquid rei seu substantiæ accidentarium significat; atque hac ratione continet in se relationem, actionem, passionem, situm, motum, et si qui sint alii id genus modi; nec non ab eo in quatuor species bimembres distribuitur, scilicet in habitum et dispositionem; naturalem potentiam, et impotentiam; patibilem qualitatem, et passionem; formam et figuram.

habitus est facultas quaedam seu propensio ad aliquid agendum usu et exercitatione comparata. Hujusmodi autem sunt scientiae, virtutes, vitia, artes &c. Si habitus parum est confirmatus, dispositio duntaxat ab Aristotele vocatur.

naturalis potentia est vis a natura rebus insita ad agendum vel patiendum &c. Si potentia sit infirma, dicitur ab eodem Aristotele impotentia, id est imbecilitas. Sic visus quoniam in juvene vegetus est vocatur potentia, quia vero debilior est in sene impotentia, secundum ipsum appellari debet, id est minor potentia seu imbecillitas. Tales naturalis potentiae et impotentiae sunt facultates animi et corporis, ut intellectus, voluntas, memoria, quinque sensus facultas ambulandi, sedendi &c.

Patibilis qualitas est dispositio in qualibet re, quae sensum aliquem afficere potest. Tales sunt durities, mollities, gravitas, frigus, calor, colores, sonus, odores, sapores &c. passio autem est affectio vel dispositio, quam patibilis qualitas in nobis efficit; cujusmodi sunt dolor ex ictu, pallor ex metu, rubor ex pudore &c.

figura est externus corporis terminus ut rotunditas respectu globi, in hoc Peripatetici distinguitur a forma, quod figura ad res artificiales pertineat v.g. ad pileum; forma vero ad naturales, puta ad hominem, arborem &c. sed cavendum, ne discrimen istud nimis ac ridicule adhibeatur; cum saepe figura de rebus naturalibus forma de artefactis dicatur, ut forma pilei, itaque habenda est hic usus ratio, et cum peritis loquendo, ac modo forma, modo figura nomine cum caeteris utendum.

4ta Categoria Aristotelis est relatio; atque dicitur ordo seu respectus unius ad aliud, ut Patris ad filium, heri ad servum, Regis ad subditum, potentia ad objectum, visus ad visibile, quibus addi possunt omnia quae comparatione ad se se invicem denotant ut esse simile, aequale, majus, minus &c cum autem nullum Ens neque modus Entis inveniatur, in quo non sit antecedenter positus aliquis ordo vel respectus ad aliquid aliud, hinc relatio est potius tanquam transcendens

quæ Categoria quædam à veteribus distincta, utpote quas omnes pervagatur, et transcendit.

5.ta Categoria est actio, quæ in Scholis dicitur, actus agentis quatenus est agens. dupliciter spectatur vel in se, ut ambulare, vel saltare, scire, amare etc. vel extrà se ut percutere, secare, frangere, manifestare, calefacere etc.

6.ta est passio, diciturque actus agentis in patiente receptus; ut percuti, frangi, manifestari, calefieri etc. utraque hæc categoria unico hoc exemplo illustratur; calefactio v. g. respectu ignis calefacientis est actio, et respectu manus calefactæ est passio, quæ passio vix discrepat ab eâ, quam inter species qualitatis tertio loco recenset Aristoteles.

7. dicitur ubi quæ est relatio rei locatæ ad locum, et qua respondemus ad quæstionem de loco; ut est Romæ, Viennæ, Parisiis, in Musæo, in Lecto.

8. dicitur quando quæ est relatio rei durantis ad tempus cum qua solet respondemus quæstionibus de tempore; ut, quando vixit? centum abhinc annis? quando hoc factum est? heri? quando Sacer ordo S. P. B: prodiit? 1200 abhinc annis

9. dicitur Situs, et est dispositio partium corporis; ut sedere, stare, decumbere, a fronte, à tergo, à dextris, à sinistris

10 denique nuncupatur habitus estque corpus quoddam alteri corpori circumpositum. ut toga, pileus, calceus, cæteraque vestimenta, aut ornamenta; quæ quidem quamvis in se ipsis substantiæ quædam sint, tamen respectu corporis cui circumponuntur accidentia seu modi, aut potius accidentaria nuncupari possunt.

has decem Aristotelis Categorias sequenti distico exponere solent Peripatetici.

Arbor — Sex — Servos — ardore refrigerat ustos.
Substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio;

ruri, cras stabo, nec tunicatus ero
ubi, quando, Situs, habitus.

Verum Recentiores ... iis contemptis utpote quae ex viri alicujus imaginatione prodierint, penesque quem nullus fuit ad leges aliis praescribendas ..., et quarum plerae crepundia redolent; alias nro 7. duntaxat comminiscuntur quibus omnia, sive entia sive modos seu accidentia contineri volunt hisce duobus versibus comprehensas, et definitas.

Mens, Mensura, quies motus
Substantia cogitans, quantitas, quies, motus partium ad invicem. Situs seu forma,
positura figura

materia seu corpus
Sunt cum materia cunctarum exordia rerum.

Nam inquiunt, quidquid animo percipimus id vel est Ens vel modus seu qualitas aut affectio Entis. Ens autem seu res, vel substantia /: nam haec tria nomina eodem omnino apud ipsos significant :/ vel est cogitans, et dicitur Mens seu Spiritus; vel est extensa et impenetrabilis et corpus vocatur.
rursus mens seu Spiritus, vel est summe perfectus, et proinde increatus, et est Deus; vel est creatus, nec summe perfectus, tum quia aut corpori non est destinatus, et est Angelus; aut corpori destinatus, et est mens humana, quae vel non est juncta corpori, ut anima post mortem; vel juncta corpori, et hominem constituit.
Itidem corpus vel est vita expers ut coelum et Elementa, vel est vita praeditum, quod iterum vel vim progrediendi habet ut animal, vel ea caret ut planta.
animal autem vel est perfecta ratione praeditum, vel efficit hominem, vel ea caret, vel saltem valde imperfecta praeditum est, et dicitur bellua
quod modos attinet iis similiter vel Spiritales sunt, vel corporei, illi ad substantiam Spiritalem, hi ad corpora referuntur.

Modi substantiae spiritales sunt variae cogitationes, puta, variae perceptiones, vel internae sensationes illius, et variae inclinationes voluntatis, ut amor, odium &c.

Modi corporis sunt quintuplicis generis, scilicet quantitas, seu determinata magnitudo, figura, motus, quies et situs partium.

1.mo Quantitas seu determinata magnitudo corporis est modus seu mensura ipsius substantiae corporeae, quia, remanente eadem illius specie, aut natura mutari potest quantitas, sive magnitudinis modus: v.g. eadem aqua natura remanet, sive spectetur in Oceano, sive in palude, sive in stagno, vel in exiguo vase.

2.do Figura, sive exterior corporis terminus, variari potest salva et incolumi remanente rei essentia; ut patet in cera, quae sine essentiali mutatione, varias figuras induere potest. Intima tamen tenuissimarum corporis particularum dispositio, quae configuratio dicitur, ad corporum naturam seu statum naturalem spectat: v.g. cera naturaliter quandam requirit intimam particularum configurationem, ut cerae speciem tueatur.

3. Motus seu translatio corporis a loco in locum est accidens vel modus corporis, sine quo remanere potest corpus. est tamen aliquis motus certis quibusdam corporibus essentialis, v.g. igni: nam ignis sine partium motu esse non potest.

4.to Quies sive corporis permansio in eodem loco est corpori accidentalis, quia corpus, quod quiescit, potest ad motum excitari.

5.to denique Situs aliquis partium est corpori accidentarius, prout accidentarium est jacere, stare &c. nullorum tenuissimarum particularum situs, aut textura sive intima dispositio partium certo et determinato corpori est essentialis v.g. certus partium situs requiritur in cera ut cera sit

Et ab alijs corporibus discernatur, si enim in fumum
solvatur, jam non amplius cera erit, sed aliquid aliud.
hae sunt seu Aristotelis seu Recentiorum Catego-
riae, quae in duabus tabulis ad calcem hujus nostrae
logicae exhibentur; quarum 1a Aristotelis Categorias ex-
hibet, atque vulgo ab ejus Autore Porphyrio
arbor Porphyriana nuncupatur: altera vero eas ex
quorundam Recentiorum Philosophorum mente exhibet, in qua ob-
servandum venit, quod in arbore Porphyriana minime
bene exprimitur, scilicet utramque naturam spiritualem et
corpoream ad hominem tamquam ad medium aliquod ex utraque
constans terminari, nec ullum proprie genus proximum
esse respectu hominis, sed ipsum definiri debere substantiam
constantem ex mente et corpore physice conjunctis id est,
ea lege, ut mentis cogitationes et corporis affectiones sen-
motiones sibi mutuo respondeant etc.
Cum dicitur constans ex mente discrimen ejus
a corporibus stabilitur; et cum additur ex corpore
illius ab angelis differentia assignatur. nam cum corpus
dicitur esse illius genus, id quod quidem non est, si com-
paretur cum reliquis corporibus sed quia ipsum hoc
a spiritibus discrepat. vicissim si mens appel-
latur, id ipsi cum spiritibus, id quod hoc differt a rebus
plane corporeis: unde nullum genus ipsi proprie attri-
bui potest praeter substantiam quae cum omnibus omnino entibus convenit
nullaque ei assignari potest differentia quae
ab omnibus prorsus entibus alijs seu corporeis seu spiri-
tualibus secernatur, cum utramque naturam seu spiritualem
seu corpoream participare affirmatur; ut optime
notat Tullius his verbis: perspicuum est hominem
ex corpore et animo constare, cum sint prima animi par-
tes, 2dae corporis.

Porphyrius q̃ô meritò castigandus venit ñ modo quià nllã in suo Schemate seu arbore rerũ Spiritualiũ mentione facit, nec ñ differias ex una pte partes positivas, ex altera verò negativas et indetermnatas afferat, hujusmodi sunt incorporeũ, insensitivũ, sed verò maximè q̃od hõc sub corpore tqm sb genere collocet, cũ perindè imò rationabilius otineri poit, sub mente, nec minori, imò fortiori jure dicatur mens quã corpus: hõc eñ nll aliud est inquit Socrates apud Platonẽ, quã animus, qui corpore utitur.

Caput VI

De Idearum Signis.

Signum à Sancto August. L. 2 de doct. Xna nro 1. alias C. 1. dfinitur, res pter Speciẽ quã ingerit sensibus aliud aliqid ex se faciens in cogitatnẽ venire, adeóq; illud signũ dicimus, quod in alterius rei cognitnẽ nos ducit.

Generatim duplex est: phycũ, seu nãale, et artfle, seu arbitrariũ. illud est, q̃od nãaler et ultra voltatẽ hũã quidpiã significat: sic fumus est signũ ignis, Lamentatio doloris, istud vero est quod significat aliqid ex hõu duntaxat instituto; sic hedera ad fores appensa, vinũ vendi denotat, vel ut exemplũ argumento, tractamus magis accomodato adhbeamus, voces sive scriptæ, sive ore prolatæ cogitationes nostras et res ipsas ex instituto significant.

vox autem quatenus sumitur pro vocabulo seu dictione quae ab homine ad significanda sua cogitationes profertur, definiri solet, sonus articulatus ab homine prolatus ad exprimendas animi cogitationes institutus. Dicitur sonus articulatus, id est per syllabas quasi per articulos distictos ut a ceteris aliorum vocibus v. g. mugitu boum, balatu ovium, latratu canum etc. distinguatur.
Additur ad exprimendas animi cogitationes institutus, ut a vocibus psittacorum vel picarum temere vocabula seu dictiones effundentium secernatur.
Grammatici octo vocabulorum aut dictionum genera distinguunt, quibus humana locutio, seu sermocinatio continetur, scilicet nomen, pronomen, verbum, participium, adverbium, praepositionem, coniunctionem, interiectionem. Sed cogitationes nostras nomen et verbum praecipue exprimunt; nomen quidem perceptiones; verbum vero iudicia.
Nomen igitur est dictio instituta ad exprimendas ideas seu idearum vel perceptionum obiecta. Cuiusmodi sunt equus, angelus, coelum etc. nobis loco saepe usurpatur pronomen ut ego, tu etc., quod non ideam significat; idem de participio, quod verum est nomen, ut amans, amatus. Idem pariter de adverbio sentiendum, nam v. g. adverbium istud prudenter significat cum prudentia, sobrie cum sobrietate.
Verbum est vocabulum ad exprimenda iudicia, sive ad significandam affirmationem primario institutum; ut amo, video etc.
Dicitur primario institutum, nam cum verbum varios habet modos, in solo indicativo proprie affirmationem, seu iudicium exprimit, in aliis vero modis varios mentis affectus, aut motus indicat, ut in imperativo, imperium, in optativo votum seu desiderium, in coniunctivo quidem affirmationem significat, sed conditionalem, et alteri coniunctam non simplicem et absolutam ut in indicativo. Infinitivus modus vel retinet affirmationem, ut cum dicitur scio malum esse fugiendum. tuncque est vere verbum; vel non retinet affirmationem, et evadit nomen ut cum dicitur, scire tuum nihil est.
Gerundia sunt nomina substantiva, quae nihil addunt infinitivo; nisi necessitatem aliquam gerendi, unde gerundii nomen deductum; v. g. cum dicitur, amandum est, idem prorsus est ac si diceretur, oportet amare. Supina quoque

Sunt nomina substantiva, quae loco infinitivi ponuntur ut veni pransum; idem est ac veni prandere, mirum dictu, idem est ac mirum ~~dicere~~ dici. Caeterae partes orationis nempe propositio, conjunctio et interjectio cogitationis accidentia seu modos potius, quam cogitationes exprimunt; hic sola nomina spectamus, quoniam ijs solis ideae, aut conceptiones, ut verbis judicia exprimuntur.

Nomen igitur, prout hic illud spectamus aut substantivum est seu absolutum, aut adjectivum, seu connotativum.

Equidem vero nomen proprie dicendum foret substantivum id, quod rem seu substantiam sola significat; ut Deus, angelus, homo, lapis etc. Verum et Entis seu substantiae modi ipsi substantivo nomine exprimuntur, ut prudentia, justitia, rotunditas et autem nominibus substantivis proprium est, quod comparativum et superlativum gradum non suscipiant; unde Aristotelis effatum, substantia non suscipit magis et minus.

Nomen adjectivum, seu connotativum est, quod substantiam significat certo modo, seu qualitate affecta; sive quod substantiam significat in recto, seu in nominativo casu; modum vero seu qualitatem connotat in obliquo seu accusativo casu, v.g. album, idem est ac substantia, seu subjectum habens albedinem. quamvis autem solis nominibus adjectivis id conveniat, ut simul subjectum et modum significent, plerumque tamen nomina etiam substantiva spectantur, quasi subjectum et modum aliquem affectum, seu attributum significantia ut homo significare videtur subjectum habens humanitatem. hinc oritur divisio nominis in concretum et abstractum.

Concretum dicitur illud quod rem significat cum aliquo adjuncto sive ut Scholae loquuntur, quod significat subjectum cum forma, seu qualitate adjuncta: et proprie est nomen adjectivum v.g. rotundum significat subjectum, puta Marmor vel argentum cum forma vel qualitate nempe cum rotunditate adjuncta; nihilominus nomen substantivum etiam quodque dicitur concretum, ut homo concipitur tamquam subjectum habens humanitatem.

Nomen abstractum est illud quod solam qualitatem, aut modum aut formam significat; cujusmodi albedo, humanitas etc. ex quo intelligi potest, cur id, quod abstracto nomine exprimitur, inesse dicatur concreto, quod vero concreto nomine exprimitur de subjecto praedicatur secundum illud Axioma: abstractorum est inesse concretorum praedicare; nam modus aut qualitas est in subjecto v.g. rotunditas est in ligno: sed subjectum de se ipso dicitur v.g. lignum

est rotundum id est subiectum habens rotunditatem; humanitas est in Platone, et Plato est homo, id est subiectum habens humanitatem; non quod humanitas sit modus hominis proprie dictus cum sit hominis essentia, non accidens, sed quod instar modi concipiat. Illud autem discrimen est inter verum modum seu accidens, et id, quod tantum instar modi concipitur; quod subiectum concipi non possit sine eo, quod instar modi concipitur: verbi gratia Spiritus concipi non potest sine Spiritualitate, homo sine humanitate, sed substantia clare et distincte concipi potest sine vero modo, seu accidente v.g. clare et distincte concipi potest lignum sine rotunditate, paries sine albedine etc. modus tamen intelligi non potest sine quodam ordine aut relatione ad aliquod subiectum v.g. rotunditas intelligi nequit sine aliquo saltem ordine seu relatione ad lignum, vel aliquod aliud saltem subiectum, quod per ea afficiatur et denominetur.

Rursus nomen sive concretum sive abstractum vel est commune vel particulare, vel singulare. Commune dicitur quod multa significat, ut homo omnes homines significat, sive de omnibus simul et collective sumptis dicitur in plurali numero, et de singulis seorsim ac distributive acceptis in numero singulari. particulare est, quod aliquid unum significat sed indeterminatum: nempe cum nomini communi praeponitur pronomen indefinitum aliquis, vel quidam; ut quidam homo. Singulare est, quod aliquid unum significat et determinatum sive nomen proprium sit ut Plato sive nomen commune, sed demonstrativo articulo affectum, ut hic homo; sive alicui individuo per antonomasiam nomen commune tribuatur; ut cum Christiani Apostolum vocant Sanctum Paulum intelligunt.

Tertio nomen commune vel Synonimum seu univocum est vel homonimum, seu aequivocum vel analogum.

Synonimum seu univocum est illud quod eandem habet significationem in multis v.g. homo eandem habet significationem in Socrate, Platone, Aristotele, Carthesio, Gassendo. Si nomen univocum sit substantivum, tum genus aut speciem exprimit ut animal, homo etc. Si adjectivum fuerit, differentiam, proprium, vel accidens denotat, ut rationale, sermocinationis capax, album.

Nam ex 5 etc.

Nam ex quinque universalibus attributis seu praedicatis Porphyrii duo priora, genus nempe et species nominibus substantivis exprimuntur; tria posteriora, differentia scil., proprium et accidens nominibus adjectivis significantur.

Homonimum seu aequivocum aut ambiguum est illud, quod diversa habet significatione in multis, ut vox ista Thaurus respectu quadrupedis, syderis, montis: nam de iis nominibus dicitur, sed diversim significat.

Ambiguitas autem vocabuli vel est a casu vel a consilio. aequivocum a casu dicitur cum citra ullam rationem idem nomen diversis plane rebus impositum est: v.g. cum animali, syderi et monti idem thauri nomen inditum fuit.

Aequivocum vero a consilio scil. cum idem nomen aliqua de causa imponitur; cujusmodi sunt omnia nomina metaphorica seu translata v.g. ardens dicitur de igne, et de homine irato, propter similitudinem aliquam quae in irato homine fieri, ut in accenso corpore cernitur. hanc de nominibus univocis et aequivocis regulam servare oportet: univocum nomen prius definiendum, quam dividendum. aequivocum vero prius dividendum quam definiendum est.

Analogum ab analogia Graeco nomine, quod proportionem significat, latine velut proportionale redditur. in Scholis duplicis generis distinguuntur analoga scil: analoga attributionis, et analoga proportionis.

Analoga attributionis dicuntur ea quae idem habent attributum, sed diverso modo illud participant; sic animal, color qui in vultu apparet, et ambulatio dicuntur sana sed sanitate diversa ratione participant; hinc [illegible] analoga attributionis definiuntur ea, quae diversam habent rationem ad eundem terminum scil: ad suum attributum, puta ad sanitatem, nam animal habet relationem ad sanitatem tamquam subjectum illius; color vultus tamquam ipsius signum; et ambulatio tamquam illius causa. at, ut verum fateamur, hoc nomen sanum dici potest aequivocum respectu animalis, coloris et ambulationis quoniam diversum quid in iis significat. Videtur ergo magis proprie Ens dici analogum quod respectu Dei et hominis, quia solus Deus vere Ens dici potest, homo vero et caetera Entia creata improprie tantum et per participationem.

Analoga proportionis dicuntur ea quae eandem habent relationem ad diversos terminos ut pes hominis, pes montis, pes scamni eodem modo referuntur ad hominem, montem, et scamnum tamquam

ad diversos tros; sicut ut se habet pes hois ad hoem
ita se habet pes montis, aut scamni ad monte et scam=
nu; et quemadmodu pes hois sustentat hoe ita pes
montis aut scamni, monte aut scamnu sustentant.
4to nomen vel est Categorematicu, seu praedicabile, vel
Syncategorematicu, seu compraedicabile. Categorema
ticu dicitur, qd solu et sine addito pt de alio praedicari
ut hoo de Platone, figura de triangulo, infinitu de
Deo: v.g. Plato est hoo, triangulu est figura. Deus est
infinitus. Syncategorematicu est qd solu et sine
aliquo addito n pt de alio enunciari. Cujusmodi st ois
nullus, aliquis, na dici nequeunt sine aliqo noie
addito. Similiter nomen infinitus solitarie sump=
tu dici n pt de nro vel ulla re creata: na dici
n pt simplr, nrus est infinitus, sd tm aliqd adden
do; Scil: est infinitus potestate; id est, augeri pt
sine fine, qia nllus nrus est tantus, quin ipsi semper
aliqd addi possit. hinc isti loqendi modi in Scho:
lis usitati Deus est solus infinitus Categorematice. ce:
tera tm Syncategorematice dici pount infinita, sic
nrus et divisibilitas max apud Peripatheticos.
5. Nomen aliud est Categoricu, aliud transcendentale
prius illud est, qd significat aliqod Ens aut modum
Entis in aliqua Categoria duntaxat ctentu; cujus=
modi st, Angelus, Lapis, hoo &c.
Transcendentale sigficat aliqd transcendens oes ca=
tegorias sive aliqd, qd tu ad Ens, tu ad modu Entis
generatim ptinet, nec in una magis, qua in altera
continetur ut st essentia, existentia, unitas, veritas
bonitas, duratio, ordo, relatio, oppositio, et qaecunq
tu Enti tu entis modo conveniunt, na Ens oe absolute
et in se spectatu est existens unu, veru, bonu, durans.
relative vero est ordinatu, relatu, oppositu &c. si=
mili ratione ois modus Entis est existens unus, ve
rus, bonus, relatus oppositus.
6. hinc sequitur alia divisio nois in absolutu, qd
re aliqa absoluta sive ab oi alia re soluta signi=
ficat, adeo ut sine relatione aut ordine ad ullam ali
am re spectetur; cujusmodi sunt hoo domus, scamnu &c.
et in relativu, qd ipsa re exprimit cu ordine ad
aliud quidpiam qualia sunt ista noia: Pater filius

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Dnus Servus. Pater enim est filij Pater, Dnus servi Dnus et vicissim

7. alia noia 1ae alia 2ae intentnis. noia 1ae intentnis dicuntur quæ tum ad res ipsas significandas, tum ad 1arias nostras cogitatnes exprimendas sunt instituta, qualia sunt ista, Deus, Angelus, hoc Dnus. Noia 2ae intentnis vocantur ea quæ vel ipsa rerum noia vel cogitatnes nostras 2darias et reflexas significant. Quod ut clarius percipiatur notandum intentnis nomen, quod ab intento dicitur, hoc loco nil aliud significare, quam mentis ad aliquid percipiendum intentæ cogitatnem, unde illud Poetæ: pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Intentio autem hæc duplex est, prima scil. et 2da intentio 1a est ea, quâ res ipsas percipimus: ut si quis dicat ambos Scipiones fuisse duo belli fulmina, statim illi quâ nobiles hos Romanos exitium hostibus intulisse, ut quilibet easdem voces percipiens intelligit. Intentio 2 est 2aria et velut reflexa cognitio, quâ in priorem cogitatnem redit anima, nomenque iis vocibus, quibus hæc cogitatio expressa est, attribuit: v.g. in allata propositione spectare possum ambos Scipiones quasi subjectum propositnis et fulmina belli tamquam attributum, seu prædicatum ejusdem propositnis; vel Scipiones tamquam nomen substantivum et ambos tamquam nomen adjectivum: vel attributum istud, belli fulmina velut tropum seu metaphoram, non quasi proprio et naturali appellatione.

Res igitur, quæ per 1am intentnem cognoscuntur, dicuntur in Scholis 1a intentionaliter cognitæ: cogitatnes vero vel nomina quæ reflexa et 2aria cognitne percipiuntur, 2a intentionaliter cognosci perhibentur. at ne istæ 2ariæ perceptnes in mente inutiles permanerent, inventæ sunt artes aliquæ, seu disciplinæ instrumentales, quæ noia iis imponerent, puta Gramaticam, Rhetoricam et Logicam; nam Gramatica prodidit noia declinatnis, conjugatnis generis, casus. Rhetorica noia tropi, figuræ Oratnis, Exordij etc. Logica noia subjecti attributi seu prædicati, definitnis, demonstratnis etc. quibus gramatica oibus congruæ, Rhetorica ornatæ, Logica recte loquendi præcepta tradunt, omniaque scil. ad ceterarum disciplinarum adeptnem velut ministræ quædam inserviunt.

Nomen igitur ut paucis omnia dicamus 1 intentionale sumitur pro eo, ad quod 1 ratio fuit institutum, ut cum E. g. nomen homo sumitur pro aliquo reali; dicitur sumi 1 intentionaliter. 2 intentionale nomen vero est, quod sumitur pro eo ad quod fuit institutum ex 2da hominis intentione, sive per mentis operatione, ut cum nomen homo dicitur esse Species vel in propositione subjectum, aut praedicatum etc. et haec de Ideis earundemque Signis.

Pars Secunda Logices

De

Judicio.

Quando plures Ideas seu perceptiones affirmando giungimus, vel negando separamus, tum judicare dicimur; sive hujusmodi Species cogitationis judicium appellatur. Judicium autem vocibus expressum enuntiatio, seu propositio nuncupatur. Ea igitur quae ad 2am hanc mentis cogitatione seu operatione Spectant explanaturi duo capita pluribus distincta instituemus. 1um de judicio prout in mente existit, Spectato aget: 2um de Judicio extra mentem prolato sive de Enuntiatione tractabit.

Caput 1um.

De

Judicio, prout in mente existit, Spectato.

Tria circa judicium prout in mente existit nobis sunt inquirenda: 1o quanam sit illius natura: 2o quinam sint praecipui illius defectus. 3. denique quae nam iis sint adhibenda remedia.

§ I.

De Natura judicij.

Judicium vulgo definitur 2a cogitationis seu operationis mentis species, qua consentientes ideas seu perceptiones per affirmationem conjungimus, repugnantes vero per negationem disjungimus; seu brevius qua unum de alio affirmamus vel negamus. Sic cum percipimus id, quod his vocibus Spiritus et Corpus significatur, et quod istis, cogitans et extensum, possumus cogitationem et extensionem de corpore affirmare, vicissimque extensionem de Spiritu et cogitationem de corpore negare affirmando Spiritum esse cogitantem, et corpus extensum negando Spiritum esse extensum et corpus cogitans.
Quaeritur porro hic num judicium sic definitum sit simplex mentis actus, an vero quiddam ex pluribus ideis compositum, qua de re ponitur.

Conclusio.

Judicium est simplex mentis actus, non vero quiddam ex pluribus ideis compositum.
Probatur judicium proprie est assensus vel dissensus mentis ideas per affirmationem conjungentis vel per negationem dividentis: atqui hujusmodi assensus vel dissensus simplex est, non vero quiddam ex pluribus ideis compositum. ergo etc.
Prob. m. si hujusmodi assensus vel dissensus non esset simplex mentis actus, tunc ubi essent multae perceptiones subjecti, attributi, et copulae seu verbi, tunc ibi necessario reperiretur hujusmodi assensus vel dissensus seu judicium, at possunt dari multae perceptiones subjecti attributi, et copulae, quin tamen ullus interveniat assensus vel dissensus, seu judicium, ergo hujusmodi assensus vel dissensus est simplex mentis actus.
Prob. m. percipere possumus E.g. hanc propositionem, arena maris est numero pari, et tamen ei nec assentire, nec dissentire sed judicium nostrum sustinere seu suspendere; et sic de multis alijs: ergo possunt dari multae perceptiones subjecti, attributi et copulae, quin ijs ullus interveniat assensus vel dissensus, ergo utique judicium est simplex mentis actus

n̄ qidda ex pluribq ideis compositum

S. O.

Obj 1. qod qponitr ex plribq ideis, est qpositū. ai judiciū qponitr qponitr ex plribq ideis, nimirū ex ideis Sbti, attributi et copulæ, qo est qpositū.
R. N. m. actus em̄ mentis affirmantis vel negantis sive ideas qiungentis aut dividentis ex ideis n̄ qponitur, ai judiciū est actus mentis ideas qiungentis, vel dividentis, ut prq dictū qo judiciū ex ideis n̄ qponitr.
Inst. 1o n̄ fit judiciū nisi ex ideis. qo judiciū qponitr ex ideis. R. D. a. judiciū n̄ fit nisi ex ideis prequisitis, ut mens eas qiungat vel dividat C. ut ex eis judiciū ysq qponatr N. a.
Inst. 2. una qæqz res fit ex sua mãa. ai ideæ st mãa judicij qo judiciū fit ex ideis.
R. D. m. ideæ st mãa judicij, mãa circa qã versatur judiciū C. st mãa, ex qa qponitur judiciū N. m. et cõa. Ideæ igitur st ppria mãa circa qã judiciū versatr, n̄ vero mãa ex qã qponitr judiciū; na judiciū est actq mentis affirmantis vel negantis, st hic mentis actq n̄ qponitr ex ideis tametsi circa eas qiungendas vel separandas occupetr.
Obj 2. nllū judiciū fieri pt sine pceptne Sbti attributi et copulæ, qo judiciū n̄ est qd simplex.
R. N. cõa, qamvis em̄ judiciū exigat pceptnes Sbti attributi et copulæ, n̄ tn̄ ex ijs qponitr st est earū qpositio, seu qnexio, aut divisio sive est affrmatio vel negatio attributi de Sbto.
Inst: datur idea qposita, qo à fortiori judiciū è qpositū. R. dato ante: N. cõa. Idea em̄ pt. multa sml exhibere, puta rē cū modo seu affectione, ut E. g. parietē cū albedine; unde dici pt qplexa,

aut si mavis, composita ratione objecti, quod exhibet: tametsi ratione sui sit simplex sicut de idea formali, seu mentis perceptione fit sermo, sed judicium est simpliciter actus mentis assentientis, vel dissentientis: ideoque simpliciter simplex est quamvis circa multiplex objectum occupetur.
obj 3. propositio exterior seu vocibus expressa, est quid compositum ex nominibus et verbo. ergo interior seu judicium constat ex ideis
R. N. conseq., judicium quippe in mente spectatum assensum vel dissensum, seu affirmationem aut negationem continet, quibus nihil est simplicius: sed ista affirmatio aut negatio, tametsi simplex non potest nisi pluribus vocabulis exprimi; unde licet affirmatio et negatio ideas tum subjecti et attributi postulent ut eas conjungant vel dividant, non vero ideas proprie in se includant; propositio tamen non tantum includit verbum est, quo affirmatio exprimitur aut etiam negatio, cum eidem subjungitur particula non; verum etiam subjectum et attributum complectitur; ex quo fit, ut par utrobique non sit ratio.

§ II

De

Praecipuis errorum in judiciis nostris occurrentium fontibus.

Omnes judiciorum nostrorum defectibus ex duobus praesertim capitibus oriuntur. 1mo ex praejudicatis infantiae nostrae opinionibus. 2. ex nimium properata ac praecipiti mentis festinatione, qua, rebus non satis exploratis, judicium nostrum temere interponimus. his addi potest parva et ambigua hominum loquendi ratio, ideasque nostras vocabulis quasi rebus alligandi consuetudo, quae singula breviter expendimus.

Praejudicium

praejudicium seu praejudicata opinio dicitur, anticipatum quoddam judicium ex sensuum praesertim impressionibus ortum. huc referri possunt ea, quae supra parte prima C. 4 de confusione

et obscuritate idearum locuti sumus atque ibi adnotavimus
idearum obscurarum, quibus mens nostra afficitur, praecipuam
causam et originem esse praejudicia illa, quibus ab infantia im=
buti sunt. cum enim prout ibidem diximus, priusquam infan=
tes fuerimus, quam in viros confectos conformati, mirum
quantum multis variisque modis externa objecta in teneros adhuc
debilesque sensuum organa incurrentia mentibus nostris illuse=
rint. nam ea primissima aetate mens humana corporis motibus
afficitur, cum ipsum et tenerum est corpus, et a circumstantibus
aliis corporibus vel leviter magis agitatis, valide circumquaque per=
cellitur, quo circa mens tunc temporis ad nullas fere ideas atten=
dere potest, praeter eas, quas ipsi objectorum sensibilium decursu adveni=
unt. hinc in varios errores abducitur, dum res externales
tales esse non decernit, quales eas sensuum ministerio percipit:
prout de igne, calore, frigore, gravibus, levibusque corpo=
ribus, loco citato exempla adduximus.
Immo fuere, qui ex his infantiae praejudiciis arbitrati sunt
tenuia, raraque corpora longe puriora esse, et ad spiri=
tualem naturam magis accedere: atque inde contenderint, mentem
nostram nihil aliud esse, quam subtilem quamdam, mobilemque sub=
stantiam, puta vel tenuissimum ex atomis aërem, vel flam=
mulam aliquam, vel ventum subtilem, quae proinde pro hac re
sua subtilitate, et tenuitate in naturam spiritualem esset
conversa, nec non functionum spiritualium, cogitationum scilicet par=
ticeps effecta, atque in rem cogitantem rarefacta. Enim
vero nullus eorum sibi nunquam persuasit, cogitandi vim
posse cadere in lapides, ligna, vel lutum: hinc eam
tenuissimam, quamdam substantiam corpoream dum evincere;
qua opinione, nostro equidem judicio, nihil absurdius cogi=
tari aut fingi potest, corpus enim rarius corporeum esse
nisi quod in minores, magisque agitatas particulas di=
visum sit, atque sic quod aliis corporibus minus obstat,
et si agitatum sit, aliorum poros facilius ingrediatur:
verum sive divisum sit, nec ne, sive quiescat, sive
moveatur, non tamen minus materiale minus corporeum, ma=
gisque rationis capax erit; cum impossibile sit ut mo=
tus aut figura materiae sive subtilis sit, sive crassa,
quidquam habeat cum cogitatione commune; vel ut quidam

max pars, quæ neutiquam cogitat

Præcipitatio mentis.

Præcipitatio mentis est praeceps et inconsideratum de re ignota, vel non satis explorata judicium: quo mentis vitio nullum frequentius apud homines occurrit, ut innumera judicia temeraria sive in humanis disciplinis sive in vita civili persuadere facile possunt.

Quantum ad ea, quæ in humanis disciplinis vigent; sufficiat huc repetiisse exempla illa, quæ sæpe citato capite 4 parte 1.ª hujus nostræ Logices adduximus. Multa autem graviora sunt in vita civili, in qua de fortuna et fama, de vita, et morte hominum agitur. Nihil autem frequentius, quam ex levi, et ambiguo plerumque judicio homines accusare vel excusare; laudibus extollere, vel vituperare. Horum exempla non desunt sive in Sacris sive in profanis Scripturis; sic Christus Dominus, cum apud Simonem Pharisæum aliquando resideret, mulier quædam peccatrix ad eum accessisse dicitur, quæ et lachrymis pedes illius cœpit rigare, et capillis suis abstergere, et unguento ungere; quod cum Pharisæus iste videret temerario judicio intra se pronuntiasse fertur: *Hic si esset Propheta, sciret utique, quæ et qualis est mulier quæ tangit eum; quia peccatrix est*; sed si Pharisæus iste ad summam Christi pietatem intendisset animum, eumque tamquam Medicum considerasset, qui non ad sanos, sed ad ægrotos curandos missus fuerat, scilicet: ad salvandas animas, *quæ perierant ex domo Israel*, nequaquam tale judicium de illo tulisset.

Eadem iniquitate utimur adversus alios homines, dum eos ex verbo, vel facto aliquo velut improbos, aut pravis opinionibus imbutos, aut proborum contemptores judicamus; licet dicta illa aut facta in vitæ integerrimæ viros, scelerisque omnis expertes cadere possint; et sæpissime in bonam partem ab æquis rerum æstimatoribus accipiantur.

aliud est praecipitationis judicii genus; dum ex una vel altero facto propositionem universalem adstruimus. Sic quia semel aut iterum casu quodam lapsus est aliquis, vel in singulari re quadam parum feliciter se gessit, hunc ad omne vel instituti, vel artis, vel negotii genus tractandum judicamus ineptissimum. Contrario autem plane modo, si quid recte factum sit a nullis eo solummodo mentem quoque intendimus, errata vero ipsorum non advertimus. Hinc est, quod multi pauca quaedam ab Astrologis casu pronuntiata admirentur, quae vero ab iis falso praedicta sunt, dissimulent, ut inde laudandae artis occasionem accipiant.

Praecipitationi judicii etiam adscribendus est illatas injurias vindicandi furor ille, quo velut perciti gravia maledicta in illos jacimus, qui forte aliquid de nobis sinistre judicaverunt; arbitrati, sic melius nos contra ipsos famam nostram tueri, calumniarumque in nos ab ipsis jactarum fidem oblitterare posse, quando sic vicem rependentes, atrocibus injuriis eos coram aliis afficiamus; cum tamen ista agendi ratione peius adhuc apud alios judicamur, nec non velut maledici ab iis reputemur. Caeterum si quis attento animo haec judicia perpendere velit, ea magna ex parte vel ex praecipitatione mentis, vel ex diversi generis praejudiciis, quae tum ex Philautia, ut ajunt, seu proprio cuiuslibet sui ipsius amore, tum ex cupiditate aliqua, vel affectu, tum ex partium gerendarum studio, vel utilitatis alicujus spe, vel amicorum gratia, vel necessitudinis, aut societatis vinculo ducuntur; non ex clara distinctaque perceptione, non ex ponderatis utrinque rationum momentis orta reperiet. Quaedam etiam ex vitiata loquendi ratione manant, seu ex prava vocabulis ideas, et quam rebus, adstringendi consuetudine de qua pauca nunc subjicimus.

Vitiosa hominum Locutio.
Et Sermonis ambiguitas.

Non tamen sensus et imaginationis, affectuumque, seu animi perturbationum praejudicia, ac mentis praecipitatio in varios errores nos inducunt, sed et ipsa etiam, quae in usu sunt, vocabula; sive quod aequivoca sint et diversa signi-

ficatrix; sive quod ijs tam rebus, ideas suas adjungere
consueverit animus. Saepè amoris vel odij nomen rerum cor-
porearum, et inanimatarum affectibus tribuitur: sic vites
montanis; salices agrosis locis delectari; eaedem vites
ulmis amicae, nucibus inimicae dicuntur: sic ignem vora-
cem, mare invidum, prata ridentia, noctem silentem, hye-
mem tristem vocamus: sic Deum viventem, hominem, equum et
plantam viventes, flammam aut aquam vivam appellare
solemus; tametsi inter haec omnia viventia nihil aut ferme
nihil conveniant. quin etiam non modo in viventibus, sed et in
alijs quoque rebus sensu et vita destitutis appetitum aliquem
vel nisum, tamquam entitatem quandam, seu vim realem ex
nomine plerumque occasione fingunt aliqui; puta si flamma
sursum eluctari dicatur, lapis deorsum moveri; hunc
propensione ad partes infimas, illi ad supremas praeditum esse
aiunt. Ad id etiam non parum conferunt aniles nutricum
nugae, et Poetarum fabulae; dum Echo v.g. quasi virgun-
culam in rupibus latentem, et missas ad se voces rege-
rentem exhibent. cum fortunam invidiam, famam occasionem
velut tot Deas mortalibus amicas aut infensas; fatum
quasi quoddam virtutis insuperabilis Numen describunt.
refert Claubergius, se novisse adolescentes, qui cum in aetate
Aesopi fabulas trivissent, sibi inde persuasum habuerant
mutas animantes olim rationis participes fuisse,
et sermocinationis capaces. quare sapienter quidem à Ro-
mulo prohibitum fuerat, referente ac ~~ab~~ laudante Dionysio
halicarnasseo, ne quis ridiculas Graecorum fabulas
de natura et gestis Deorum in sua civitate inveheret
quod ea, tametsi ad delectandum utiles et ad docendum aptae
judicari possint, praejudicatam tamen opinionem naturae divinae
plane dissonam in mente relinquerent; ex quo periculum
erat, nè, aut Deus, quod impium est, omnino negaretur existere, aut
indecora et absurda specie, quod indignum est et blasphemum, fin-
geretur. nam utrumque advertit Cicero, quae Poetarum vocibus fusa,
ipsa suavitate nocuerunt, qui et ira inflammatos, et libidine
furentes induxerunt Deos.

Ex quibus omnibus facile colligitur; nos cum lacte simul et errores sugere
coepisse, eundem nobiscum inter nutricum, et matercularum complexus

adolevisse ac tandem intra hoc societatem, agendique ac cogendi ratione fuisse confirmatum. Sed indicatis praecipuis in judicando errorum fontibus, modo ad eorum remedia veniendum.

§ III

Quae sint judiciorum nostrorum erroribus adhibenda remedia?

Indicatis, ut primum diximus judiciorum nostrorum errorum fontibus, ad illa singulis praeceptis remedia praescribimus.

Praeceptum I

Praejudicatis opinionibus unicum afferri posse videtur remedium, scil: si mens illis exuatur, nec ulla deinceps quasi vera admittat, quae non maturo prius examini fuerint subjecta; quamdiu enim anticipatae opiniones vigent, tamdiu judicia nostra ab omni erroris periculo libera esse nequeunt. hinc est quod Carthesius a dubitatione, seu judicii suspensione inchoandum esse philosophiae studium voluit: nec immerito, nam ubi mens a praejudiciis soluta est, nulla praecepta, nisi clara et adstricta imbuitur, nihilque certo affirmat, nisi quod recte prius intellexerit. qui autem quod novit loquitur, judex justitiae est, inquit Sapiens, Prov: 12. v 17.

Quam obrem in id totis viribus incumbendum, ut ab omni opinione, quam citra justam rationem hausimus, mens expurgetur: idque non aliter fieri posse videtur, quam si assensum nostrum circa ea omnia, de quibus merito dubium esse potest, tamdiu sustineamus, donec illa recognoverimus, ac accurate seduloque expenderimus. neque enim nobis probatur sterilis illa Academicorum, et Pironicorum dubitatio, quae sine consilio fiebat, et emolumento, nam de omnibus plane rebus dubitabant, nec ullo alio fine, aut commodo ad dubitandum movebantur, quam ut perpetuo dubitarent, et assensum circa res omnes cohiberent. Sed alia est utilis dubitatio, per quam tamdiu inhibetur assensus, donec id de quo judicandum est, aequa lance fuerit examinata, longaque ac attenta meditatione expensum; ex quo fit, ut judicium, quod deinde intervenit, maturius feratur, et ab omni errore, quantum humana sinit diligentia, vindicetur.

Notandum tamen, hanc regulam ad praxin rerum, quæ celeritatem postulant, non esse producendam: sed in iis, quæ ad vitæ usum aut negotiorum gestionem pertinent, sola verisimilitudine contenti esse debemus; nec rationes ad amussim semper exigendæ, nisi ubi agitur de rebus specialiter obligantibus, vel moram et dilationem patientibus: in aliis verò multa sunt, vel eventui permittenda, dumodo non temeritati et præcipitationi detur.

Præcept. II

Præcipitationi judicii cunctatione et diligenti ad ideas attentione medendum; si enim contraria contrariis curantur prout aiunt Medici, nihil efficacius subitam et inconsideratam affirmandi vel negandi proclivitatem emendare potest, quam longa et circumspecta cunctatio, per quam assensus sustinetur, donec res, quæ sub iudicium cadit, diligenti examine fuerit explorata. Cum autem diversi sint certitudinis et evidentiæ gradus, pro diversa rerum, de quibus judicandum est, conditione, omnino habenda est ratio materiæ, quæ tractatur. Sic in rebus, quæ fidei divinæ subjiciuntur, minime postulanda est evidentia, minime demonstratio per argumenta naturalia quærenda; cum enim nostram intelligendi vim longo intervallo superent, Dei revelantis autoritati parendum, qui plura longe efficere potest, quam mens nostra capere valeat. In talibus igitur rebus ait S. Aug: tota ratio facti est potentia facientis.

Similiter in quæstionibus facti, et quæ ad historiam pertinent sola moralis sufficit certitudo, id est ea, quæ secundum vivendi morem in publica hominum societate usurpatum admitti solet: causa non ex nudo facto, aut ex possibilitate tantum rei alicujus vel ex una, aut altera, quæ illius affertur, ratione, sed ex omnibus circumstantiis et ex omnibus rationibus simul sumptis, est dijudicanda.

Quæri: E. g. an historia Constantini Magni Imperatoris a Sto Sylvestro Papa baptizati sit vera? veram esse affirmat Baron: fultus Autoritate actorum Sti Sylvestri compilatoris: falsam vero contendunt Cardin: Baro: Sponta: Petavius cum cæterisque Scriptores eruditissimi ex Eusebio Cæsariensi. Si facti hujus possibilitati tantum inhærere velimus non est, cur rejici debeat: nihil enim continet, quod absolute sit impossibile, imo absolute loquendo, est omnino possibile, possetque dici, quod Eusebius, qui contrarium asserit, in Arianorum, quorum partes sectabatur, gratiam mentiri voluerit, atque illi qui circa factum

istud cum sunt secuti; ipsius testimonio fuerint decepti.
verùm si reglam, quam tradidimus, servare, atqz oes, qæ cir
cà baptismum hunc Constantini occurrunt, circumstaas serio
expendere velimus; deprehendemus profectò, veritati
magis cfana esse ea, qæ de eo refert Eusebius, quam qæ
ab Autoritate actuum Sti Sylvestri memorantur; nam
n est cur metum fidamus ijs, qæ hic modicæ fidei Autor seu
Scriptor asserit. Plus inter veteres porrò, qui Constantinum Romæ
baptizatum fuisse asserat. extrà verisimile n est, Eusebium,
utpote virum gravem et doctum ausum fuisse mentiri in rei adeò
celebris, qualis fuit baptismus tanti Imperatoris, qui primus
Ecclam Xti in libertatem asseruit, narratione; notus enim uni
verso orbi esse debuit ille baptismus n tunc, cum scribebat
Eusebius, utpote 4to vel 5to post hujus Imperatoris mortem ao.
In Ethyca quoqz seu rerum moralium et corporearum Scia, verisimilitu
dine tm et probabilitate plerumqz ducimur; nec male noticiam
actum putamus, si pbbl cuidam assensui eam assignare valeamus
at in metaphysicis vel in ijs qæ cum hac scia nexum habent connexi
onem, accuratis et evidentibus demonstrationibus est opus, ut men
tis nostræ assensus obtineatur; summaqz adhibenda est
cautiò, ne forte rei species et umbra pro veritate no=
bis obrepat.
In moralibus verò et in ijs, qæ civilem hanc vitam socie
tatem spectant, id in sis nobis cavendum, nè ullis temera=
rijs judicijs mentem nrām conspurcemus; qæ nos n spectant,
vel nostra n intersunt, nè disquiramus, vel ad cen=
suræ nostræ tribunal vocemus. facta aliorum, quam=
vis iniqua, ne reprehendamus, nisi ubi id officij nri
ratiò postulaverit, atqz tum tm cum moderatione et seve=
ritate fiant oia. neminem ob rem semel aut iterum
malè gestam iniquum, aut ineptum ad alia reputemus.
et sicut à vituperijs et injurijs nobis est abstinen=
dum; ita nec tm in aliorum effusas laudes, ipsis potissim
ubi præsentes fuerint nobis excurrendum, nè inepte et
crasse adulari velle videamur. Calumnijs et inju
rijs neqæ vicem rependamus, sed potiùs eos qi talibus
nos afficiunt, benevolentia complectamur, atqz coram
alijs quoqz bene de ipsis prædicemus; hac enim ratione
n modo Evglij monito carebimus pro debito nrō
sed tm efficiemus, ut auditores nostri, præsertim ij, qibus
nota fuerint inimicorum nrōrum calumnia, nos velut

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

mansuetos et integerrimæ vitæ homines suscipiant, calumniatores verò nostros velut mendaces et maledicos intueantur et reputent, neque sic nobis, quamvis de illis bene praedicantibus, in fidem habeant, prout olim Libanius Aristaeneto scribebat in ~~hæc verba~~: tu de nobis quidem male loqueris, nos autem de vobis bene praedicamus; verum neque tibi aliquis, neque mihi fidem adhibebit. vale.

Praeceptum III

Ut erroribus ex vitiosa rerum locutione exortis occurramus, singula voces, quibus utimur, sunt definiendae, et ab iis, quibuscum agimus, ut ideam sistent, exigendum. nam si semel constat, quid qualibet voce intelligi oporteat, nulla amplius in illius usu errandi suberit occasio. E.g. philosophi vulgares nihil ita clare et certo sibi persuasum habent, quam quod ignis calidus sit, lapides graves; adeò ut qui hæc negaverit, insipientem arbitrentur; idque profectò unicuique persuadebunt, quamdiu a nominibus definiendis abstinebunt. At quamprimum hoc fecerint, tum illico patebit, quid hac in re obscurum et quid clarum sit; postulandum quippe ab iis, quid per hæc nomina calidum et grave intelligant: si enim responderint, se per calidum id solum intelligere, quod in nobis caloris sensum excitat, per grave autem id, quod à nulla re suffultum fertur deorsum; jure meritò dicere poterunt insipientem illum esse, qui negat ignem esse calidum et lapidem grave. Sed si per calidum intelligant qualitatem aliquam similem illi, quam nobis met ipsis cognoscimus, quoties calorem sentimus; et per grave id, quod habet principium internum, et in se, quo deorsum fertur, quamvis à nullo alio propellatur facile ostendi potest, eum non rem claram duntaxat, sed obscurissimam, imò falsissimam negare, qui ignem hoc sensu calidum, vel lapides graves esse negaverit. Enimverò eodem clarum est, ignem caloris sensum nobis inferre actione illa, quâ in corpus nostrum agit, sed nullo modo clarum est esse aliquid in igne simile illi, quod ad ignem accedentes sentimus; eodem modo clarum est lapides, quamprimum è loco sublimi emittuntur, descendere versus terram, sed clarum non est, illos ex se ipsis, nulloque alio protrudente deorsum ferri.

Caput II

De Enunciatione &c.

Sicuti Ideæ in noibus, ita judicia verbis tqm signis exprimuntur: hæcqz verba enuntiatnes seu ppsitnes judicij interpretes ptinent. qatuor autem circa enuntiatne nobis explicanda veniunt. 1 quæ sit enuntiatnis, seu ppsitnis nat. 2 quæ sint illius proprietates. 3 qæ species. 4 dnqz agendu de dfinitione ac divisne, qa præcipuæ sunt enuntiatnis species, qæ oia singulis §§ exequimur.

§ I.

De Natura enuntiatnis seu ppsitnis.

Enuntiatio seu ppsitio est oratio ab hoibq instituta ad exprimendu judiciu. In qa dfinitne oratio ē genus; cætera locu diffria obtinent. Oratio quippe est qualibet vocabulorum seu dictionu compositio ad significanda quamda animi cogitatne aut cogitatnis modum instituta. In cogitatne ēm distinqui possunt, seu ipsa cogitatio, seu cogitatnis modus. Cogitatio ē vel pceptio vel judiciu: utriusqz obtu sunt res vel reru modi, seu attributa; na pceptio et judiciu circa res duntaxat, et reru modos occupantur cum hoc discrimine, qod mens pcipiendo cognoscat tm obta, judicando aut unu de altero affirmet vel neget. hinc pceptio noibus, judiciu vero verbis exprimitur. Modus cogitatnis est qualibet mentis affectio, qæ cogitatnem, pceptne scil: et judiciu comitatur, qales sunt admiratio, pressio, excitatio, et aliæ affectnes, quæ seu varijs verborum inflexnibus, seu conjunctnibus et interjectnibus exprimuntur. unde alia est oratio admirativa, et truncata, ut Deus bone! alia imperativa, ut Sta Sol, alia optativa, ut salvus sis &c.

pcipua a 2 m orationis species est enuntiatio seu ppositio quæ ab hominibus instituta est ad significandum judicium.
Cum autem judicium in compositione seu iunctione vel divisione idearum, id est in affirmatione aut negatione unius ideæ de altera consistat, enuntiatio seu ppositio quæ illius interpres est, duobus cõstituitur nominibus, quorum unum de altero affirmatur aut negatur; suntque illius subjectum et attributum seu prædicatum, quæ illius materia seu termini vocantur.
Unde terminus seu materia ppositionis definitur id ex quo ppositio constat, et in quod resolvitur tamquam subjectum vel attributum seu prædicatum.
Subjectum ppositionis est terminus de quo alius affirmatur aut negatur.
attributum est terminus, qui de alio affirmatur vel negatur:
E.g. in ista ppositione, terra est rotunda, nomen terra est subjectum; rotunda est attributum; et ambo simul vocantur termini seu extrema ppositionis, quoniam ex utraque ppositione terminant. verbum vero substantivum sum, es est dicitur utriusque copula, seu vinculum ut quod cos connectat, et sine quo nullum foret judicium, etenim solum verbum est dictio ab hominibus instituta ad exprimendum judicium, sive sit verbum substantivum sive adjectivum.
Verbum substantivum dicitur verbum sum, es, est, quatenus solum judicium sive solam connexionem attributi cum subjecto, non verò actualem rei existentiam, significat; ac vocatur copula subjecti et attributi: ut cum dicitur, virgilius est poeta, sensus non est, virgilium existere et esse poetam sed tantum istud attributum poeta virgilio convenire.
Verbum adjectivum est illud quod præter judicium, seu pter connexionem attributi cum subjecto, significat personam, numerum, tempus, actum vel modum, vel aliquid aliud, quod nomine aliquo exprimi possit, v.g. cum dico, scribo, non tantum significo judicium meum, sed insuper meam personam, numerum singularem, tempus præsens, et quandam exercitationem qua caracteres in charta delineo. omnia igitur verba excepto verbo sum es est, quatenus solum judicium significat, sunt adjectiva: imo ipsum verbum sum es est quatenus actualem existentiam exprimit dici potest adjectivum, ita cum dico sum id est, ac si dicerem ego sum existens. hinc necesse non est, ut in omni ppositione subjectum attributum, et copula sum es est, semper exprimantur, sed satis est, si verba contenta intelligantur; ut patet in allata superius ppositione: scribo.

observandum attributum propositionis affirmantis identificari, ut ajunt cum subjecto; sive fieri quid idem de subjecto: ut cum dicitur Socrates est homo, est homo; homo enim est Socrate et hunc hominem hunc hominem. Non tamen idcirco omnis propositio affirmans dici debet identica, sed ea tantum, in qua attributum est quid idem ac subjectum, quamvis in illius ideâ ipsum non contineatur. E. g. cum dicitur misericordia Dei est ejus justitia, fit propositio identica, quia misericordia Dei est quid idem de ejus justitia, cum utraque sit ipse Deus: idea tamen justitiæ in idea misericordiæ ipsa non continetur: sed cum dicitur, circulus est figura, idea attributi, in idea subjecti clare et distincte comprehenditur, unde identificatur quidem attributum cum subjecto, sed tamen propositio non est identica.

Nominatur primum propositio identica et nugatoria ea, in qua idem de se ipso affirmatur, eodem nomine; ut cum dicitur ens est ens, homo est homo.

§ II.

De Proprietatibus enuntiationis, seu propositionis.

Proprietates Enuntiationis vocantur attributa quædam secundaria, quæ ipsi conveniunt, et ex ipsius essentia, seu primario essentiali attributo pronanant: eaque duplicis generis vulgò distinguuntur, simplices nimirum et complexæ.

Simplices sunt eæ, quæ uni soli propositioni seorsim spectatæ conveniunt, scilicet ipsius quantitas et qualitas. Complexæ sunt quæ non possunt nisi pluribus simul sumptis competere suntque oppositio, æquipollentia, et conversio.

Quantitas propositionis est ipsius universalitas, particularitas, et singularitas, quæ ex propositionis subjecto sumitur.

Universalis propositio est ea, cujus subjectum universe sumitur, hoc est, secundum totam suam extensionem; quod fit, cum ei præfigitur, una ex his particulis, omnis; vel nullus ut omnis homo est mortalis, nulla res creata est infinita

Particularis ppositio est ea, cujus sbtum est partlare, sed li=
mitatum his particulis, aliquis, quidam, et similibus, ut
aliquis homo est dives, quidam homo non est sanus.
Singularis ppositio est ea cujus sbtum est singulare, hoc
est ad unum tantum et determinatum individuum ptinet; ut
cum dicitur Cicero est oratorum princeps.
His accedit ppositio indefinita quae ipsa sbtum habet urle
sed nulla urlitatis, particularitatis aut singularitatis
nota affectum, qualis est ista homo natus est ad laborem.
non enim dicitur, aut ois, aut aliquis homo, aut hic homo, sed
indefinite dicitur homo
Circa singulares, et indefinitas ppositiones litigant inter
se vulgares logici, num sint ad urles, an vero partlares
revocari debeant.
Qui singularem ad urlem revocant, hoc nituntur fundamento
quod sit: illius sbtum sumatur secundum tota sua extensione,
quod de ratione urlis ppositionis esse dignoscitur, prout a
nobis dictum est; cum non possit latius accipi, quam pro
uno. at qui ad partlarem eam revocant, hac ducuntur
ratione, quia majorem affinitatem habent cum partlari,
quae, quemadmodum singularis, de uno est; quam cum
urli, quae de pluribus dicitur.
verum non est, quod huic qstioni diutius immoremur ut
quae ad rem parum faciat; scire proinde nobis sufficiat
quo noie nuncupetur ppositio singularis, nil adeoque
nobis curandum sive ad urlem, sive ad partlarem
sit referenda; quin potius nobis videtur, eam ab
aliis duabus specialiter distingui; ab urli quidem, quod haec
de pluribus nullo excepto enuntietur; a partlari vero
quod ista de aliquo duntaxat indeterminate pronuntietur.
at singularis de uno duntaxat et quidem determinato dicatur,
prout jam exposuimus.
Quod indefinitam spectat, quidam logici contendunt eam in mate-
ria id est cum attributum nro convenit subto, esse urlem;
in materia vero particulari, contingente. alii vero asse=
runt eam non in materia contingenti debere dici urlem sed tantum
moraliter, nisi cum de narratione facti alicujus agitur.
quod sic probant.
Si ppositio indefinita in materia contingenti non esset urlis
tunc vera essent istae ppositiones homines sunt nigri, ursi sunt albi
Poloni sunt Sociniani, Angli sunt tremuli, Enthusiastae.

na aliqi hoes et negri sul in Æthiopia; aliqi ursisi albi ut in nova Zembla; aliqi Coloni Sociniani, et qda Angli tremuli; atqi tn istæ ppitnes ab oibg vulgò pro falsis habentur; quamvis sint in maa contingenti, seu quamvis carum attributum contingenter tm subto conveniat; ergo ppitnes indefinitæ in maa contingenti sunt urles.

Diximus 1. saltē moaliter. Enim verò ppitni indefinitæ in maa contingenti sufficit urlitas moralis, qa quamvis aliqua exceptne pateat, pro more tn et consuetudine hoim, ut talis ab oibg admitti dbet, na in moalibus requiritur tm qod res ut plrmum ita se habeant, sicut enuntiantur: unde ista ppitnes pro veris habentur, juvenes sunt inconstantes; mulieres sunt garulæ; senes queruli; qia juvenes ut plrmum sunt ingstantes, mulieres garulæ; senes queruli.

Diximus 2. nisi cum de narratne facti alicujus agitr tunc enim ppitio indefinita partlaris esse censetur; qod exemplis illustrari pt. sic qdo Matthæi 27. de militibg dicitur: et plectentes corona de spinis, posuerunt sup caput ejus, scilicet Xti; clarum est, id non de oibg, sed de qibusdam tm militibg referri, et consequtr intelligi dbere.

Qualitas ppitnis est affirmatio vel negatio; veritas vel falsitas.

Propositio affirmans est ea qa unum de alio enuntiat; negans, qa unum ab alio removet.

Ex quantitate autem ppitnum una cum affirmatne, vel negatne seu ipsius qalitate, qadruplex nascitur, ppitnum genus: scil. urlis affirmans qæ exprimititur p litteram A. Urlis negans, qa exprimitur p litteram E; particularis affirmans, qua denotat littera I. et particularis negans, qua littera O exhibet, juxta sequentes versus.

asserit A negat E; verum generaliter ambae.
asserit I. negat O. sed particulariter ambo.
A, omnis homo est justus.
E. nullus homo est justus.
I. aliquis homo justus.
O aliquis homo non est justus.

atque hinc oritur propositionum oppositio quae 1a est inter propositiones complexas.

Oppositio igitur propositionum, est earum pugna vel secundum quantitatem sola, vel secundum qualitatem sola, vel secundum utramque simul, modo idem subjectum habeant et attributum. quae pugnant inter ~~[illegible]~~ secundum quantitatem sola dicuntur subalternae. ut A et I. vel E et O. quae secundum qualitatem sola opponuntur si sint ambae universales, dicuntur contrariae ut A et E. si sint particulares, dicuntur subcontrariae ut I et O. denique quae pugnant secundum quantitatem et qualitatem dicuntur contradictoriae, ut A et O, vel E et I.

Contradictoriae vero dicuntur propositiones singulares illae, quarum una negat, quod altera affirmat; v.g. Aristoteles est philosophorum Princeps; Aristoteles non est philosophorum princeps. contradictio enim, ut vulgo definiunt, est affirmatio et negatio ejusdem de eodem secundum eadem omnia.

Aequipollentia propositionum est reductio oppositarum propositionum ad eundem sensum, ope particulae Non quae praeponitur subjecto contradictoriae, postponitur subjecto contrariae, prae et postponitur subjecto subalternae secundum hunc versiculum, prae contra dic: post contra: prae postque subaltern.

Itaque A sive omnis homo est justus reducitur ad suam contradictoriam O sive aliquis homo non est justus; si praeponatur particula non illius subjecto hoc modo: non omnis homo est justus; si enim non omnis homo est justus, certe aliquis homo non est justus.

Simili modo E, sive, ois hoo est justus reducitr ad A
sive ois hoo est justus postponendo partla Non ejusis
sbto sic: nllus hoo n est justus, id est, ois hoo est justg
pariter A reducitur ad id, si subto ejus prae et postpo=
natur partla Non; Eg. n ois hoo n est justus idem est
ac aliqis hoo est justus; idem dicendu de E, et O.
gversio ppitnu est mutatio sbti in pdicatu seu attributu,
et attributi in subtu remanente sp ppitnis veritate,
sd mutata nnquam illius extensne. hinc duplex est
ppitnis gversio, una simplex, altera p accidens.
Conversio simplex est ea, in qâ remanet eadem ppitnis
quantitas seu extensio ut accidit, qdo ppitio est
urlis ngans vel particularis affirmans, ut E et J.
E. nulla maa est res cogitans, nlla res cogitans est maa.
J. aliqis hoo est justus, aliqis justus est hoo.
Conversio paccidens est ea, in qa n remanet eadem ppit
nis quantitas, ut fit cu ppitio est A sive urlis affir
mans; quamvis haec gversio in ppitni E sive urli
neganti gvenire possit. A ois hoo est aal,
aliquod aal est homo.
Discrimen vero illud, qod intercedit intr ppitnes gver=
sionem urlis affirmantis, et gversne ppitnis urlis
ngantis ex eo petitur, qod attributu ppitnis urlis
affirmantis partlarr tm sumatur; attributu vero
urlis ngantis sedm tota sua extensne ngetr, adeoq
sumatur urlr: v.g. cu dicitr ois hoo est aal
sensus n est, od hoo esse oe aal, sd aliqd aal
unde in ppsitnem partla gverti pt, scil aliqd aal
est hoo, sed cu dicitr, nllus hoo est lapis, recte dici pt,
nllus hoo est ullus lapis; unde in reciproce verti
pt, nllus lapis est hoo.

Tertia conversionis species, quae admodum impropria est, dicitur per contrapositionem: cum nempe termini ex finitis fiunt infiniti sive potius indefiniti scilicet per adjectionem particulae Non: haec conversionis species convenit propositioni particulari neganti, vel universali affirmanti.

O. aliquis homo non est justus; aliquis non justus non est non homo,

Adductae hactenus conversionis propositionum leges hoc disticho comprehenduntur:

E. I. simpliciter convertitur E. A. per accid.
A. O. per contrap: sic fit conversio tota.

Ultimae et praecipuae propositionum proprietates sunt ipsarum veritas et falsitas. Vera autem dicitur propositio, quae dicit quid esse, quod est, aut negat esse, quod non est, falsa vero est, quae dicit aliquid esse, quod non est, vel negat esse quod est.

Ut autem veritas vel falsitas propositionis accurate percipiatur, in distinguendus est illius sensus, qui partim ex terminorum suppositione, ut loqui solent scholae, seu acceptione, partim ex eorum connexione desumitur, aliquando enim terminus supponit seu accipitur materialiter id est, pro se ipso; nam supponere in significatione neutra sive barbaro scholarum stylo, hic idem est, ac poni seu accipi: ut cum dicitur Deus est vocabulum dissyllabum, vox Deus supponit materialiter, id est, pro se ipsa accipitur seu usurpatur; saepius sed termini sumuntur formaliter, nempe pro formis animo conceptis seu pro rebus significatis, et mente perceptis: idque multis modis evenit.

1mo enim propositio aliqua intelligi potest litterali, ut vocant, et obvio sensu, quem nempe verba sive proprie, sive metaphorice, seu per translationem usurpata prae se ferunt: proprie quidem, ut cum dixit Christus: Ego et Pater unum sumus: metaphorice vero ut cum dixit idem Salvator noster: Ego sum vitis, vos palmites: 2o. intelligi potest sensu mystico et spirituali. dicitur in Scripturis Sacris, ut cum Deuter: C. 25. v. 4. dicitur non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. Sensus litteralis, et obvius is est, quem verba ipsa exprimunt: sensus vero mysticus sive spiritualis est ille qui a Spiritu Sancto ulterius et praecipue intenditur ergo significat pastoribus et S. Evangelii praeconibus necessarium fuisse providendum, prout interpretatur S. Paulus C. 9. v. 9.

hic sensus spiritualis maxime spectandus venit in S. Scriptis praesertim veteris testamenti: nam proprie et primario sub typis et figuris à Spiritu Sto nobis ingeritur. Est autem vel allegoricus, vel tropologicus vel anagogicus. 1us spectat Xtum, et Ecclesiam hic in terris militantem. 2us mores. 3 coelestem patriam; sive 1 est de rebus credendis; 2. de agendis; 3. de sperandis. verum de his sensibus fusius agemus in theologia nostra, scil. ubi de Sacra Script. nobis sermo erit.

Sensus litteralis proprius et naturalis subtilius adhuc dividitur in eum qui vocatur realis, aut identicus. et in eum qui specialiori ac strictiori ratione, et modo formalis appellatur. E.g. haec propositio, justitia Dei est ejus misericordia, vera est in sensu reali, et identico: quia revera justitia Dei est quid idem ac ipsius misericordia, nempe est Deus ipse. Sed vera non est in sensu formali sive et stricte accepto. Etenim justitia sive et formaliter sive secundum suum conceptum sumpta, et ab aliis formaliter seu conceptu separatim spectata: vel, ut alii loquuntur justitia ut sic sive ut est talis; sive justitia reduplicative sumpta, nempe reduplicata et repetita voce justitiae per particulam quatenus hoc modo: justitia quatenus justitia sive justitia quatenus poenas infligit: sic enim accipitur justitia divina, cum poenas infligit: justitia inquam sub hac ratione considerata, non est misericordia in sensu formali, et reduplicative accepta, nempe quatenus parcit; alius enim est conceptus Dei punientis, alius Dei miserentis, et parcentis.

Propositio aliquando vera est in sensu composito, et falsa in sensu diviso, aut vice versa. v.g. hae propositiones, qui loquitur non potest non loqui, qui amat non potest odisse sunt verae in sensu composito; quia non potest simul componi actus loquentis cum negatione locutionis. vel actus amoris cum actu opposito odii; vel demum una hypothesis cum alia hypothesi prorsus contraria. Sed falsae sunt in sensu diviso, quo nempe dividitur negatio actus ab actu; vel unus actus ab actu opposito, aut hypothesis ab alia hypothesi contraria

na qui Cogit m dui Cogitur retinet potiam n Cogendi: qi odit; m dui odit amandi potiam oservat: unde actu aliqis stare pt cu potea, ad alqid oppositu; nae vel ad sui ngatne, vel ad actu ctrarium, licet sul cu sui ngatne, vel cu actu ctrario poni nequeat.
Hue ptnet distractio Tporu, p qua nimiru respondente Tpi ad aliud Tpusquam qod p verbu importatur. E. g. in hac Xti ppositione Matthaei 11. v. 5: coeci vident. Subtu coeci distrahitur à Tpore psenti ad pteritu: nam hic est sensus hujus ppositionis; qi modo coeci erant, nunc vident. Propositio qoq; pt ee vera in sensu collectivo et falsa in sensu distributivo. aut vicissi. v. g. qod dicit Horatius Epist. 2. l. 1. nos nrus sumus id verum est in sensu duntaxat collectivo; idest, nos oes sul et collectivè sumpti, n vero singuli seorsi et distributivè accepti, sumq nrus seu turba. ctrario qod ait Dido apud Virgiliu Lib: 4 Aeneid: oibus umbra locis addero, accipi debet in sensu distributivo sul in singulis locis seorsi et distributive, in qibq futurus eet Aeneas, quem hic poeta de se loquentem inducit; n vero de oibus locis sul et collective spectatis; nam umbra oibq locis sul adesse n pt.
Cum tius in ppositione sumitur univer. sive distributive, nesse est alqdo ad veritatem ppositionis, ut secdu distributionem commoda, sive rei, de qua sermo sit, accomodata, et conveniente accipiatur: n vero secdm distributionem integram, et pfecta, qa oem limitationem aut restrictionem excludat. Cujus rei exemplu affert S. Aug. his verbis: de alqo litterarum magistro, qi in civitate solus est dicimq, oes iste hic litteras docet, n qia oes discunt, sed qia nemo, nisi ab illo discit, qicunq ibi litteras discit. Similiter cu oia p verbu facta dicuntur, intelligenda st oia, qa facta sunt, n ipsu verbu qod factu n est, ut explicat idem Stus Aug: tract: in Joa: nro 97.
Item qoq; nesse est, ut, tius communis intelligatur tm de generibus singuloru n vero de singulis generu, ut qdo Xtus ad Pharisaeos ait: decimatis Mentham, et Rutham et oe Olus; n em Pharisaei singula ois generis olera indi vidua decimabant, sed ex oi olerum genere decimas solvebant

Hae et alia hujusmodi observanda sunt à Logicis ut de propositionum veritate et falsitate ferant judicium. de tertio genere, ex quâ in propositionum veritas aut falsitas pendet, agemus in sequenti.

Quaeri adhuc solet hic à Logicis an omnis plane propositio sit vera vel falsa: item an inter duas propositiones singulares sibi invicem contradicentes de futuro contingenti, quales sunt ista: Petrus cras disputabit, Petrus cras non disputabit, una sit definite seu determinate vera, altera falsa. pro quibus duabus quaestionibus solvendis sint sequentes duae conclusiones.

Conclusio I.

Omnis propositio Logica, scil: quae judicium aliquod exprimit, vera est aut falsa.

Prob. omnis propositio Logica vel consentanea est objecto, quod significat, et cogitationi, cujus est interpres; vel utrique est dissentanea. atqui si objecto et cogitationi est consentanea, vera esse dignoscitur, si vero dissentanea est tunc falsa est, ergo omnis propositio Logica vera est aut falsa.

Conclusio II

Propositionum de futuro contingenti et singulari sibi invicem contradicentium una in se definite, seu determinate vera est, altera falsa.

Prob. 1. illa propositio est vera quae congruit cum suo objecto seu re significata. Sed ex his propositionibus una congruit cum suo objecto, seu re significata, quae scil: significat id futurum, quod re vera futurum est. ergo. hinc in sacris Literis Prophetae multa praedixerunt, eaque definite, atque ita propositiones eorum vera erant et determinata, quia res futuras significabant, et plane cum iis congruebant.

Prob. 2. propositio de re praeterita idcirco vera est, quia quondam in praesenti tempore vera fuit, ergo et propositio de futuro jam est definite vera, si aliquo tempore sit futura

n em minus fuit determinatum, cum Xtus praedixit Judam fore ut ab eo traderetur; quod nunc verum est, Xtum à Juda traditum fuisse: nam veritas propositionis praeteritae aut futurae ex praesentis veritate pendet; tametsi rei futurae veritas aut falsitas nobis sit incognita, sed Deus ipse novit, quid futurum sit cum oculis ejus omnia nuda sint et aperta. Confirm: verum est me nunc scribere, quod heri verum erat me hodie scripturum, nam ut diximus, veritas rei praeteritae aut futurae ex praesenti pendet.

S. = O =.

Obj. 1. contra 3am propositiones practicae, quae sua efficiunt quod significant cujusmodi sunt sacramentales nec verae nec falsae sunt, ergo etc. Prob. A. 1. non sunt verae, quia nullum antequam proferantur habent objectum. 2do non sunt falsae quia objectum suum operantur. ergo etc. R. ad 1. N. subordinatum antecedens. ad 2. dico pariter subordinatum antecedens. propositiones practicae sunt verae, quia non ~~…~~ sunt prius propositiones proprie dictae, quam cum sit prolata: nec prius ultima illarum syllaba prolata est, quam veritate sua gaudeant, et cum re significata congruunt.

Obj. 2a. propositiones quae dicuntur insolubiles nec verae sunt nec falsae; nam sunt ejusmodi, ut ex earum veritate falsitas consequatur, et vicissim, unde vocantur propositiones se ipsas falsificantes: sic si repente dicam, mentior cum antea locutus haud fuerim: si vera est ista propositio, tunc sibi est falsa; non enim mentior, cum verum dicam: si falsa est, tunc sibi est vera, nam verum est me mentiri.

R. hanc vel similes propositiones aut aliquid significare, tuncque sunt verae vel falsae, tametsi nemo definire possit num verae sint an falsae; aut si nihil significent, ut probabilius nobis videtur, cum nullum supponant objectum in istis propositionibus termini, quia sibi: sint aliquarum rerum signa, sed grammaticae duntaxat, quae syllabis et dictionibus constant, sed nullum proprie judicium exprimunt. enim vero quis, potest esse sensus hujus propositionis, mentior,

nisi prius alqa verba protulerim? idem de alqs alijs quas vulgo circumferunt, non magni certe momenti propositionibus similibus sentiendum.

Obij 3. contra qclnem 2am. Authoritas Aristotelis l. de Interp. c. 9. dicentis; duarum propositionum singularium sibi contradicentium de futuro contingenti neutram esse determinate veram neutram falsam. ergo C.

R. 1. hic curandus non est Aristoteles, utpote qui ethnicus fuit et praeterea in multis alijs halucinatus fuisse perhibetur; quidni et hic erraverit? verum utcunque excusari poterit, si dicatur; neutram ex his propositionibus esse determinate veram, neutram falsam comparate ad nos nostramque cognitionem quia definire non possumus, utra vera utra falsa sit C. neutra determinate vera est aut falsa quoad se ipsa et omni se ipsa, seu ratione obiecti futuri vel non futuri, Nego.

Obij 4. propositio determinate vera habet obiectum determinatum. atqui futurum contingens non est determinatum, cum sit contingens et eventus ancipitis, ergo C.

R. D. M. obiectum propositionis determinate verae est determinatum si sit propositio de re praesenti aut praeterita C. si sit de re futura N. M. C. m. N. coam. ad veritatem propositionum de futuro minime requiritur, ut obiectum sit determinatum, sed satis est, illud esse determinandum, aut determinate futurum. est autem determinate futurum tum in se, nempe si re vera extiturum est, tum in sua causa, licet nunc indifferenti sit ad id se determinatura sit.

R. alij distinguunt m. futurum contingens non est determinatum in actu exercito, et pro tempore praesenti C. in actu signato, et pro tempore futuro N. m. et coam. nam quamvis voluntas Petri sit causa libera et proinde nunc indifferens ad disputandum vel non disputandum, ipsa tamen die crastina alterutrum est electura; ac videt Deus quam in partem sit se inflexura.

Instabis 1. Si obiectum propositionis de futuro contingenti est certo ac determinate futurum, non contingenter. sed hoc est absurdum, ergo C.

R. N. M. aliud enim est alqd certo ac determinate esse futurum; aliud necessario esse futurum. illud necessario futurum dicitur, quod ita futurum est, ut non possit non esse futurum. illud autem certo ac determinate futurum est, quod re vera quidem futurum est, sed tamen potest non esse futurum. E. g. nunc scribo, et heri certo ac determinate qui pronunti=

are poterat, me hodiernâ die esse scripturum: non tamen necessario nunc scribo; nam potui, antequam scriberem, abstinere à scribendo, et nunc dum scribo, penes me retineo potestatem non scribendi. igitur, quod certò ac determinatè futurum est, non semper necessario est futurum.

Inst: 2. futurum contingens non potest certò ac determinatè esse futurum nisi vi libertatis, quae est indifferens. atqui res fieri non potest determinatè et certò futura, vi illius quod est indeterminatum et indifferens; ergo (a)

R. T. M. D.m. res fieri non potest determinatè et certò futura vi illius, quod est indeterminatum et indifferens passivè, ut aiunt, indifferentia C. vi illius, quod activè est indifferens, et se ipsum determinat, N.m et con. libertas seu voluntas, quamvis sit indifferens et indeterminata respectu actuum suarum, ita ut eas liberè ponere possit aut omittere, tamen se ipsa ad eas vel alterutram determinare potest, eoque ipsius indifferentia est activa vi cujus certò quamvis non necessario, se ad id vel aliud agendum vel omittendum determinatura est, idque jam antequam operetur ipsa; ita se determinatè verum est. (a)

Diximus T. M. nam ea tantum negari potest vel ex eo, quod cum libertas seu voluntas duo contraria simul ponere vel agere haud possit, ita antecedenter ad illius futura determinare, jam verum sit, eam se certò ad unum ex duabus, quae proponi possunt, rebus contrariis aut contradictoriis determinaturam. Cetera quae hic adhuc objici possunt, theologis solvenda sunt, ut quae ex scientia Dei repetantur; quos ad alios nostros remittimus.

§ III

De

Variis propositionum Speciebus.

Praeter divisionem propositionum ratione quantitatis et qualitatis dantur adhuc aliae illarum divisiones materiam et formam ipsarum spectantes, quas praesenti § expendimus.

Propositio igitur ratione materiae seu terminorum alia est simplex et complexa; et composita alia.

Propositio simplex ea dicitur quae ex simplicibus seu incomplexis terminis constat, ut, Deus est perfectus.

Complexa est ea cujus alteruter vel uterque terminorum est complexus, seu plures ideas complectitur. ut cum dicitur, hoc qui Deum diligit, legem implet: subjectum istius propositionis, hoc qui Deum diligit, est complexum et includit

in se alia ppositne quæ vocatur incidens scil. qui Deum diligit, cujus ppositnis sbtum est nomen relativum qui. dicitur autem incidens, quia in alia incidit propositne, quæ vocatur primaria seu principalis scil. homo qui Deum diligit legem implet. aliquando autem solum attributum est complexum, aliquando utrumque tum est complexum.

Propositio incidens est vel explicativa vel determinativa tunc explicativa est, cum id tantum explicat, quod in idea generali ipsius subjecti vel attributi continetur; e.g. cum dicitur: homo qui per Deum creatus est debet indesinenter ad Deum tendere: hæc ppositio incidens qui per Deum creatus est explicat tantum id, quod homini generatim sumpto, seu cuilibet homini omnino convenit: unde quamvis è ppositne principali subduceretur, nihil tamen ex ipsius veritate decederet: nam vera est hæc ppositio, homo debet indesinenter in Deum tendere. At determinativa est, si quæ adjicit, tum restringat: ut cum dicitur, homo qui Deum diligit, legem implet; hæc ppositio, qui Deum diligit determinat hominis significatnem et eam restringit ad solos homines qui Deum diligunt: unde non remaneret ppositnis principalis veritas, si ppositio incidens ex ea removeretur: siquidem vera non est hæc ppositio: homo legem implet; ut patet.

Propositio complexa modo non solum in subto vel attributo sed quandoque modo in affirmatne seu negatne incidit; scil: cum affirmatio aut negatio aliquo additamento fulcitur: ut si dicam, certum est terram esse rotundam, non simpliciter affirmo rotunditatem de terra, sed insuper addo, id esse certum; similes sunt istæ ppositnes: contendo mentem humanam esse immortalem: sapientes docent Deum esse colendum, fieri non potest, ut peccata sint impunita: Et omnes modales ppositnes in quibus nempe modus exprimitur, quo attributum affirmatur vel negatur de subto: ut cum dicitur, necesse est circulum esse rotundum. de quibus postea.

Propositio composita est ea, quæ ex multiplici subto vel attributo constat, vel scil. multiplex habet

subjectum et attributum: eaque duplicis est generis, vel enim illius compositio omnibus patet, et ideo explicita vocatur; vel ista compositio est paulò obscurior, unde dicitur in scholis propositio exponibilis, melius diceretur explicabilis et implicita.

Explicitae propositionis sex sunt species, scilicet copulativa, disjunctiva, conditionalis, causalis, relativa, discretiva.

Copulativa dicitur, quae plura habet subjecta, vel plura attributa per copulam affirmantem Et, vel negantem Nec connexa: ut, vita et mors in manibus linguae: nec vita, nec mors poterit separare nos a charitate Dei.

Disjunctiva vocatur ea, cujus membra per particulas disjunctivas, vel, aut, etc. colligantur: v.g. aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.

Conditionalis est ea, quae duas habet partes per particulam conditionalem Si, conjunctas: ut cum dico, Si mens hominis spiritualis sit, est immortalis. Prima pars, in qua conditio Si collocatur, dicitur antecedens aut prius: 2a dicitur consequens, aut posterius vel sequela.

Causalis est ea, quae duas habet propositiones per particulas causales quia, ut etc. colligatas: ut cum dicitur: vae! vobis divitibus, quia mercedem vestram accepistis.

Relativa est ea, quae quandam relationem aut respectum includit v.g. ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

Discretiva denique est ea, quae diversa judicia exprimit per particulas sed, tamen, aut similes distincta v.g. veritas fatigari potest: non tamen vinci potest.

Implicite compositae propositionis numerantur vulgo quinque species: Exclusiva scilicet, Exceptiva, comparativa, inceptiva et desitiva.

Exclusiva est ea, quae attributum convenire ait alicui subjecto, exclusis omnibus aliis per dictiones exclusivas, duntaxat solum tantum etc. v.g. Nobilitas sola est, atque unica virtus: id est, virtus est nobilitas; nec ulla alia praeter ipsa extat nobilitas. Unde haec propositio composita est, et duo complectitur judicia, licet ipsius compositio cuilibet non sit obvia.

Exceptiva est cum attributum affirmatur aut negatur de subjecto secundum totam suam extensionem; exceptis quibusdam

istius pcti inferioribus per partlas, nisi, pto ca ut cum dicitur: Omnes, nisi poenitentiam egeritis, simul peribitis.

Comparativa est ea, quae comparationem unius cum alio exprimit ut cum dicitur, potius mori, quam foedari. Ut autem fiat comparatio inter duo, non semper necesse est positivum ipsius comparativi utrique comparationis membro convenire: v.g. ut aliquid dicatur alio melius, non semper opus est, illa duo esse bona: nam recte dicitur Eccli. C. 40. v. 29. melius est mori, quam indigere: licet utrumque tamen malum haberi possit. Plerumque tamen non constituuntur comparationes nisi inter ea, quae positivum comparationis gradum participant: v.g. nix non solet dici candidior atramento, quoniam atramentum candorem non participat.

Propositio inceptiva denotat, aliquid tum primum esse: ut cum dicitur advesperascit: vel cum Vespasianus irridens apotheosin, qua post obitum decorari solebant Imperatores, primo morbi quo extinctus est, accessione fertur dixisse, ut puto, Deus fio. id est, iam incipio vocari Deus.

Desitiva ostendit, aliquid tum primum desiisse: ut cum de impio exaltato ait Propheta Regius: Transivi et ecce non erat, id est repente esse desierat.

Ad implicite compositas propositiones reducuntur propositiones illae, quae formam habent confusam, et duabus aequivalens: qua de re paulo fusius agere animus est.

Si duae vel plures res similitudinem quandam inter sese habentes sibi invicem in eodem loco succedant, et praecipue, si inter eas non magna appareat differentia, quamvis metaphysice et essentialiter a se invicem distinguantur, eas tamen communi loquendi ratione et more, a se invicem non distinguimus, sed simul communi ideâ illâ, quae illud, quod ipsis commune est denotat, atque ex qua suam desumunt similitudinem,

deprehendentes, de ijs haud secus loquimur, ac si una eademque res essent.

Sic, quamvis singulis momentis aërem mutemus; ulterius aërem nos ambientem semper eundem esse significamus, atque dicimus, aërem qui prius frigidus erat, factum jam esse calidum, non secus, ac si idem esset aër, qui prius frigidus erat, et qui modo calidus est: cum tamen aër ille, quem frigidum antea sensimus, non sit ille, quem nunc calidum deprehendimus.

Sic etiam, cum de fluminis alicujus aquâ loquimur, dicimus e. g. hanc aquam ante aliquot dies turbidam fluxisse, modo crystalli instar claram esse: quamvis minime sit eadem aqua. In idem flumen bis non descendimus, inquit Seneca, manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est.

De corpore cujuscunque animalis, et maxime hominis haud aliter loquimur, ac si semper esset idem corpus, quamvis ultro concessum habeamus post aliquot annorum spatium, nec minimam prioris massae, quae corpus illud tunc constituebat, partem fore superstitem: atque dicimus, corpus hujus animalis decem abhinc annis certis massae partibus compositum erat multum ab ijs discrepantibus, quibus modo constat. haec loquendi ratio sibimet ipsi contraria esse videtur, si enim corpus istud modo longe diversis partibus constat, quam v. g. ante decem annos compositum fuerit, profecto idem corpus dici non poterit. Et tamen de eo loquimur tamquam de uno eodemque semper corpore. Ideo autem hujusmodi propositiones verae sunt, quia idem nomen in ijs diversa subiecta significat.

Ferunt Augustum de Urbe Româ dixisse, se eam lateritiam invenisse et marmoream relinquere. Similiter de civitate, domo, aede sacra dicimus, quod hoc vel illo tempore destructae, alio tempore verò restitutae fuerint. quaenam itaque illa Roma est, quae modo lateritia, modo marmorea fuit? quaenam sunt civitates, urbes, domus, templa quondam diruta, et alio tempore restituta?

hac Roma Lateritia eademne est, ac Roma marmorea? minime profecto: sed mens sibi confusa quamdam urbis Romae Ideam effingit, cui haec duas Lateritia et marmorea tribuit qualitates: ex quibus si construantur propositiones, atque dicatur Ex. gr. Roma quae ante Augustum Lateritia fuit, ab ipso facta fuisse Marmorea; vox Roma, quae unicum tantum subjectum esse videtur, tamen duo vera diversa subjecta denotat, pro sua nullo vis sub confusa Romae idea continentur.

Ex his aperte, ni vehementer fallimur, liquet, quam inepte theologi protestantes obscuritatem quaerant in hac implicite composita Christi propositione: Hoc est corpus meum. Quemadmodum enim si quis de templo aliquo olim flammis consumpto, et postea reparato dicat: hoc templum ante 10 annos combustum et spatio unius anni restauratum fuit; nemo contendet, hanc propositionem admodum obscuram esse et illatu difficile, pro quibus illius sensum facile assequatur; nempe, hic extitisse templum aliquod quod combustum fuit, cujus loco deinde novum istud constructum fuerit: ita quoque, nemo asserere potest, hanc Christi propositionem Hoc est corpus meum aliqua laborare obscuritate, pro facile intelligit, eam ita resolvi debere: Hoc quod hoc momento panis est, alio momento est corpus meum.

Equidem verum est, quod in hac propositione pronomen hoc diversis hisce momentis idem non significet, quemadmodum in allata de eodem templo combusto et postea restaurato propositione nomen templum idem templum non significat: at mens quae et panem et corpus Christi sub communi quadam objecti praesentis, quod per pronomen hoc exprimitur, ideâ concipit, huic communi rei praesentis objecto duo vere attribuit, quae unum et idem esse non possunt, nempe illud certo quodam momento esse panem, et alio momento corpus Christi. Quemadmodum, cum mens de hoc templo combusto et postea restaurato sibi communem aliquam templi ideam effingit, huic communi et confusae ideae duo attributa adjungit, quae eidem subjecto minime convenire possunt.

Haec ergo Xti propositio, Hoc est corpus meum apud Catho-
licos nulla patitur difficultate: brevior enim et implicita
est propositio hujus clarioris et clarae propositionis: Hoc quod
est panis in hoc ipso momento, est corpus meum, in
hoc alio momento; in qua mens ea omnia supplet, quae
in priore propositione expressa non sunt.

Quemadmodum enim, si quis pronomen hoc adhibeat ad desig-
nandam rem aliquam, quae sensui subjecta est, idea per pronomen hoc
primo significata manet confusa, cui deinde mens claras
et distinctas ideas ex sensibus deductas, et ope memoriae
receptas, per modum propositionis incidentis adjicit; ita cum
Christus pronomen Hoc pronuntiavit, hanc eidem Apostoli adji-
ciebant, quod est panis, et quia videbant illud eo hoc
momento panem, ipsius addebant, Apostoli pronomen hoc
ideam hanc significabat, hoc quod hoc ipso momento
est panis. Et cum postea dixit, quod hoc sit corpus
ipsius, statim mente conceperunt, quod hoc sit hoc alio
momento corpus ipsius. Itaque propositio ista: Hoc
est corpus meum hanc integram in mente Apostolorum effor-
mavit: Hoc quod est panis hoc momento est corpus
meum hoc alio momento. Et cum haec propositio clara
sit et distincta, profecto et prior, quae ipsius est breve
compendium clara et distincta sit oportet; quippe quae
prioris propositionis ideae nihil adimat, aut re vera quod
sensum vel ideas addat. haec de propositionibus secundum materiam
suam spectatis; modo pauca adhuc de eisdem ratione
formae consideratis addimus.

Igitur forma enuntiationis seu propositionis est ipsa connexio
attributi cum subjecto; atque secundum hanc rationem propositio divi-
ditur in necessariam, contingentem, possibilem et impossibilem:
tot enim modis attributum cum subjecto in propositione aliqua connecti
perhibetur.

Necessaria est ea, cujus termini sunt necessario juncti; sive
cujus attributum in idea clara et distincta subjecti continetur,
ut, Circulus est rotundus: non potest enim rotunditas
a circulo separari, alioquin non esset circulus.

Contingens est ea cujus termini sunt tantum contingenter co-
haerentes et possunt non esse conjuncti: ut, aliquis homo
est medicus; potest enim homo sine medicina stare.

Possibilis dicitur ea, cujus termini possunt simul existere: ut Petrus erit doctus.

Impossibilis vocatur, cujus termini nequaquam jungi possunt, ut, mens hominis est corporea; id enim dogmate esse nequaquam potest.

Ista autem Enunciationes seu propositiones vel sunt absolutae vel modales.

Absoluta est ea in qua non exprimitur modus, quo attributum convenit subjecto: ut cum dicitur, Circulus est rotundus; non enim exprimitur an necessario, an contingenter talis sit rotundus.

Modalis dicitur, in qua exprimitur modus, quo attributum affirmatur, vel negatur de subjecto: ut cum dicitur, necesse est circulum esse rotundum, contingens est aliquem hominem esse medicum. Possibile est Petrum futurum doctum. Impossibile est Mentem hominis esse corpoream. unde patet, hos modos quatuor recenseri solere, scilicet: necessarium, contingens, possibile et impossibile. De quibus haud opus est ut plura dicamus. Caeterum hac propositionum species inter complexas est referenda, prout supra adnotavimus.

§ IV.

De definitione et divisione praecipuis Enunciationis Speciebus.

Ex omnibus Enunciationis Speciebus, quas logica considerat nulla ad comparandas caeteras disciplinas majoris fructus, et utilitatis, quam definitio et divisio: unde et eas, pro ratione instituti nostri hic expendere animus est, atque primo de definitione dicendum.

Definitio igitur generatim spectata est oratio, quae aliquod in re, vel nomine obscurum est, explicat. unde alia est definitio rei, alia nominis.

Definitio nominis est ea, qua determinat aliquis, quid per nomen aliquod intelligat: ut si quis e.g. dicat, ac appello

id, q[uo]d in nobis est cogitationis principium, param [?] solutig, q[uo] nomine alij eam vocent.

Ex q[uo] habetur 1.° definitiones nominum ab arbitrio definitiones pendere: cum enim q[uae]libet vox ex se et ex sua natura sit indifferens ad aliquid quodcunque significandum, cuiusque liberum erit, in proprium suum usum, vocem aliquam ad hanc vel illam rem significandam determinare, modo prius alios hac de re commonefaciat.

habetur 2. litem circa nominis definitionem moveri non debere, sed extra omnem controversiam eam esse positam, utpote quae arbitraria sit: unde et principij loco à Mathematicis ponitur ut et ab ijs omnibus, qui demonstrationum curam habent. Nam plerique vana contentiones ex vocum homonymia, seu ambiguitate, nascuntur, nisi ea sic antea fuerint definitae, ut nulla in ipsis ambiguitas relinquatur, nec non status controversiis clare et distincte percipiatur. Quamobrem Tullius lib. 1. de Officijs, Omnis inquit quae à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit id, de quo disputatur. hoc autem de nominis non de rei, definitione intelligendum, cum definitio rei in contentionem vocari possit, non autem definitio nominis.

Definitio rei quippe est Oratio explicans rei: Sic hoc definite a vulgaribus, animal rationale; mens, substantia cogitans; corpus substantia extensa et solida seu impenetrabilis, Deus Ens perfectissimum.

Haec definitio rei duplex distinguitur, una essentialis, altera accidentaria, quae et descriptio vocatur.

definitio essentialis est ea, quae fit per principia rei essentialia, nempe per genus et differentiam: Species enim physica, seu natura completa, genere et differentia continetur, ut alibi explicatum est. Sic si definiatur triangulus, figura tribus lineis contenta hae definitio totam illius naturam comprehendet, nam quod figura dicatur, hoc est illius genus; et quod tribus lineis contenta asseratur, id ad illius differentiam pertinet.

Definitio accidentaria seu minus accurata quae et descriptio nuncupatur, est ea, quae explicat naturam rei, vel per causas illius extrinsecas, hoc est per causas efficientem et finalem;

ut si hoc definias esse animal ad aeternam beatitudinem a Deo creatum: vel per proprietates et accidentia, ut si dicas Homo est animal risibile, bipes, implume, rectum etc.

Jam ut recte definitio rei fiat, tres observandae regulae 1. ut definitio sit clarior re definita, alioquin per eam res obscurentur magis, quam illustrentur. unde quae per se sunt notissima et apertissima, ea definitione non egent. 2. est ut definitio sit brevis, nihilque in ea redundet, 3. denique est ut definitio sit reciproca cum re, quae definitur: hinc trita axiomata illa: Cui convenit definitio, convenit et definitum: cui repugnat definitum repugnat et definitio. Nunc pauca m addenda sunt de divisione

Divisio est totius in suas partes distributio: quod quidem totum si sit potentiale, seu universale, quod a Latinis dicitur omne, ut quod partes habet subjectivas, quae subjectivae dicuntur, ut genus habet sub se species et species sub se habent individua; illius divisio retinet nomen generis divisionis. Sed si sit totum actuale et singulare, quod scilicet habet partes in se, quae dicuntur actuales et ex quibus constat, rursus eae partes vel sunt essentiales, ut corpus, et Mens respectu hominis, et divisio totius in illas nomen generis divisionis retinet; vel istae partes sunt integrantes duntaxat sive ut aiunt, Entitativae, nimirum sine quibus tota aliqua Entitas integra esse non potest, tunc divisio ista dicitur partitio, et talis est partitio corporis humani in caput, truncum, et artus.

De divisione totius potentialis praecipue agunt logici, illiusque 4 numerant species, 1. est quae distribuit genus in suas species v.g. substantia in mentem et corpus. 2. quae genus per differentias suas dividitur, ut cum dicitur omne animal est vel rationis particeps, vel ratione destitutum. 3. Cum subjectum commune dividitur per varia accidentia quae seorsim suscipere potest: ut cum dicitur: Omne corpus vel movetur vel quiescit. 4 cum accidens per varia subjecta, quibus inesse potest, distribuitur: ut cum dicitur Omne bonum vel est corporis vel animi.

tres sunt pariter divisionis leges. 1. ut partes divisionis adæquent totum divisum, nec excedant aut deficiant. 2. ut membra divisionis sint opposita, et quantum fieri potest immediata, id est, ut inter totum et illa nullum sit aliud membrum interpositum, seu intermedium: ut cum dicitur omnis numerus vel est par vel impar, nullum aliud divisionis membrum procedere debet. Si quis animal divideretur in hominem leonem, equum etc. prius dividi posset in hominem et belluam: tum belluam in leonem, equum etc. Cæterum in omnibus habenda est claritatis et distinctionis ratio, ac modo immediata divisione, scil. in partes proximas et immediatas; modo mediata, et in partes remotiores, prout res postulat, utendum.

3. ut ista membra nec nimis multa sint, quia confusionem parerent, cujus vitandæ gratia instituta est divisio: nec unum sub alio contineatur: v. g. male divideretur corpus humanum in caput, truncum, artus, manus et pedes etc., nam manus et pedes in artubus comprehenduntur. Et hæc sunt, quæ de definitione, et divisione tractanda putavimus, et quamvis in scientijs nihil utilius sit, quam bene definire et dividere; hic tamen de illis plura eloqui necessarium non censuimus, cum multo magis pendeant à rei tractandæ cognitione, quam a regulis Logicæ. Et hæc de judicio atque generatim de 2da parte Logicæ nostræ dicta sunto.

Pars tertia Logices

De Ratiocinatione

ratiocinatio est tertia cogitationis species, qua judicium aliquod ex alijs prioribus infertur. v. g. ex eo, quod vitrum transluceat, ipsum occultis foraminibus patens esse colligitur. quoniam omne, quod translucet, exiguis saltem foraminibus pertusum esse debet, ut lumini transitum præbeat. Si ratiocinatio verbis exprimatur, dicitur Argumentatio, quæ definitur oratio ad exprimendam ratiocinationem instituta. eaque totuplex est, quotuplex ratiocinatio. Unde de

raocinatnis näa quomodo nobis dicenda est: tum quid sit et quotuplex argtatio; atq3 de quacunq3 ad ea ptnent suo ordine exponemus.

Caput Ium.

De Ratiocinationis naa.

Cum raocinaio sit mentis cogitatio, qua unu judiciu ex alijs antecedentibq judicijs deducitr, ut oes desiniunt; illius naa obscura esse n̄ pt, videturq3 apertu, illa ad judiciu reduci debere, atq3 ēē qamda illius speciē, pro qo sit

Conclusio Ia.

Raocinaio est qæda species judicij.

Prob. actus mentis alqd affrmantis vel negantis ex eo, qod alia affrmaverit, vel ngaverit, est qæda species judicij. ai raocinaio est actus mentis alqd affrmantis vel ngantis ex eo, qod alia affrmaverit vel ngaverit. go raocinaio est qæda species judicij. M patet ex sup: parte 2. tradita judicij dfntne.

Minor prob: ex eo v.g. qod qis affrmaverit, mentem hois esse sbstaa spirtlē, asserit, eā ēē imortalē: qia ois sbstaa spirtlis est imortlis. ai hoc est actus mentis alqd affrmantis vel ngantis, ex eo, qod alia affrmaverit vel ngaverit. go raocinaio est actus mentis alqd affrmantis vel ngantis, ex eo, qod alia affrmaverit &c go est qæda species judicij.

Id am raocinatio habet peculiare, qod una idea cu altera n̄ giungat, aut ab altera n̄ separet, nisi prius utraq cu aliqa tertia prævijs judicijs fuerit cōparata; v.g. in sequenti raocinatne n̄ prius giungitr idea sbstaæ imortlis cu idea mentis, quā utraq3 cu idea sbstaæ spiritalis fuerit cōparata, hoc modo ois sbstaa spirtlis est imortlis; ai mens hois est sbstaa spiritalis; go mens hois ē imortlis.

hujus ratio ē, quod ubi connexio vel separatio attributi et subjecti alicujus quaestionis per se ipsa non innotescit, tertia quaedam idea opus est, per quam ista connexio aut separatio discerni possit; quae tertia idea argumentum seu medium solet appellari. v. g. si quis dubitet, an attributum quaestionis istius mens hominis est immortalis, cum subjecto conveniat, tertia adhibet idea, nempe substantia spiritualis, quam cum subjecto et attributo singillatim comparat, eumque ea ēē immortalem deprehendit.

Quod si conjunctio aut separatio terminorum propositionis, seu quaestionis alicujus per se nota sit, tum nullo argumento opus est, ut ipsius veritas et falsitas demonstretur; cujusmodi sunt propositiones per se notae, quae Axiomata vocantur; v.g. omne totum ē majus suā parte.

Ex quo intelligitur, in omni ratiocinatione duo saltem praemitti oportere judicia, in quorum uno contineatur, et in altero contentum ostendatur tertium aliquod ex iis deductum; quod modo conclusio aut complexio: modo quaestio, aut propositio vocatur. Quaestio enim seu propositio non differt a conclusione seu complexione, nisi quod conclusio fuerit aliquo argumento confirmata, quaestio autem proposita tantum sit, non vero probata.

Diximus 1.º Conclusioni saltem duo praemitti oportere judicia. nam ex uno tantum antecedente judicio nihil concluditur, nisi aliud judicium cum illo antecedente conjunctum intelligatur, v. g. cum dico, cogito ergo sum: posterius judicium ex antecedente non colligerem, nisi aliud mente conceptum haberem, scil. omne quod cogitat, est seu existit; unde subsumo: atqui cogito, ergo sum.

Diximus 2. conclusionem uno praemissorum judiciorum contineri et illo ēē contentam per alterum judicium declarari: v g hac conclusio, quod mens hominis est immortalis, in isto judicio continetur, omnis substantia spiritualis est immortalis; idque declarat secundum hoc judicium, atqui mens hominis est substantia spiritualis: nam si mens hominis ē substantia spiritualis, certe in hac propositione continetur, omnis substantia spiritualis est immortalis, adeoque et ipsa veluti immortalis ē habenda.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Verum circa raocinatnis naā quaritr hic adhuc, an sit simplex mentis actus, an quidpiā gpositū? qā de re ponitr.

Conclusio 2a.

raocinaio est simplex mentis actus,
non quidpiā gpositū

Prob. judiciū est simplex mentis actus; prout sup: ubi de naā judicij agebamus, à nobis demstratū é. ai raocinaio est judiciū alqod ut modo pbatū est go est simplex mentis actus.

obj. raocinaio gtnet mlta judicia. gō n est simplex mentis actus.

R. N. a. qamvis em raocinaio duo salte exigat judicia, ut tertiū ex ijs inferat, n tn ex mltis judicijs gponitr, uti nec judiciū ex mltis ideis constat, licet eas giungat aut dividat. raocinaio igitr est simplex mentis assensus vel dissensus, quo ppsitni, seu gsitni alicui ex alijs deductae pbet.

Inst. argtatio mltas gtnet ppsitnes. gō m raocinatio mlta gtnet judicia; utpote cujus intr pres est argtatio.

R. N. cō qamvis argtatio gtneat mltas ppsitnes, n tn inde sqitr ratiocinatnē mlta complecti judicia, qia raocinaio est simplicior argumentatne, cū raocinaio sit actus mentis unū judiciū ex alijs duobg salte colligentis, id est, alqid affirmantis vel ngantis ex eo, qod alia qdda affirmaverit vel ngaverit; argtatio vero sit oratio alqa ex mltis partibg, seu ppsitnibg gponta.

Quod et si verū sit, n tn diffitendū, raocinatnē coi loqendi usu cū argtatne promiscue accipi. unde dicitr: longa raocinaio, brevis raocinatio; attamen, si raocinaio stricte sumatr, nqe pro actu mentis unū judiciū ex

alijs duobus saltem praecedentibus inferentis, certe simplicior est argumentatione. de qua nunc agendum.

Caput II

De Argumentatione

Argumentationis nomen ab argumento dicitur, hoc est ut Schola loquitur, a medio, quo propositio seu quaestio quae dubia erat, probatur. Cum enim propositionis alicujus termini non ita inter se cohaerent, ut eorum connexio liquida statim ubique appareat, tunc opus est argumento seu medio quodam termino, quo ista connexio manifesta fiat; tumque propositio, quae quaestio dicebatur, conclusio aut consequens appellari incipit.

Definitur argumentatio, quod sit oratio, qua unum judicium ex prioribus judiciis illatum dissitis propositionibus exprimitur. Quare in argumentatione tria reperiuntur scilicet: antecedens, consequens, et consequentia.

Antecedens est id, ex quo aliquid infertur, ac duo saltem judicia includit, sive ea expressa sint duabus propositionibus, sive alterum eorum taceatur. Consequens est id, quod ex alio concluditur, sive est propositio aliqua collecta et deducta ex duabus saltem alijs antecedentibus propositionibus, quarum una nunquam supprimitur et tacetur. Consequentia denique definiri solet, connexio consequentis cum antecedente quae quandoque bona est, nisi consequens sit falsum: v.g. si permittatur falsum istud antecedens, anima est cogitans, recte infertur hoc falsum consequens, anima est et esse beata. quia quidquid cogitat est beatum. vicissim potest esse verum consequens et mala consequentia ut si dicatur Circulus est rotundus, quo differt a Sphaera. quod rotundus sit; sed quod sit planus, Sphaera vero solida.

verum etiamsi cqs et coa hoc modo distingui soleant in scholis, aliunde tn cqs, gscitarium, qnnexum; coa et qsecutio promiscue apud Auctores latinae loquentes usurpantur, prout nôrunt oes Eruditi

Varia porrò de Argtatne sic definita nobis speciatim veniunt tractanda, quae singulis §§ exequimur.

§ I

De Varijs Argtatnis generatim Speciebus.

Omnis Argtatio inductne et sylmo pertinet. Et inductioni adjungitur explum, sylmo vero associantur tum Sorites et Dilema, quae metos sylmos virtute qtinent, tum Enthymema, qod est sylmus truncatus; tum Epicherema, qod est sylmus, cujus alterutri vel utriqz pmissarum positum sua pbatio adnectitur. Unde generatim septem prari possunt argtatnis species, quarum tn quinqz sub duabus alijs tqm generibus qtinentur, videlicet Inductio, Explum, sylmus, Sorites, dilema, Enthymema, et Epicherema.

Inductio est argtatio, qa ex oium sive generum sive specierum, sive individuorum ennumeratne, aliqid ijs sibi coie, et urte concluditur. v. g. si qis dicat: aurum ligari pt, argtntum ligari pt, cuprum, stannum, plumbum, et ferrum ligari; recte concludet, igitur oe metallum ligari pt. Haec argtationis species est invictissima, si integra sit et facta rerum enumeratio: alioqin est manca, et debilis ex parte.

Explum est argtatio, qa ex uno aliqo singulari aliud singulare colligitur v. g. si ex eo, qod integrum anni spatium insumpserim in re aliqâ discenda, colligam, tantundem tporis alteri requiri, ut ejusdem rei cognitionem assequatur; Verum haec argtationis species caute admodum est adhibenda; nam in ijs

quæ similia videntr, aliqa sæpe occurrunt discrimina, qæ justa unius ex alio consecutnē impediunt. Non eñ v. g. tm fortasse tporis alteri opus est, ut alqd ædificet, qtm mihi. unde nqa frequentiùs hoēs errant, qā ubi ab explo argta petunt. Non am errabimus, si ex eo, qd qis se probe gerat, colligamus, ita nobis esse videndū: vel ex eo, qod male agendo famæ jactura fecerit, à simili vivendi ratne nobis abstinendū inferamus.

Ad Explū ptnent parabola, et Apologus. Parabola hoc loco est similitudo vel collatio ex re ficta, ad suadendū id, qod intendimus, comparata, cujusmodi est ea, quā Nathan Propheta Davidi proposuit 2. Reg. c. 12. Item illa, qas m adhibuit Xtus Dnus de patre-familiâs, qui operarios qduxit, ut eos in vineā suā mitteret, Math. 20. de Satore boni Seminis, ibid. C. 13 &. Apologus est fabula, qa vel hoēs cū belluis, vel belluæ inte se colloquentes ad nostra institutnē finguntr; cujusmodi sunt fabulæ Æsopi.

Syllmus dfinitr, qod sit oratio qdā, in qā positis duabq ppitnbq, quarū una Major altera minor vocatr, quædā ppitio Singularis, legitē pria, ex eo, qod veræ sint duæ priores, quæ pmissæ vocantur, qia gelni in syllmo pmittuntur, ut qdo dicitr: Omne qd cogitat existit, ai ego cogito, qo Existo.

Circa Syllmū sic definitū quæri solet in Scholis 1.o in qo posita sit ejus naa, an in tribq ppitnibus, an in qelne tm? 2. utrū, semel admissis pmissis teneatr quis assentiri qelni? qibq breviter ita sdemus.

Ad 1. Cum syllmus, ut ex ipsius modo data dfntae patet, sit oratio ex duabus pmissis, et qelne qstans, certū videtr, illius naa in tribq hisce ppitnbus esse qstitutā, Ratiocinatio qdē ut Superiori capite ostendimus, in sola qelne seu illatne illius unius ex alio est collocata, qia ratiocinatio simplicior argtatne,

et in solo mentis actu existit: argtatio vero est oratio ex mltis ppsitnbg cponitur

Ad 2. respondemus affirmtive: na si cclusio ctineatur in pmissis, adeoqz ex iis nrio sequatur, profecto admitti n possunt pmissæ, quin cclusi assensus debeatur. ac si cclusio ctinetr in pmissis, et ex iis nrio sequitr. ergo n pt quis assentiri pmissis et quin tn cclusi acquiescere teneatur.

Sorites, seu gradatio est argtatio seu spuis sylmi, qui ex plribg ppsitnibg sic coalescit, ut attrbtu præcedentis sit sbtu sequentis, donec prma ppsitnis sbiectu cu ultimo attributo cponatur: ut si velim pbare, avaros esse miseros, ita p gradatione id efficere potero,

Avari mlta desiderant:
qui mlta desiderant mltis egent:
qui mltis egent st miseri:
ergo avari st miseri.

Dilema est argtatio, seu sylmg cpositus incomodu undequaqz inferens, in quo post divisione totius in suas partes, id ccluditr de toto, quod de qavis parte cclusu fuerat, ut si velim pbare oes hoes in hac vita miseros esse, ad illud ccludendu utar sequente dilemate.

quisquis hanc vita vivit, ille vel cupiditati servit, vel obsistit,
si servit miser est: na eas explere nqam poterit.
si obsistit, miser qoqz est, na sibi ppetuo repugnare tenetur.
ergo quisquis hanc mortale vita vivit, miser est.
cclusu fuit, eu, qui cupiditatibus servit, esse miseru; eu ite, qui illis obsistit, miseru esse, quæ duæ ppsitnes erant veluti divisinis partes, et exinde gnerati ccluditr, oem hoe ee miseru

Enthymema e sylmg truncatus, cujus alqa propositio reticetur, et in mente retinetur, prout Græcu Enthymematis noe sonat. Unde Enthy-

nima in ore, ut ajunt, est Syllogismus in mente: ut v. g. cogito, ergo sum.
Epicherema denique est Syllogismus, cujus alterutri, vel utrique praemissarum sua probatio adjungitur hoc modo: omne quod cogitat existit, fieri enim non potest, ut quod non existit, cogitet, atqui ego cogito: nam sentio, judico, dubito, volo etc. ergo existo.
Hae omnes argumentationis species praeter Syllogismum morari nos non debent. Etenim, quae ad inductionem et exemplum spectant, uno verbo indicavimus. Sorites quoque et Dilemma longiorem explicationem non requirunt, ubi et nec Enthymema, nec Epicherema, cum re ipsa sint Syllogismi aut ad eundem referantur. quare de solo Syllogismo nobis incumbit dicendum.
Duplicis autem generis esse dignoscitur, scilicet: Simplex et Conjunctivus. de utroque variis §§ tractabimus, ita ut 1º de Simplici, et iis, quae ipsum spectant, tum de conjunctivo, ac denique quae ad utrumque spectant sigillatim agamus.

§ II.

De Syllogismo Simplici, et iis quibus generatim constat.

Syllogismus Simplex dicitur is, cujus medium cum utroque extremis seu terminis scorsim conjungitur.
Quae definitio, ut clarior evadat, materiam et formam ipsius Syllogismi explicare necesse est.
Igitur materia Syllogismi est id, ex quo componitur Syllogismus; et duplex est, nempe remota seu termini, et proxima seu propositiones. Ex terminis enim et propositionibus componitur Syllogismus, ita ut termini propositiones immediate, hisque mediantibus Syllogismum, propositiones vero immediate Syllogismum constituant, ut patet.
termini sunt tres, scilicet: Major, minor, et medius, sive majus extremum, minus extremum et medium.

Majus extremum est attributum conclusionis directae quod ideo dicitur Majus, quia ut plurimum urlius est Minore extremo

Conclusio directa est ea, in qua naturalis ordo terminorum servatur, ita ut id vere attributum sit, quod debet esse attributum, et vere subjectum, quod debet esse subjectum habita ratione praemissarum.

Minus extremum est subjectum conclusionis itidem directae. Medium seu argumentum est terminus, qui sumitur ad probandam connexionem vel repugnantiam majoris et minoris Extremi. ideo autem vocatur Medium, quia plerumque inter Majus et minus Extremum interjacet, ac utriusque est vinculum.

Propositiones Syllogismi sunt Major et minor, quae praemissae vocantur, et conclusio.

Major propositio quae nonnunquam simpliciter propositio vel thesis dicitur, est ea, quae constat ex Majore extremo, et Medio: minor, quae item assumptio vel hypothesis vocatur, ex minore extremo, et medio constituitur. conclusio denique, quae a S. August: Summa dicitur, eo quod sit totius syllogismi summa seu breve contentum, ex Majore et minore extremo componitur: nam medium nunquam ingreditur conclusionem: sit igitur iste Syllogismus simplex.

Omne cogitans est Spirituale:
Omnis mens est cogitans:
ergo omnis mens est Spiritualis.

Mens in hoc syllogismo simplici est minus extremum, quia est subjectum conclusionis: Spiritualis est majus extremum, quia est ejusdem conclusionis attributum: denique, cogitans est medium seu medius terminus, qui seorsim cum utroque extremo coniungitur, nempe cum majore extremo in majore propositione, et cum minori extremo in minore propositione

Forma syllogismi est dispositio materiae Syllogismi; quae itidem duplex est, nempe vel materiae remotae seu terminorum, et dicitur Figura; vel materiae proximae seu propositionum et dicitur Modus

Figura Sylmi est apta Medij cu extremis ad gelu-
dendu dispositiō, quæ qdd dispositiō exigit.
1° ut tres tmi sint tri in Sylmo: qiā Sylmus est pro
batiō, sive affirmans sive ngans unius de aliō per
aliud, nepe majoris Extremi de minore extremo
p mediu. Ois quippe Ars Syllogistica, saltē qo
ad Sylmos affirmantes, hoc principio nititur: qæ
st eadē uni tertio st eadē inter se: adeō ut si majus
et minus extremu sint qid idē ac mediu, ea parit
sint qid idē inter se.
2° ut tri ñ sumantr generalius i gelne, qā in
pmissis: qdo qdē a particulari ñ est legitima
conclusiō. 3. ut mediu nqā ingrediātr gelnē:
na mediu tm̃ sumitr ad pbanda gvenie, vel
repugnantia majoris et minoris extremi; ex
qibq gelusiō gstat, nec proinde mediu in ea repe-
riri potest. 4to ut mediu saltē semel vniliter
seu distributive sumatr; hoc est, sedu tota sua
extensiōnē, et qatenus oibq suis inferioribq sul in
plurali nro, et singulis seorsim, ac distributivē
spectatis in singulari nro gvenit. Si em bis partlter
sumeretur, giungere ñ posset duo extrema: na ñ
unus foret idemqz trus, sed alius et alius: v.g. vitiōsq
est hic Sylmus.
Quidam hoō est Sanctus.
quida hoō est fur,
go qida fur est Sanctus.
Siqidem medius trus in Majore et minore partlter
sumitur: nec proinde pro uno eodemqz homine,
sed pro diversis accipitur.
Figura aūt Sylmi qadruplex nratur. vel em̃ medius
trus subjicitur in majore, et pdicatur seu attribuitur in
minore; et hoc est 1a figura: vel pdicatur in majore et mi-
nore; et est 2a figura: vel sbjicitr in utraqz; et est 3 figra:
vel deniqz pdicatur in majore et sbjicitr in minore; et est
quarta figura juxta hunc versiculu.
Sub, præ: tum præ, præ: tum sub sub: deniqz præ, sub.
Observandu porrō quarta figurā, qæ vulgo Galenica
nuncupatur, quōd inventi à Galeno ppugnato exhibeatr,

esse minus naalē; undè a vulgaribus rejiciti à figura
rū nro, verū, prout alijs videtur n̄ satis aptè.
Ajunt q̄dē 5 ipsā minime differre a prima, p̄te-
reà, q̄d ex inversione p̄p̄titnū 5ᵃ figura duntaxat fall:
Sed responderi potest, ad ipsi cū 2ᵃ et tertia figura esse
cōe, quæ eodē, ac ipsa, modo à prima derivantur;
cū ad eā p transpositnē aut cōversnē propositnū revo-
cari possint, et tn̄ ab illa distinguunt.
Ajunt 2ᵒ. mediū n̄ posse p̄dicari de Majori extremo in
majore p̄p̄itne, et subjici in minore; qā q̄d p̄dicatr
est generalius, et q̄d subjicitur est angustius; unde fi-
eret, ut mediū esset generalius majore extremo, et
angustius minore extremo, q̄d absurdū est. Sed,
responderi potest, attributū n̄ sp̄ esse sēto urlius, sæpe q̄d quoq̄
ipsi æquale; ut cū dicitur, homo est q̄d cōpositū ex
mente et corpore. Deinde cū sbtū p̄p̄itnis ratne
sui urlius est, quā p̄dicatū, tunc restringitr parti-
cularis quidā aliqs ē. aliogi mediū nūqā p̄dicari posset
de Majore extremo in 2ᵃ figura, nec subjici Minori
extremo in 3, qonia ratne sui latius pateret mino-
ri extremo, et angustius foret majore extremo:
et tn̄ 2ᵃ ac tertia figura securi deriuntr à primâ.
Nihil ergo obest, qominus hæc 4ᵗᵃ figura ab alijs distincta
statuatur, qamvis minus naalis sit.
Modus est apta p̄missarū sedm̄ q̄ntitē et q̄litatē
ad cōcludendū dispositio, quæ requirit. 1 ut p̄missarū
alterutra in oī figura sit urlis, aut certè singlaris:
nā ex duabus p̄p̄itnibq̄ particularibq̄ nihil cōcluditur,
qā in ijs Medius terms pro diversis sumitur, prout
in 4ᵗᵃ fundamentali trorū regula adnotavimus.
2ᵈᵒ ut alterutra ex p̄missis sit affirmans: qā ex
duabus n̄gantibq̄ nihil cōcludit: in p̄missis quippe
negantibq̄ extrema separantr à Medio: q̄d aūt duo
à tertio sejuncta sint, n̄ sequitr ea intr se vel con-
juncta esse vel sejuncta: qemadm̄ ex eo, q̄d duo non
sint tertio æqalia, cōcludi minimè pt, ea esse intr se
æqalia, vel inæqalia. Unde fit, ut ex duabus negan-
tibus nec affirmans, nec negans deduci poit cōcluō
3 ut cōcluō sequatr debiliorē partē; id est, et si
alterutra ex p̄missis fuerit negans, cōcluō ne-
gans sit; et si alterutra ex p̄missis fuerit partlaris

in gclusio sit particularis. nã extrema nec generalius nec arctius sumi debent in gclusione, quã in præmissis cu medio fuerint gnexa.

4to ut ex duabq præmissis affirmantibq gclusio nqa sequatr negans: qæ regla p se notissima est.

Igitr octo sunt fundamentales syllmorũ simplicium reglæ: harũ duæ spectant extrema: duæ mediũ: præmissas duæ: gclusionẽ itidẽ duæ: sequentibq versiculis comprehensæ.

Trius est triplex: Major mediusq, minorq:
Latius hunc, quã præmissæ gclusio ñ vult.
nequaquã medium capiat gclusio oportet.
aut semel aut iterũ medium generaliter esto.
Nil sequitur geminis ex particularibq unquã.
utraq si præmissa negat, nil inde sequetur.
Ambæ affirmantes nequeunt generare negantẽ.
Est parti similis gclusio deteriori.

Modi quatuor figurarũ directi et simplices sunt tm̃ novemdecim, qui totidẽ artificiosis vocabulis expressi quatuor hisce versiculis continentur.

Barbara, Celarent, Darij, ferio, Bamalipton,
Camentes, Dimatis, fesapno, fresisomorum,
Cesare, Camestres, festino, Baroco. Darapti,
felapton, disamis, Datisi, Bocardo, ferison.

Quatuor primi modi ad primã figurã ptinent, quinq sequentes ad quartã, quatuor deinceps ad 2am, sex deniq postremi ad tertiã.

Quartæ porro figuræ in his versibus 2dũ locũ dedimus, tũ quia 1æ figuræ directè opponitur, tũ quia congruũ erat, ut illius modi, quos Logici passim indirectos primæ figuræ modos vocant, statutũ jam diu inter modos syllogisticos servarent ordinẽ; nec ullã paterentur in metro, sed aliquã tm̃ in litteris mutationẽ quæ possent per regulas in Scholis tradi facilitas ad modos perfectos reduci.

Hujusmodi vero artificiosæ voces duplicẽ pæne usũ habent: 1. unũ quodq vocabulũ tribus constat syllabis, quarũ 1a designat Majorẽ, 2a minorẽ, et 3a gclusionẽ.

Si plures sint quam tres syllabae, ea metri causa additae sunt, ut in Bamalypton, et Fresisomorum. Et vocales A. E. I. O. quae in istis syllabis occurrunt quantitatem et qualitatem propositionum denotant, sc: A universalem affirmantem; E. universalem negantem; I. particularem affirmantem; O. particularem negantem, prout alibi jam indicavimus.

Ex combinatione doctrina quatuor terminorum qualis sunt A. E. I. O, si eorum tres simul sumantur, quam plurimae quae sexaginta quatuor hisce modis possunt disponi.

16.	16.	16.	16.
a.a.a.	— E.a.a.	— I.a.a.	— O.a.a.
9 a.a.E.	E.a.E.	9 I.a.E.	— O.a.E.
a.a.I.	E.a.I.	I.a.I.	— O.a.I.
9 a.a.O.	E.a.O.	9 I.a.O.	O.a.O.
— a.E.a.	** E.E.a.	— I.E.a.	** O.E.a.
a.E.E.	** E.E.E.	— I.E.E.	** O.E.E.
— a.E.I.	** E.E.I.	— I.E.I.	** O.E.I.
* a.E.O.	** E.E.O.	✠ I.E.O.	** O.E.O.
— a.I.a.	— E.I.a.	** I.I.a.	** O.I.a.
9 a.I.E.	— E.I.E.	** I.I.E.	** O.I.E.
a.I.I.	— E.I.I.	** I.I.I.	** O.I.I.
9 a.I.O.	E.I.O.	** I.I.O.	** O.I.O.
— a.O.a.	** E.O.a.	** I.O.a.	** O.O.a.
— a.O.E.	** E.O.E.	** I.O.E.	** O.O.E.
— a.O.I.	** E.O.I.	** I.O.I.	O.O.I.
a.O.O.	** E.O.O.	** I.O.O.	O.O.O.

Jam vero ex isto numero per regulas generales, quae docent, nihil concludi ex duabus negantibus, aut ex duabus particularibus excluduntur 28 notati hoc modo **.

Deinde per regulam, quae docet conclusionem sequi debiliorem partem, excluduntur 18 signati hac nota —.

tu regula, quae docet, ex duabus affirmantibus conclusionem negantem deduci non posse sex excluduntur hoc signo affecti ‡.

Praeterea regula, quae dicit, non posse terminus generalius sumi in conclusione, quam in praemissis modus, I E O. ita signatus ** expungendus est; quia majus extremum in conclusione O sumeretur universaliter, in majore vero particulariter tantum, ut alibi, ubi de propositionum conversione egimus, à nobis ostensum est.

Denique quia concludi non potest O, post A, E, quin non concludatur E, modus A. E. O, notatus hoc signo *, est removendus.

atque ita ex 64 modis, quibus disponi possunt 4 literae, A, E, I, O, dum terni sumuntur, removeri debent 54. et proinde residui sunt tantum 10. quorum 4 sunt affirmantes, id est conclusionem habent affirmantem; et sex negantes, in quibus nempe negans est conclusio. Sed ij per diversam medij dispositionem singulis figuris propria novemdecies concludere possunt. Caeterum 4 modi affirmantes septies in 4. figuris occurrent.

A. A. A. Barbara.

A. I. I. Darij, Datisi

A. A. I. Darapti, Bamalipt.

I. A. I. Disamis, Dimatis

Sex negantes duodecies in ijsdem 4 figuris variantur.

E. A. E., Celarent, Cesare.

A. E. E. Camestres, Camentes

E. A. O. Felapton, Fesapno

A. O. O. Baroco.

A A O Bocardo.

E. I. O. Ferio, Festino, Ferison, Friesom.

§ III.

De singulis syllogismorum simplicium figuris.

Jam explicandae sunt seorsim singulae syllogismorum simplicium figurae, et subjicienda singulorum modorum exempla.

De prima figura

Prima figura, ut jam diximus, est ea, in qua medium in majore subjicitur, et in minore praedicatur.

Hujus figurae duae sunt regulae: 1a est, ut minor propositio sit affirmans: si enim esset negans, conclusio quoque negans esse deberet, cum per regulam sextam modorum supra allatam, sequi debeat partem deteriorem; et major deberet esse affirmans, quoniam ex duabus negantibus nihil concluditur per regulam 2am modorum: quare conclusionis, utpote negantis, attributum sumeretur universaliter, cum tamen particulare foret in majore, quae esset affirmans, quod est contra 2am regulam figurarum.

Secunda regula est, ut major sit universalis: quia si foret particularis, medium, quod est illius subjectum, foret tamen particulare: cumque sit attributum minoris, quae debet esse affirmans, in eâ quoque particulare foret, adeoque bis particulare sumeretur, contra 1mam regulam figurarum. Has duas regulas sequens versiculus exhibet:

Sit minor affirmans, major vero generalis.

Exinde colligitur, quatuor tantum esse modos figurae primae cum major sit universalis; vel est affirmans, ut in A.A.A. Barbara, et A.I.I. Darij; vel negans ut in E.A.E. celarent; et E.I.O. ferio. Item cum minor sit affirmans, vel est universalis, ut in Barbara et Celarent; vel particularis, ut in Darij et ferio.

Bar: omne animal est mortale.
Ba: omnis leo est animal:
ra: ergo leo est mortalis
Ce: nullum creatum est infinitum:
La: omnis angelus est creatus.
rent: ergo nullus angelus est infinitus.
Da: omnis indigens est miser.
ri: sed quidam dives est miser.
I: ergo quidam dives est miser.

Fe: nllu turpe est expetendu.
Ri: alqod lucru est turpe
O: go alqod lucru n est expetendu.

hac figra duplici nititur principio; sc: dici de omni, et dici de nllo

Primu ex istis principijs ad modos affrmantes ptinet, et hoc modo affertur, quidqid dicitr de alqo sbto secdm totã sua extensione spectato, dicitr de oi eo, qod sb illo sbto ptinetur: vel brevius qidqid dicitr de superiori, dicitr de inferiori: si majus extremu dicatr de medio dici qoq debet de minori extremo, qod sb medio ptinetur: si aal dicatur de hoē dicitr qoq de Aristotele qi sub homine ptinetur.

Secundum spectat modos ngantes, npè, qod repugnat superiori, repugnat m inferiori: v.g. si repugnat aali n posse progredi, repugnat et homini, qui sub animali ptinetur.

De 2da figura.

Secunda figura, ut superius dictu, est ea, in qa medium trus bis pdicatur.

Duæ sit pariter illius rgla: pma est, ut una ex pmissis sit negans: qia cu mediu in utraq sit attributu, si ambæ forent afrmantes, bis partlr sumeretr, ptra 4ta rgla figurarum.

Secunda, ut major sit urlis: na si partlaris foret, majus extremu, qod est illius sbtu, partlr tm in ea acciperetur; cu tn urlr sumatur in plne negante, cujus est attrbtu, qod absurdu foret, et ptra 2a rgla figurarum. Itaq ex pmissis in hac figurâ una ngans esto, nec major sit specialis.

hinc colligere licet, 4 tm ei modos 2a figuræ. na cu alterutra pmissaru dbeat eē ngans, et major urlis, si major sit affrmans, minor erit negans, eaq

vel urlis, ut in A.EE. Camestres; vel partlaris, ut in A.O.O., Baroco; Si major fuerit ngans minor erit affirmans, sive si sit urlis, ut in E.A.E. Cesare; sive partlaris, ut in E.I.O, Festino. atqz ita m sit tm qatuor modi 2æ figuræ.

Ces: nlla virtus est præceps:
A.. ois temeritas est preceps:
Re.. go nlla temeritas est virtus.

Cam.. oe bonu est munus Dei:
Es.. nllu litigiu est ~~bonu~~ munus Dei
tres. go nllu litigiu est bonu.

Fes. nllu peccatu est licitu.
Ti.. sed aliqa oblectatio est licita,
No.. go aliqa oblectatio n est peccatu.

Bar.. ois virtus est prudens.
O.. sed aliquis zelus n est prudens
Co.. go aliqis zelus n est virtus.

Unico fere principio fulcitur hæc figura. scil: duo n sit quid idem, cu aliqid uni qvenit, qod alteri repugnat.

De tertia figura.

tertia figura est ea, in qa medius trus bis sbijcitur.

Duæ sit m illius rglæ: prma est, ut minor sit affirmans, n secus ac in prma figura ppt eande ratne. 2a, ut qclusio sit partlaris: qia cu minor sit affirmans, minus extremu, qod est illig attributu, sumitur in ipsa partler, adeoqz ut in qclusione, cujus est sbtu, m partler sumatur, debet qclusio ipse partlaris. unde versiculus.
Sit Minor affirmans conclusio particularis.

Illius sex sit modi, nam ex decem modis adglutiendum aptis A.E.E, et A.O.O, per primam regulam ab ipsa excluduntur: AAA., E.A.E per 2am. quo supersunt sex sequentes, A.A.I, E.A.O, I.A.I, A.I.I, O.A.O., E.I.O, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Dar.. omne mysterium est obscurum.
Ap.. omne mysterium est certum,
Ti.. ergo aliquod certum est obscurum.
Fel.. nullum violentum est durabile.
Ap.. omne violentum est praeter naturam.
Ton.. ergo aliquid praeter naturam non est durabile.
Dis.. aliquis dives est improbus.
A.. sed omnis dives est honoratus.
Mis.. ergo aliquis honoratus est improbus.
Dat.. omnis Dei servus est Rex.
Is.. sed aliquis Dei servus
I.. ergo aliquis pauper est Rex.
Boc.. quaedam ira non est peccatum.
Ar.. omnis ira est affectus animi.
Do.. ergo aliquis affectus animi non est peccatum.
Fer.. nullum honestum est negligendum.
Is.. aliquod honestum est arduum.
On.. ergo aliquod arduum non est negligendum.

Duo sunt principia, quibus tertia figura modi nituntur. primum trahit ad modos affirmantes, scilicet si duo attributa eidem subjecto conveniant, inter se quoque aliquando conveniunt. v.g. si omne mysterium est obscurum et certum, tunc aliquod certum est aliquando obscurum.

Secundum principium ad modos negantes refertur, nimirum si ex duobus attributis unum alicui subjecto conveniat, cui non convenit alterum, ista attributa

alqdo inter se ñ conveniunt. v.g. si ulli violento conveniat ee durabile, et oi violento conveniat ee ptr naã; fieri pt, ut alqd, qod est pter naã, ñ sit durabile.

De quarta figra.

Quarta figra illa est, in qa medius trus pdicatr in majore et sbjcitr in minore. adeo absona est, ut vix operæ pretium sit, illius rglas pscribere, ne tn lca nostra qdqa decesse videatur eorũ, qibq oes singulis raocinandi modos demonstrari fas sit, En illæ:

Sbjcitr tres sunt illius rglæ. 1a si major sit affirmans, minor est urlis. naã mediũ in hac figura sumitr partlr in majore affirmante, cũ sit illius attributũ. qo q quarta rgla figrarũ sumi dbet urlr in minore, et ea reddere urlẽ, cũ sit illius sbtũ.

2da cũ minor est affirmans, cclusio dbet esse partlaris. naã minus extremũ, qod est attributũ minoris, sumitur in ea partlarr. qo sumi ñ dbet partlr in cclne, cujus est sbtũ, et eqtr ea reddit partlarẽ.

3. Cum modus est ngans, major dbet esse generalis. qia major trus sumitur urlr in cclne negante, cujus est attributũ. qo ut ñ sumatur urlr in majore, cujus est sbtũ oportet, prout in 2a figra superius memorata. hæ rglæ sequentibus hisce versiculis exprimuntr. major ubi affirmat, generalẽ sume minorẽ. si ~~major~~ minor affirmet, cclusio sit specialis. cumqz ngans modus est, major gnralis habeto.

Quare ex decem modis utilibus, in hac figura A.I.I. A.A.O. excluduntur e prima regula, A.A.A, E.A.E. e 2da. O.A.O. e 3. unde supersunt 5 modi A.A.I. A.E.E. I.A.I. E.A.O. E.I.O. Bramalip, Camenes, Dimatis, Fesapno, Fresiso.

Bram.. ois angelus est Spiritus
a.. ois Spiritus est substantia
lip.. go aliqua substa est angelus.
Cam.. ois superbia est peccatu
en.. nllu peccatu est opus Dei
es... go nllu opus Dei est superbia.
Dim.. quida ignarus est verax
a.. sed ois verax est audiendus
tis.. go aliquis audiendus est ignarus.
Fes.. nulla mas est cogitans
ap.. sed oe cogitans est beatitudinis capax
no.. go quodda beatitudinis capax non est mas.
Fres.. nllus ignavus est aptus bello
I... sed aliquis aptus bello est nobilis.
so... go aliquis nobilis n est ignavus.

De Modis indirectis

In horu quinque quarta figurae modoru loca solent vulgares Scholastici substituere quinque modos indirectos primae figurae, id est, eos modos, quoru indirecta est illatio; illosque his vocabulis exprimunt. .... Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.

Veru sicuti in prima figura oriuntur modi indirecti ex conversione illationis modoru directoru, ita m in alijs figuris id ipsu contingere potest.

S. Si enim syllmus iste in Barbara

Bar.. omne aal est vivens.
Ba.. ois hoo est aal
Ra.. go ois hoo est vivens.

Si, inquid, sylmus iste converti posit in Baralip, q sola conversione gclusis hoc modo
go aliqod vivens est hoo.

Consimili prorsus ratione sylmus in Cesare in 2a fgra v.g.
Ces.. Nullu infinitu augeri potest.
a. ois nrus augeri potest
re. go nllus nrus est infinitus.

Convertit in Modu indirectu Cesaro.
go alqd infinitu n est nrus

Idem accidit in modis tertiæ et 4tæ fgræ, ut experiri cuilibet facilimu est: adeo ut ratni n satis obtemperare videantur ij, qui neglectis alearu fgraru modis indirectis, qinq duntaxat, qui occurrunt in 1a fgra recensent, eorumq gratia, quinq modos directos quartæ figuræ expungunt.

§ IV.

De Sylmo giunctivo,
et illius Speciebus Ca.

Sylmu divisimus in simplicem et giunctivu seu giunctu. Simplicem vocavimus illu, in qo mediu cu utroq extremi seu gclusionis termino seorsim in pmissis giungitur, qualis est iste.

Omne cogitans est Spirituale
omnis mens est cogitans
go ois mens est Spiritualis.

Ad Sylmu simplice accedit seu reducitur syllmg plexus, cujus npe plexa est plusio. In hujusmodi autem sylmo pars tm aliqua pti vel attributi plusionis giungitur cu medio in una ex pmissis; altera vero pars cu eode medio in altera pmissa gsociatur; v.g.

Pecunia est res inaata:
Sed pleriq; hoes serviunt pecuniæ
go pleriq; hoes serviunt rei inaatæ.

ubi patet, attributu plusionis serviunt rei inaatæ, ita dividi in pmissis, ut una illig pars, scil. res inaata posita sit in majore, altera vero npe serviunt in minore repeRiatur. Non est proinde, qod qidqid aliud de sylmo plexo ulterius adnotemus, ut qui, quemadm diximus, ad simplice reducatur. Solumodo igitur de giunctivo hic nobis est sermo. Sylmus giunctivus itaq; est ille, cujus major propositio est giunctiva, seu composita, et integra plusione plectitur, isq; est vel gditionalis, vel copulativus, vel disjunctivus.

Sylmus gditionalis ille dicitur, cujus major pptio est gditionalis, id est, duas habet partes p particula gditnale Si gnexas, atq; in se tota plusione gtinet v.g. si avarus mlta cupit, multoru est indigens: ai avarus mlta cupit, go mltoru est indigens.

In hoc sylmo tota plusio gtinetur in majore, qæ duas habet partes, antecedente sc.; Si avarus mlta cupit, et gsequente, npe mltoru est indigens.

Duplex est hujusmodi sylmoru figura. Iª cum antecedens majoris ppositionis affirmatur in minore

ut ejusdē grequens affirmetr in gnlne sedm hanc regula, posito antecedente, ponitr et cqs. vel, vero prius, qo et posterius. Idqz in modo allato exemplo cernitur.
Secunda, cū tollitur cqs, ut tollatur antecedens, sedm alteram rglam, sblato grequente, tollitr antecedens: vel, falsū cqs: qo et antecedens.
v.g. Si qis extra Eclīa salvandus sit, fallit nos Eclesia. Sed Eclīa nos n̄ fallit, qo nllq extra Eclīa est salvandus.
Tota vis hujusmodi sylmorū in justa grexione partiū majoris propositnis gsistit, et in legitima unius ex alio collectione.
Duobus vero modis vitiosq esse pt hic sylmq
1º cū ex cqte infertur antecedens. v.g.
Si divites nll cupiunt, sunt felices.
ai divites st felices
qo nhl cupiunt.
Cum ex ngatione antecedentis, infertur ngatio cqtis; v.g. Si Titius est fur, est improbus: ai n̄ est fur, qo n̄ est improbus.
Hic gclusio n̄ est recte deducta, qiā lcēt Titius n̄ sit fur, pt adhuc esse improbus: siqdē major ppsitio n̄ est exclusiva, nec in ea dicitr Titius tunc duntaxat fore improbus, si fur extiterit.
Sylmus copulativq est ille, cujus major ppsitio est copulativa ngans, illiusqz pars in minore assumitur, ut altera in gnlne tollatr. vg
Non pt quis Deo servire et mammonæ:
sd avarus servit Mamonæ.
qo n̄ pt servire Deo.

Syllmus disjunctivus dicitr, cujus major ppositiō est disjunctiva. v. g.
falleris aut fallor:
Non fallor:
falleris ergō.
Syllmus iste vitiosus est, qdo divisiō n̄ est accurata, a mbra ppositnis disjunctivæ mediu aliqod patiuntr v. g.
vel est obediendu Regibus gtra lege Dei, vel in eos rebellandu:
ai n̄ est in eos rebellandu:
ergo eis gtra Dei lege est obtemperandu.
aut aliter assumendo.
ai n̄ est eis gtra lege Dei obtemperandu:
ergo gtra eos est rebellandu.
vitiosus, inquam, est iste Syllmus; qia nec rebellandu est in Reges, nec ijs gtra Dei lege obtemperandu; sed oia patienter ferenda potius, quam vel in Deu, vel in Reges peccetur.
Jtri oēs Syllmi, quemadm Simplices, celebri divisione distribui solent in demonstrativos, topycos et Sophisticos: quamqm hæc divisiō argumtatnē generatim potius, quam Syllmum specialm respiciat.
Syllmus demonstrativus est ille, qi gstat ex pmissis nriō veris, hoc est, vel per se evidentibus; vel per alias ppositnes jam probatis, ex qibus nriō vera deducitur conclusiō.
Syllmus topycus, sive Dialecticus, est Syllmus gstans ex pbilibus ppositnbus et opinionē tm pariens. topycus vocatr, id est Localis, qia ex Locis dialecticis sumitr de qibus agemus Ꝫ 6.
Syllmus Sophisticus est Syllmus gstans ex falsis ppositnbus, sed apparenter veris, et errorē pariens. qi demonstratnē mentiatr, Paralogismus noiari solet.

quamquam omnis falsa ratiocinatio, quaecunque sit, sive syllogismus, sive Sorites etc. Si demonstrationis specie quempiam deludat, Paralogismus appellatur.

§ V.

De Reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos.

Regulae, quae vulgo traduntur in Scholis de reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos, solis simplicibus syllogismis applicari solent, non aliis. unde vel prius efficiendum, ut complexi et compositi syllogismi in simplices transformentur, vel alia ratione ac methodo eos expendere necesse est.

Ex quatuor autem syllogismorum simplicium figuris, sola prima, sive stricte loquamur, naturale rectum servat ordinem; reliquae natura ab eo deflectunt; ideoque si earum modi minus evidenter quidquam concludere videantur, eos Logici ad primae figurae modos quarundam regularum ope reducunt, ut judicare possint, an bene vel male concludant.

Quocirca hujusmodi reductio definiri potest, syllogismi minus perfecti in perfectiorem evidentiae causa transformatio. Eaque duplicis generis est, scil. directa quam et ostensivam vocant; et indirecta, quae dicitur reductio ad incommodum, seu ad impossibile.

Reductio directa sive ostensiva est ea, qua syllogismus imperfectus ad perfectum revocatur per transpositionem aut conversionem alicujus vel aliquarum ex ipsius propositionibus. qua in re advertendum est, 1o modos, qui incipiunt a littera B. ut Bramalipton, revocari debere ad Barbara: Qui incipiunt a littera C ut Cesare ad Celarent: qui a littera D ut Darapti ad Darii. denique qui ab F ut Ferisino ad Ferio, reduci oportere.

Secundo observandae sunt quatuor litterae, S, P, M, C, quotiescunque occurrunt in fine syllabarum cujuscunque artificiosi vocabuli: nam S. significat propositionem

Simplex esse convertenda; P. paudens, M, ad mutanda, seu transponendam; denique C. denotat modum, in quo est, carere reductione directa, sed 2m ad impossibile esse reducenda; ut Baroco, et Bocardo, idque sequenti disticho exprimitur

S, vult simplex verti; P, vero per accid.
M, vult transponi; C, per impossibile duci.

proponatur igitur syllogismus in Cesare.
Ces. nullum externum est spiritus.
Sa. omnis angelus est spiritus,
re. ergo nullus angelus est externus.

1o modus iste incipit à litterâ C; quare ad celarent est revocandus. 2. In fine primæ syllabæ Ces, occurrit littera S, quæ ostendit majorem esse simplex convertendam, ut syllogismus, qui est in Cesare fiat in Celarent hoc modo:
Ce. Nullus spiritus est externus,
La.. omnis angelus est spiritus,
rent. ergo nullus angelus est externus.
Simplex syllogismus in festino, ut
fes.. nullum peccatum est licitum
ti... aliqua oblectatio est licita,
No... ergo ~~nullum peccat~~ aliqua oblectatio non est peccatum
revocabitur ad ferio conversa simplex majore propositione, quoniam occurrit S. in fine primæ syllabæ vocabuli festino.
fe... Nullum licitum est peccatum.
ri... aliqua oblectatio est licita.
o.... ergo aliqua oblectatio non est peccatum.
Sit tertius syllogismus in Darapti, is revocandus erit ad Darij, convertendo paudens minorem illius propositionem, quia littera P. occurrit in fine secundæ syllabæ vocabuli Darapti.
Dar.. omnis angelus est spiritus,
ap... omnis angelus est creaa,
ti... ergo aliqua creaa est spiritus.

Da ... ois angelus est Spiritus
ri ... alqa creaa est angelus
i ... go aliqa est creaa est Spiritus.

Deniqz Syllmus in Bamalip; reducetr ad Barbara: sed major illius pmitto in locu minoris erit transponenda, ut gronante M. qæ ocurrit in fine pma syllaba Bam; et gclusio p accidens erit gvertenda ut littera P. qæ ocurrit in fine ultima syllaba Lip.

Bam .. ois virtus est bona qalitas.
A ... ois bona qalitas est optanda.
lip ... go aliqd optanda est virtus.
Bar .. ois bona qalitas est optanda.
ba ... ois virtus est bona qalitas.
ra ... go ois virtus est optanda.

Simili ratione reduci pount coeteri modi imperfecti ad pfectos, exceptis tm duobus, scil: Baroco, et Bocardo qui ad incomodu duntaxat, seu impossibile reducuntr. 1. em Baroco directi reduci n pt ad 1am fgra: si em majore illius gvertas p accidens, ut tm gverti pt, utraq illius pmissa erit particularis, gtra rgla 5ta gnrale syllmoru: si vero eas transposueris, tu major erit particularis, gtra 2a rgla pma fgra.

2do Bocardo qoqz directi reduci n pt ad pma fgra: em verò vel ipsius minor gverteter p accidens, ut solum do gverti pt, et sic duæ illius pmissæ erunt partlares, gtra 5ta rgla generale: vel si transpositne utaris, minor erit ngans, gtra 1a rgla 1æ fgra.

Superest gō, ut ambo isti modi ad impossibile reducantr id est, ut aetig vel legitima esse fateatur eoru gclne admissis pmissis, vel gcedat, aliqd siml esse et n esse gtra principiu illud oibg notu, impossibile est idē siml esse et n esse.

ut autem ea reductio peragatur, accipienda est propositio contradicens conclusioni, quam adversarius, admissis praemissis, negavit: hanc contradicentem propositionem concedere tenebitur adversarius, alioqui duo contraria simul falsa esse fateri cogeretur, quod absurdum est. Deinde ista propositio contradicens debet fieri minor servata eadem majore in Baroco; sed debet fieri major in Bocardo servata eadem minore ut efficiatur syllogismus in Barbara juxta hos versus

Servat majorem, mutatque Baroco minorem:
majorem mutat, retinetque Bocardo minorem.

Id exemplis est illustrandum.

Bar... omnis virtus est prudens.
oc... aliquis zelus non est prudens,
o... ergo aliquis zelus non est virtus.

Si quis, admissis praemissis, conclusionem neget, sumenda est conclusionis contradictoria, nempe omnis zelus est virtus, quae fiet minor syllogismi in Barbara, retenta eadem majore superioris syllogismi in Baroco, sic:

Bar... omnis virtus est prudens
ba... omnis zelus est virtus
ra... ergo omnis zelus est prudens.

Hanc posteriorem conclusionem negare non potest adversarius, praemissis semel admissis: At tamen in priori syllogismo concesserat, aliquem zelum non esse prudentem: quare vel duo contradictoria tenetur admittere contra principium illud, impossibile est &c vel negatae conclusioni acquiescere.

Sit jam syllogismus in Bocardo.

Boc.. quaedam ira non est peccatum
ar... omnis ira est affectus animi
do... ergo aliquis affectus animi non est peccatum.

Si quis, admissis praemissis, neget conclusionem, sumenda erit contradictoria hujus conclusionis, nempe omnis affectus animi est peccatum. eaque fieri debebit major, retenta eadem minore: tumque deducetur conclusio in modo Barbara, quae contradicet majori praemissae, hoc modo:

Bar. ois affectus animi est peccatu.
Ba. ois ira est affectus animi.
ra. go ois ira est peccatu.

Non soli porrò Modi Baroco, et Bocardo, sed reliqui m oes 2dae, 3. et 4 figrae modi ad jam figram per impossibile reduci possunt: verùm ubi directa adest reducendi ratio, ad indirecta n est confugiendum, praesertim si multas ambages involvat, vixque ad usum reduci possit: quare nulla nos movet ratio, ut de hujusmodi indirecta reductione pluribus verbis agamus: imo utraque tam directa quam indirecta reductio in praxi est operosissima, soliusque in simplicibus syllogismis, non complexis aut compositis, convenit, ut jam diximus.

Itaque, ut facilius et tutius de quolibet syllogismo, tam simplici quam composito, imo de quolibet raocinatnis specie judicium ferre, et, quid valeat, expendere possimus, juvat hic statuere principium aliquod unicum, cujus ope, sine ulla speciali ad figuras, modos et reductiones syllogismorum attentione, facile dijudicare valemus de quolibet syllogismo, bene an male concludat. En ergo illud.

Ois conclusio cujuscunque syllogismi debet secundum totam suam extensionem contineri in una praemissarum, idque per alteram indicari et probari.

Ad hoc principium oes, quas hactenus late deduximus, syllogismorum regulae perfecto referuntur, ac potius quarum utilitas in eo duntaxat posita est, ut nempe ostendant, conclusionem cujuscunque syllogismi in una praemissarum contineri, idque ab altera indicari et probari: adeoque illum tunc vitiosum esse, cum haec non constant, ut e contra rectum, cum haec afferuntur.

Enimverò si serio has syllogismorum regulas expendere velimus, profecto deprehenderemus, illas oes ad has duas principales, tanquam ad sua fundamenta, reduci: scil;

ut nullq terminus generaliq sumatur in conclusione, quam sumptq fuerit in præmissis, et deinde medius terminus saltem semel universaliter seu distributive sumatur. at liquido constat, ambas has regulas in nostro generali principio unice fundatas esse: cum enim, ut supra ad primam, generale principium nostrum statuat, conclusionem contineri debere in præmissis, id falsum evaderet, si idem terminus in præmissis minorem haberet extensionem quam in conclusione; nam minus non continet universaliter: e.g. aliquis homo non continet omnem hominem.

Similiter altera regula, quæ dicit, medium terminum debere saltem semel sumi universaliter, a nostro generali principio, quod præmissæ debent continere conclusionem, pendet. Sit e.g. sequens syllogismus.

aliquis Sanctus est pauper.

omnis Sanctus est amicus Dei

ergo aliquis amicus Dei est pauper.

Patet hanc conclusionem, aliquis amicus Dei est pauper, contineri in illa propositione, aliquis sanctus est pauper, idque indicari et probari per alteram, quæ dicitur, omnis sanctus est amicus Dei. quia sanctus in hac propositione, quæ est minor in allato syllogismo, cujus est medius terminus; sumitur universaliter atque secundum totam suam extensionem, in cujus proinde ideâ continetur amicus Dei; ac recte dicitur, quod omnis sanctus sit amicus Dei. Ex quo jam facile intelligitur, quod vi illius conclusio hæc: aliquis amicus Dei est pauper, in majori propositione hac: aliquis sanctus est pauper, contineatur, quamvis in eâ medius terminus, nempe sanctus particulariter sumatur, quia per dictam propositionem universalem, omnis sanctus est amicus Dei in eo idea amici Dei comprehenditur.

Ad clariorem universalis hujus principii intelligentiam, notandum; quod, cum aliqua propositio, cujus veritas nondum est evidens, probanda suscipitur, tota probandi ratio in eo consistat, ut scilicet alia propositio magis nota inveniatur et proferatur, quæ illam, quæ probanda suscipitur, contineat, adeoque stabiliat et confirmet. in hoc enim ratiocinationis seu argumentationis ratio, ipsissimum consistit, ut sit manifestatio ignoti per notius. talis autem magis nota

propositio nuncupatur continens, eo quod, prout jam dictum, propositionem probandam continere debeat, si enim ea probari possit, prout evenit in syllogismis vitiosis. at vero, quia illam iisdem prorsus verbis continere non potest: sic enim identica, et nugatoria esset, nec proinde propositionem probandam clariorem vel certiorem, quam antea fuisset, reddere valeret: hinc necesse est, ut tertia alia propositio adjungatur, quae ostendat, propositionem probandam re vera in illa, quae continens dicitur, comprehendi; haecque tertia propositio applicata seu indicativa nuncupatur; quia aliis duabus applicatur, atque indicat, conclusionem seu propositionem probandam re vera in continente includi.

In syllogismis affirmantibus perinde est, quaenam praemissarum continens, quaenam applicata, seu indicativa dicatur; cum utraque aliquo modo conclusionem seu propositionem probandam contineat, mutuoque ostendat, illam in altera contineri, quamvis plerumque major pro continente, minor vero pro applicata seu indicativa sumatur v. g. dubito, an hoc impius sit miser; sicque arguitur:

Quicunque servit cupiditatibus, est miser:
Sed impius servit cupiditatibus
Ergo impius est miser

In hoc syllogismo quaelibet praemissarum potest dici continere conclusionem, idque alteram ostendere et probare. Nam subjectum continetur in majore, quia serviens cupiditatibus in se continet impium, id est, impius in illius extensione comprehenditur, estque unum ex ipsius inferioribus, prout a minore ostenditur. haec subjectum continetur in minore, quia serviens cupiditatibus in sua idea comprehendit ideam miseri, ut patet ex majore.

Quod syllogismos negantes spectat, praemissa negans est propositio continens, et affirmans est applicata seu indicativa: quia, cum conclusio sit negans, aequum est, ut

in omissa negante contineri dicatur, quod in affirmante: sive illa major sit, sive minor. Sic E.g. probare velim, nullum avarum esse beatum, hunc conficio syllogismum:

Omnis beatus cupiditatibus caret:
nullus avarus cupiditatibus caret:
ergo nullus avarus est beatus.

Majoris ratione videtur, si dicatur, quod minor, quae negativa est, conclusionem contineat, idque per majorem, quae affirmativa est, indicetur ac probetur. nam haec minor, nullus avarus cupiditatibus caret; eo ipso quod negat, avarum aliquem cupiditatibus carere, simul negat, ipsum esse beatum: major vero ostendit, beatum cupiditatibus quibuscunque omnibus carere.

In memoria sublevamen praestat quaedam adhuc hujus modi propositionem seu regulae attexere exempla.

Exemplum I.

Dubito, an hic syllogismus concludat, officium Christiani est, eos non laudare, qui peccant:
Sed qui duello certant, peccant:
ergo officium Christiani est, eos non laudare qui duello certant.

Operosum non est statim deprehendere, conclusionem hujus syllogismi in una praemissarum contineri, atque id ab altera indicari et probari; major enim nullo differt ab ipsa conclusione, nisi, quod Major habeat eos, qui peccant conclusio autem eos, qui duello certant; sed propositio illa, quae habet eos, qui peccant, alteram in se continet, in qua dicitur, qui duello certant, dummodo peccare in se contineat duello certare. Caeterum ex sensu manifestum est, quod terminus iste, qui peccant sumatur universaliter, atque de omnibus iis intelligatur, qui quocunque modo peccant. Sicque minor, qui duello certant peccant; cum ostendat, duello certare contineri sub termino peccare, eadem ratione ostendit, quod prima propositio seu major conclusionem in se contineat.

Exemplum 2.

Christianismus non obligat famulos ad obediendum Dominis suis, in iis, quae sunt contra legem divinam.
Sed sollicitatio mulierum est contra legem divinam:
ergo Christianismus non obligat famulos ad obediendum Dominis in sollicitatione mulierum.

Major in hoc syllogismo continet conclusionem, idque minor ostendit, sollicitationem mulierum adnumerans iis, quae sunt contra legem divinam: imo major, quia est exclusiva, huic propositioni aequipollet: Lex divina non obligat famulos ad obediendum dominis in illis rebus, quae sunt contra legem divinam.

Duo vitiosorum syllogismorum exempla adjungimus.

Exemplum I.

Lex divina praecipit, ut saeculari Magistratui obediamus:
Atqui Episcopi non sunt Magistratus saeculares:
Ergo lex divina non praecipit, ut Episcopis obediamus.

Perspicuum est, ex nostro principio, hunc syllogismum male concludere: nam neutra praemissarum conclusionem continet: major eam non continet, quia ex eo quod lex divina jubeat, non sequitur, quod aliud quidpiam non jubeat: minor quod ostendit Episcopos non comprehendi sub Magistratu saeculari, atque ideo praeceptum honorandi Magistratum saecularem non comprehendere Episcopos. Sed major non affirmat, Deum alia praecepta non dedisse praeter istud, quod tamen affirmare deberet, ut Minor ostenderet in majori contineri conclusionem. prout in priori syllogismo demonstratum est.

Exemplum 2.

Qui dicit te esse animal, dicit verum:
Sed qui dicit te esse anserem, dicit te esse animal,
Ergo qui dicit te esse anserem, dicit verum.

Neutra praemissarum in hoc syllogismo continet conclusionem: non major; si enim eam contineret, necesse foret, ut in ea animal in se comprehenderet anserem; sed, cum sumatur particulariter, est enim praedicatum hujus propositionis affirmativae incidentis, tu es animal, proinde anserem continere non potest, nisi secundum comprehensionem; hinc, ut quid probaret, animal deberet sumi in minore universaliter, ita ut anser diceretur de omni animali, quod tamen nec fit, nec fieri potest cum ibi animal non particulariter sumatur, utpote quod, sicut et in majore, est praedicatum hujus propositionis incidentis affirmativae, tu es animal.

§ VI.
De inventione medij, seu de Locis Dialecticis.

Qstiones ppone cuilibet est facile, at ppositas argumentis pbare saepius difficillimum. hinc Locos qsdam comunes excogitarunt dialectici, qos n solu dialecticae, sed m arti suae utilissimos judicarunt Rhetores. hos Locos argtorum sedes appellant, qonia ex ijs argta, sive ut Loquntr, media desumunt dialectici, et Rhetores ad pbandas qstiones suas. qstio aut, seu ppositio vel est thesis, seu assertio, seu stia, quam qis demonstrare et defendere, discussis variorum ratnbus et argtis, paratus est, vel est tm Problema, id est, ppositio qdam cois et obvia, in qcunqz mata sive physica sive morali, de qa in utramqz parte disputari pt. Circa hujusmodi qstiones ea Logicae pars, qa Dialectica vocatr, pcipue est occupata, et qae pbabilibus tm argumentis utitur.

Loci igitr Dialectici petuntr vel ex grammatica, vel ex Loca, vel ex metaphysica: unde alij st Grammatici, alij Logici, et metaphysici alij.

Loci Gramatici ab Etymologia et a conjugatis pcipue ducuntur.

regulae Loci ab Etymologia, id est ab ipsius nois appellatne, hae st: 1a de qo affirmatr Etymologia nois, de eo m affirmatr nomen, et viceversa.

2a de qo negatr Etymologia, de eo m negatr noe. v.g. Consul est, qo consulere dbet reipblcae. vel, Non consulit Reipblcae, qo n est Consul.

reglae Loci a conjugatis, id est a vocibus significatne et litteris convenientibus, terminatne aut discrepantibus totidem st: 1a affirmato uno conjugatorum, affirmatr et alterum. v.g. Justus est: qo justitia colit.

2a ngato uno conjugatorum, ngatr et alterum. v.g. n scribit; qo n est Scriptor.

Loci Logici petuntur ab attributis utrisque; puta à genere, Specie &c. à definitione, divisione &c. ac singuli suas peculiares habent regulas.

Regulæ Loci ab attributis hæ sunt, 1a quod de genere universim affirmatur vel negatur, idem de Speciebus affirmari aut negari potest: Sive, quidquid praedicatur de Superiori, praedicatur etiam de inferiori. quæ regula est fundamentum Syllogismorum affirmantium primæ figuræ, prout diximus alibi. 2a sublato genere tollitur Species. v.g. si quid non sit Spiritus, neque est angelus. 3. Posita Specie ponitur genus. ut Angelus est, ergo est Spiritus. 4ta sublatis omnibus Speciebus tollitur genus. 5. quod de omnibus Speciebus affirmatur vel negatur, idem de genere affirmandum vel negandum. 6ta de quo affirmatur vel negatur differentia Specifica et completa, de eo Species affirmari vel negari potest, v.g. si quid planum sit et rotundum, recte circulus dicitur. 7a de quo affirmatur vel negatur proprium, id est, attributum essentiale, de eo essentia affirmatur vel negatur: v.g. bellua non est sermocinationis capax. ergo non est rationis particeps.

Duos quoque Canones habet Locus à definitione. 1us est, de quo affirmatur vel negatur definitio, de eo affirmatur vel negatur definitum. 2us quod affirmatur vel negatur de definitione, idem de definito affirmatur aut negatur.

Denique Locus à divisione his regitur legibus. 1a Cum integra et perfecta est divisio, si nulla ejus pars alicui rei conveniat, ipsi totum divisum conveniet. v.g. si dicatur, Ens omne vel Spiritus est vel corpus: Sed Spatium nec Spiritus est nec corpus, recte colligitur ergo Spatium non est Ens. 2a cui convenit divisum, ei pars aliqua dividens convenire debet: v.g. omnis Substantia vel Spiritus est, vel corpus. at mens hominis est substantia. ergo vel Spiritus est vel corpus: non autem est corpus, ergo est Spiritus.

Loci Metaphysici sumuntur à communibus notionibus, à causis, ab effectis, ab antecedentibus, à consequentibus, à toto, à parte, ab oppositis et similibus, de quibus agemus in parte metaphysices. Ex iis petuntur argumenta non solum probabilia, sed etiam demonstrativa, praesertim ea, quae à causa efficiente sunt desumpta, nimirum ubi res physica in quaestionem deducta est: nam si materia sit moralis, praecipuus honor fini tribuendus est, cum finis in moralibus primo loco sit spectandus.

Circa problemata notandum, quod regulariter pars negans problematis probari non debeat, sed pars affirmans; sive, ut loquitur Iurisconsultus Paulus, lib. 22. Digest. tit. 3. leg. 2. Ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat. E. g. si quid certi apud homines extare contendam, tu vero neges; meum est assertionis meae rationes afferre; tu vero à probanda parte negativa omnino es immunis.

At si propositionem quandam, quae vel jus vel factum contineat, idoneis argumentis probavero, nec tu iis te dedere, sed parte negante mordicus tenere velis: tuum erit argumenta mea refellere, et negationis, si quam habes, rationem reddere: alioqui nullus esset probandi finis; quodque, ut ajunt, plus negaret asinus, quam probaret philosophus.

Haec de Locis dialecticis plusquam satis, de quibus forte per totam vitam ne vel somniando quidem cogitabimus, ubi quaestio aliqua nobis discutienda erit, nec tamen, cum tot celebres viri de iis mentionem fecerint, illos omnino praeterire voluimus.

§ VII.

De Sophistarum fallaciis.

Sophista nomen initio honorificum fuit, non secus ac Magi, Astrologi, et Tyranni, et alia hujusmodi, quae solo hominum, qui iis insigniti fuerunt, vitio, in malam partem postea sumi coepêre. Sophistes enim a Sapientia, quam profitebatur, fuit denominatus, sed multi sapientiae nomine ad fucum aliis faciendum abusi, artem illam omnium odio et despectui exposuêre.

In hoc quoque Sophista à Sapiente differre videtur, quod ille ex fucata falsaque Sapientia quaestum captat, et mallt Sapiens videri, quam esse. Sapiens verò integro veritatis studio teneatur, eam defendat; nec tamen non mentiatur, sed et aliorum mendacia et fallacias detegat, ac refellat.

Omnis porro cavillatio vel fallacia Sophistarum vel in dictionibus posita est, vel in cogitationibus. Prior dicitur <u>Grammatica</u>; posterior vero <u>Logica</u> vocari potest.

Grammatica fallacia vel in aequivoco seu ambiguo vocabulo sita est; ut si dicatur, <u>aliquod sydus est Leo: quod rugire</u> solet; vel in ambiguo sermone sive ut Graeci ajunt, Amphibologia, ut istud Oraculi responsum.

Croesus Halim penetrans magnam evertet opum vim. Incertum enim, quaenam hinc ducenda sit conclusio, an ista: quod <u>Croesus fluvium Halim superans hostium opes subvertet</u>. an illa: <u>Croesus propriarum opum jacturam faciet</u>. utrumque enim Oraculi responso perinde continetur.

Ad ambiguitatem quoque pertinet interrogatio multiplex, cui simplici responsione satisfieri non potest, ut si quis quaerat, an Aristoteles sit Philosophus, et Philosophorum Princeps? Enim vero aliud est quaerere, utrum sit Philosophus? de quo nulla est controversia; an Philosophorum Princeps? de quo potest esse dubium.

Magis ad haec inepta sunt cavillationes, quae in accentu vel genere dictionis consistunt: ut si quis v.g. vitilitigaret circa hanc vocem <u>populus</u>, quae, ubi foeminini generis est, et primam syllabam longam habet, arborem significat; cum vero primam habet brevem, ac masculini generis est, hominum multitudinem denotat.

Sed haec via et similia exigui sunt momenti; majorem attentionem merentur fallaciae seu sophysmata Logica, quae ad aliquot capita hoc ordine reduci solent.

Sophysma primum.

Aliud probare, quam quod est in quaestione.

Hoc Sophysma nuncupatur ab Aristotele ignoratio Elenchi, id est, ignoratio ejus, quod in adversario est reprehendendum et contra eum probandum. Inter disputandum incalescimus, cum tamen saepe nos alter alterum haud intelligamus. Ex animi turbatione, ex mala fraude adversarijs nostris ea affingimus, quae ab eorum mente sunt alienissima, quo facilius et majori cum plausu illos conterere possimus; ijs consequentias adscribimus, quas ex ipsorum opinionibus deduci posse, inepte arbitramur, etsi illas consequentias ipsimet rejiciant et negent.

Utinam Aristoteles, qui hujus vitij sollicite nos commonefecit, in eo fugiendo aeque sollicitus fuisset. Veterum philosophorum sententias, quas impugnavit, mala plerumque fide retulit. Parmenidem et Melissum redarguit, quod unum duntaxat constitutivum principium in corpore naturali agnoverint; cum tamen hi duo philosophi, vel de materia sola omnibus corporibus communi, non exclusa ipsa forma seu partium situatione ad se se invicem dispositione et situ; vel de principio efficiente, seu prima causa, Deo scil:, sint intelligendi.

Veteres incusat, quod nullam inter rerum corporearum principia sedem privationi assignarunt, illosque hac de causa velut crassos et hebetes exagitat. Sed quis adeo caecus, qui non videat illud, quod hic ab eo velut quoddam ad sua usque tempora latens arcanum proponitur, a nemine prorsus fuisse ignoratum? cum omnino sit impossibile, ut quis non videat, materiam, ex qua v.g. mensa fit, mensam nondum fuisse, antequam mensa facta fuerit.

Equidem veteres mystici hujus Aristotelici principij nullam fecere mentionem, quod illud, ad investigandam rerum naturam, nullius usus esse ultro scirent, cum manifestissimum sit, non melius cognosci, quomodo v.g. horologium fiat, quamvis sciatur, materiam ex qua horologium construendum erat, prius non fuisse horologium.

Et vero, ubi Statuarius ille v. g. qui, ut tyronē suū Sculpendæ Statuæ artē doceat, hoc principio, à quo Aristoteles rerū naalium, seu corporearū explicatnē ordiri jubet, ante oia illud imbuat, hicq; eū gpellet: heus! tyro oportet te, in ipso artis vestibulo, scire qod, ut Mercurius à te fiat et Sculpatr, eligere debeas Marmor alqod, qod n dū sit Mercurius quidā.

Perperā igitr Aristoteles antiquis objicit ignoratiōnē principij illius, qod ab ipsis ignorari n potuit, qamvis merito illud neglexerint, qod ad explicandā rerū naā illud nihl oiō prodesse ultrò pspectū haberint.

Sophysma 2dū

Id supponere, qod est in quæstne.

Hoc Sophisma in scholis petitiò principij nuncupatr: cùm nēpè id, qod in qstnē venit, ac principiò seu initiò quæsitū est, petitur, hic assumitr tqm certū, qod rectæ rationi vel mīmè adversari evidens est: cùm in oī pbatne Mediū ipsa qstne pbanda siugelne et clarius et notius esse debeat. Hujus tn Sophismatis ipse Aristoteles meritò postulari videtr, dū terra centrū universi occupare sequenti argumento asserit:

Gravia ad centrū universi naalr feruntr, à qo Levia recedunt:

Sd experiā qstat, gravia ad centrū terræ ferri, à quo Levia recedunt.

qo idē est centrū terræ cū centro universi.

Evidens est, Aristotelē in hoc Argto in Majore manifestā principij petitiōnē nobis obtrudere. Cernimus eqdem, gravia terræ centrū petere, sd unde Aristoteles rescivit, eadē gravia ad universi centrū ferri, nisi supponat, at ineptè, unū idemq; esse universi et terræ centrū? qod tn est ipsa gclusio, qæ erat pbanda, et qua tn ipse n pbat. Ad istud qoq; Sophisma meritò reducuntr pleraq; argumenta illa, qæ vulgares Philosophi adhibent ad genus qodda Exoticarū sbstātiarū in rerū naā invehendū, quas fōas substātiales nuncupant. Hæ, juxta ipsos, corporeæ qdē sunt et e maā eductæ, attamen corpora n sunt; qod certe nullo

assequi mente valemus. ajuntq[ue], quod, nisi hujusmodi formæ spiritales admittantur in rerum naturâ, nulla futura sit generatio: Id manifestum est, eos hic supponere, quod vel maxime ipsis esset probandum, scil: hujusmodi formas ad generationem corporis alicujus esse necessarias; cum tamen talis generatio ex successiva partium corporearum dispositione explicari possit sine suppositione novarum formarum illarum, quæ nusquam sunt aut esse possunt; cum naturâ novas formas progignere non possit, id enim creationem redolet, quæ ad solum Deum spectat.

Sophysma tertium

Causa assignare, quæ causa non est.

Hoc Sophysma in Scholis nuncupatur à non causa pro causa: cum scil. id causæ loco affertur, quod tamen causa non est.

In illum iterum lapsus videtur Aristoteles, quando ex remotis, nihilque probantibus causis Mundum esse perfectum probare conatus est: Mundus perfectus est, inquit, quia continet corpora; corpus perfectum est, quia habet tres dimensiones; tres dimensiones perfectæ sunt, quia tria sunt omnia; tria autem sunt omnia, quia voce omnis non utimur, quando res unica est, aut modo bina, sed solummodo quando sunt tres. Hoc pacto sane modo probari posset, quod minima atomus, imo vacuum ipsum, si detur, æque perfecta sint ac totus mundus; atomus enim et vacuum non minus ac mundus tribus dimensionibus constant, id est, in longum, latum, et profundum expanduntur. Tantum ergo abest, ut hoc argumento suo Aristoteles mundum esse perfectum probet, quin contra verum est, corpus quà corpus essentialiter esse imperfectum, mundique perfectionem in hoc duntaxat consistere, quod creaturas in se contineat, quæ corpora non sunt sed Spiritus.

Vanitas quoque et superbia nostra tamen in istud sophysmatis genus nos agunt præcipites. Quia enim ignorantiæ et inscitiæ nos pudet, malumus, verum, de quibus consulimur, imaginarias, fictitias, atque generales, quæ nihil dicunt, effingere causas, quam fateri, nos eas ignorare. hinc virtus illa Magnetica ferri attractiva in Magnete, purgativa in Senâ, Soporifera in papavere: hinc, inquam, nomina illa facultatum, Sympathiæ, Antipathiæ,

occultarum qualitatum, et cetera hujusmodi, quae ad rerum naturalium cognitionem obsunt potius, quam prosint.

Sophysma Quartum.

Imperfecta Enumeratio.

Ut si quis dicat: Titius capite damnatus est, vel sua culpa, vel pravitate Judicum: imperfecta est enumeratio: nam id in falso, sed imbuto impostorum horum testimonio aut alijs modis potuit accidere.

Sophysma Quintum.

De re aliqua pronuntiare ex eo, quod illi tantum per accidens convenit.

Hoc Sophysma in Scholis dicitur fallacia accidentis: cum nempe alicui rei simpliciter et absolute tribuitur id, quod ipsi tantum per accidens convenit. Hinc tot adversus Stibium, seu Antimonium vociferationes, quasi ab arte medendi velut noxium esset amandandum, quia aliquando imperite porrectum quibusdam nocuit.

Hinc in nostra aetatis Acatholici rudibus plebejis alijsque imbellibus persuasêre, diaboli commenta esse Sanctorum invocationem, reliquiarum cultum, orationes pro defunctis; eo quod abusus et superstitiones quaedam in sancta haec exercitia ab omni antiquitate confirmata irrepserint: quasi vero rebus optimis iniquus usus maculam affricare posset.

In hoc quoque vitium labimur, cum simplices rerum occasiones verarum causarum loco habemus. Sic opera religioni Christianae imputaretur tot millium hominum strages, qui maluerunt sanguinem suum effundere, quam Christum negare. Non enim religioni Christianae, sed Martyrum constantiae adscribendae sunt hae caedes, sed Ethnicorum iniquitati et immanitati.

Sophysma Sextum.

Argumentatio a sensu diviso ad sensum compositum: vel a sensu composito ad sensum divisum.

Primum in Scholis nuncupatur fallacia divisionis; alterum fallacia compositionis. En utriusque exempla.

Christus Dnus patrata à se miracula in Evglio referens ait: Caeci vident, claudi ambulant, surdi audiunt etc. hoc autem solumodò verum est, si ista sumantur divisim non conjunctim, id est, in sensu diviso non composito. Nam caeci non vident, quamdiu caeci sunt; nec surdi audiunt, quamdiu surdi sunt, sed illi qui aliquando et prius caeci erant, modò autem amplius caeci non sunt, vident etc.

Eodem sensu dicitur Deus in Sacris Scripturis impios justificare; non quod illos pro justis habeat, qui adhuc sunt impÿ; sed quod gratia sua illos efficiat justos, qui prius fuerant impÿ.

E contra sunt quaedam propositiones, quae verae non sunt, nisi in sensu composito: E.g. Stus Paul. ait, maledicos, fornicatores, avaros, non intraturos regnum coelorum; non tamen asserit, nullum eorum, qui haec peccata perpetraverint, fore salvandum; sed tantum eos, qui in iisdem perseveraverint, nec ad Deum conversi fuerint, à regno coelorum esse excludendos.

Patet igitur, ab uno sensu ad alium sine Sophysmate transiri non posse; ergo E.g. male ratiocinari, qui in peccatis perseverantes sibi coelum spondent, ex eo, quod Xtus venerit peccatores salvos facere, atque in Evglio dicat mulieres peccatrices Pharisaeos praecessuras in regno coelorum; quia non venit peccatores salvos facere, quamdiu manent peccatores; sed docere modum, quo desinant esse peccatores.

Sophysma Septimum.

Argutari ab eo, quod est verum secundum quid, ad id quod est verum simpliciter; et vicissim.

In scholis hoc Sophysma dicitur: fallacia seu Sophysma à dicto simpliciter ad dictum secundum quid et vicissim. Ut E.g. si quis ex eo, quod praecepta Dei solius naturae viribus divina gratia destitutis impleri non possint, illa simpliciter et absolute impossibilia pronuntiet: talis enim argutatur a dicto secundum quid, sive ab eo, quod secundum aliquem duntaxat modum verum est, ad dictum simpliciter. Contrario, si quis dicat bonus cum addito v.g. bonus pictor, ex eo, quod sit bonus simpliciter: mala futura est conclusio; siquidem dicitur à dicto simpliciter ad dictum secundum aliquem modum; nam ex eo, quod quis sit bonus simpliciter,

minimè sequitur, quod sit bonus pictor; ubi notandum, quod, cum hoc dicitur bonus simpliciter attributum bonus cadat in subjectum hoc: sed cum dicitur bonus pictor, vox bonus non afficit subjectum hoc, sed attributum pictor.

Haec sunt praecipua sophysmatum, quae in vita ac societate humana passim occurrunt genera. Solvuntur autem sophysmata 1° cum fallacia detegitur, id est, cum explicatur sermonis ambiguitas, multiplexque sensus distinguitur. 2° cum sophysma irridetur et contemnitur. 3. cum quaestio alio detorquetur, et adversarius ad nova quaestionem expendenda ex occasione traducitur. Sed prima duntaxat solvendi sophismatis ratio vero sapienti convenit; nec posterioribus, nisi raro, ac cum aliter sophystae pervicacia vinci non potest, utendum. Nam ad eas artes ipsi quoque sophistae ac malae fidei homines saepe confugiunt, qui cum validis adversariorum rationibus urgeri se undequaque sentiunt, quaestionem propositam declinant, novasque et prorsus extraordinarias difficultates substituunt, aut ambages quaerunt; vel contemptu aliquo tantum seu irrisione, additis quoque dicteriis respondent; ut sic ipsi inter imperitos triumphent, et adversarios suos in contemptum adducant. aut, si fieri possit, ad iracundiam provocent: quia tunc sui minus compotes effecti rationum suarum obliviscuntur, aut earum vim minus percipiunt: nam impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Pars Quarta Logices

De Methodo.

Tandem quartam Logices nostrae partem attingimus, quae de Methodo tractat, sive cogitationum nostrarum ordinatione, cujus ope ea, quae nos latent, discimus et indagamus, atque indagata alios docemus.

Magna illius utilitas vel inde dignoscere licet, quod sine certo ordine ad veritatem contendere et attingere vix possimus, omniaque bene praecepta eo collimant, ut tuta nobis ac expedita ad veritatis assecutionem via et ratio aperiatur, methodusque ordinem praescribat, quo ea tum ad propriam tum ad aliorum institutionem disponere nos oporteat. unde de Methodo hic nobis agendum.

Igitur *methodus* generatim est *via et ratio inquirendi veri, quod adhuc latet, et illius explicandi, cum jam inventum est; vel est actus mentis ideas suas judicia et ratiocinationes ordinantis, sive ad discendum quod ignotum est, sive ad id, quod est cognitum, exponendum*. hinc duplex est methodus, una Analytica seu resolutionis et inventionis, altera *Synthetica* seu *compositionis et doctrinae*.

hic verò quaeri solet, an haec cogitationum nostrarum ordinatio sit actio mentis à caeteris distincta, an vero ad judicium aut ratiocinationem sit referenda? quid porro hac de re sentiendum esse arbitremur, ex paucis, quae subjungimus, innotescet.

Certe quamvis majoris facilitatis et claritatis gratiâ statim initio logices nostrae quatuor mentis cogitationes esse dixerimus, nempe *perceptionem*, *judicium*, *ratiocinationem* et *methodum*: attamen si proprie et strictè loqui velimus, duas tantum cogitationes seu operationes mentis generatim esse fateri cogemur: *perceptionem* scilicet: et *judicium*, ad quas caetera revocantur.

Enim vero ad perceptionem pertinent *intellectio pura*, qua res extra speciem corpoream cognoscimus, *imaginatio* qua per imagines corporeas percipiuntur, et *conscientia*, per quam mens sui ipsius suarumque cogitationum sibi proxime conscia est, ita ut nemine mortalium docente, intimo quodam sensu et sua, et cogitationes suas, affectionesvè percipiat.

Ad judicium vero referuntur *ratiocinatio* quae est judicium quoddam ex aliis antecedentibus judiciis ductum; et *methodus* sive cogitationum nostrarum ordinatio, quae pariter est quoddam genus judicii, quo quaedam veritas certo modo inquirenda et certa ratione aliis exponenda decernitur. de qua proinde, haud secus ac de aliis judicii speciebus, speciatim nobis tractandum venit, et primo quidem de methodo analytica, tum de synthetica. Scilicet quo.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch
Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Caput I^m.
De Methodo analytica, seu resolutionis et inventionis.

Analysis graece resolutionem Latine significat: et hoc nomen duplici ratione accipitur. 1.o est communis, quâ nempe Analysis dicitur esse rei cujuscunque in suas causas, aut principia, vel partes reductio: ut cum corpus physicum et mixtum in sua principia seu elementa; vel cum organ quodam, puta Dissertatio, vel oratio in suas partes aut membra, ex quibus coalescit, resolvitur.
2.do modo sumitur Analysis seu Methodus analytica à Philosophis, prout nimirum est ratio inveniendi veri, seu propositae quaestionis solvendae. De Analysi sic accepta hic nobis est sermo. Haec autem Methodus adhibetur non in scientiâ aliquâ integra pertractandâ, sed tantum in peculiari quaestione solvenda; quae ubi soluta fuerit, ad eam disciplinam, cui est propria, referenda venit, et Syntheticâ Methodo exponenda.
Quaestiones autem, quae proponuntur, vel circa vocabula, vel circa res ipsas versantur.
Quaestiones circa vocabula eae sunt, non quidem per quas vocabula quaerimus, sed per quas ex vocabulis rem quandam exsculpere molimur; nempe cum vel aenigmatis alicujus solutionem assequi, vel Autoris cujusdam sensum expiscari, vel libri aut scripti verum Autorem invenire, vel loci corrupti in libro restitutionem eruere contendimus.
Quaestiones circa res ipsas propositae in 4. species distribuuntur: 1.o cum ex effectibus causa quaeritur, sive rei natura ex proprietatibus aut functionibus; v.g. cum aestus maritimi causa, vel cum aquae, aut rei alterius natura ex ipsius proprietatibus inquiritur. Hic enim causa et effectus nomina latius accipienda sunt, ut alibi saepe.
2.o Cum ex causa effectus, ex natura proprietas indagatur: v.g. cum ab omni aevo apud homines constiterit, magnam esse ventorum et aquarum vim ad movenda alia corpora; hinc quibusdam venit in mentem, hujusmodi causas ad plurimos effectus homini societati perutiles adhibere;

idqz tum aliàs tum maxime substiterunt in pistrinis, quorum mola ventorum vel aquarum vi, cum magno humano laboris levamine, versantur.

3a. qstnum Species est, cum à partibus ad totum fit progressus, ut fit in illa operatione Arithmeticâ, quae additio, vel in ea, quae multiplicatio dicitr: in illa mutatarum partium summa in hac productum ex mutis colligitr.

4ta. Cum ex toto et parte aliqua queritr altera pars, ut videre est in alterâ Arithmetices operatione, quae subtractio nuncupatr; aut in eâ, quae divisio vocatr. Partis autem noie intelligitr id oë, quod est in re qualibet ut sunt modi, proprietates, extremitates, et generatim oia attributa.

Itaqz si qstio sit de vocabulis, ut p ea sensus aliquis reconditus vel aenigmatis, vel alterius propositionis aut sntiae difficilis exquiratr. 1º necesse est, ad ea vocabula diligenter attendere, ut illorum vis, quantum fieri pt, clarè percipiatr. 2. videndum, quo animo ab Autore fuerint adhibita; an nativa significatne seu litterali, ut vocant, sensu; an metaphorico et translato sint accipienda; quis sit Autoris Scopus; ad quos oratne qverttat; quo tempore, quibus circumstantijs scripserit: diversis enim temporibus diversae quandoqz ejusdem Autoris sunt sententiae; nec alia frequentior est Antinomias: seu sibi invicem contrarias leges conciliandi ratio apud Jurisconsultos, quam quae ex temporum distinctione repetitur. Eadem in simplic usu venit apud S. Scripturae interpretes, praesertim quoad vetus testamentum: unde illud Sti. Augustini: Distribuite tempora: et concordat Scriptura.

Si de Autoris alicujus doctrina dubium proponatr, adeunda sunt loca, quibus ea diligentius expressit, nec ex uno aut altero dispersto testimonio, sed universo ipsius systemate, constitutisqz principijs, de illius mente judicandum. neqz versionibus seu translationibus ita fides est adhibenda quin exemplar Authenticum nativâ Autoris linguâ scriptum consulatr. Si variae sint lectiones, ijs adhaerendum quae constantius in libris, manuscriptis, et emendatioribus editionibus occurrunt, dummodo cum Autoris principijs aperte non pugnent.

iisdem fere regulis utuntur Critici, ut suppositios quosdam libros suis Autoribus restituant, vel alijs abjudicent, aut loca depravata, aut operis seriem emendent: ij enim et tempora et temporum mores expendunt; Autoris consilium, doctrinam, scribendi rationem exquirunt; coævos, aut suppares nominis seu famæ alicujus scriptores in testimonium advocant, eaque omnia, et quæ ijs sunt adjuncta, inter sese conferendo, id, quod intendunt, assequuntur.

Quod si de asserenda vel impugnanda historiæ veritate agatur; ubi quis sententiam suam, vel quoad integrum systema, vel quoad facta nulla, quæ ad rem proprie, et intrinsece pertinent, validis rationibus communivit; si quid extrinsecus expetitum ab adversarijs ipsi objiciatur, satis est, quod probabilibus responsionibus et possibilibus conjecturis id refellat: non enim ab eo singularum responsionum demonstrationes requiri debent, cum res, quas propugnat, certissimis aliunde constent argumentis. E.g. Dum nostri ævi acatholici contendunt, Apostolorum principem Petrum nunquam se Romam contulisse, idque levibus quibusdam argumentis persuadere conantur, cujusmodi est illud, quod Sanctus Paulus in Epistolis, quas Romam scripsit, S. Petri non meminerit: ijs merito respondetur, fieri potuisse, ut tunc temporis, cum S. Paulus prædictas scriberet Epistolas, S. Petrus ab urbe abfuerit, atque alio ad propagandum Christi Evangelium profectus fuerit: ipsi vero prorsus immerito ista S. Petri ab Urbe Roma absentiam probari postulant: nam cum aliunde certissimis Veterum testimonijs scil. Papiæ, S. Irenæi, Tertulliani, et aliorum, nullo prorsus excepto, constet S. Petrum aliquamdiu Romæ moratum fuisse, tametsi alio fortasse nunquam diverteret, alienum à ratione videtur, absentiæ ipsius probationes exigere ab ijs, qui rem aliunde certissima affirmant; sed potius illorum, qui, contra historiæ fidem, factum notissimum inficiantur, est afferre rationes, si quas habent, cur omnium historicorum auctoritati refragentur.

Si de rebus instituatur quaestio, ut si causa ex effectu, vel natura ex proprietate aut functione investigetur; aut vicissim: 1° Enitendum, ut status quaestionis accurate percipiatur rejectis omnibus, quae ad rem non pertinent, quaestionibus. 2do Singulae quaestionis partes, aut conditiones ita sunt inquirendae et inter se singillatim conferendae, ut earum singulares (?) fines et habitus, seu relationes innotescant. 3. A simplici ejus, quod in quaestione notum est, examine, ad id, quod est ignotum, pedetentim progredi oportet. Nam in omni quaestione quaedam sunt cognita; quaedam autem et ignota, ea ex quibusdam signis aut conditionibus appositis sunt detegenda. 4to Si ad incognita, pedetentim procedendo, tandem ad aliquid notissimum pervenerimus, a quo istius quaestionis solutio pendeat, in eo nobis erit sistendum, et altera methodo, quae synthetica appellatur, ad illius expositionem erit utendum. Sed si ad absurdum quodpiam vel impossibile terminetur inquisitio, idem, quod quaesitum est, absurdum vel impossibile erit judicandum. En hujus rei exemplum.

Quaeritur v. g. in Scholis an Scientia Fides et opinio simul consistere possint in eadem mente de eadem re: quae quaestio ut solvatur, juxta constitutas Methodi analyticae leges, expendendum est. 1. quid sibi velint tria seu nomina Scientiae, Fidei, et opinionis, de statim considerandum; Scientiam esse cognitionem certam et evidentem, quia nititur argumentis seu motivis, ut loquuntur, vel mediis claris et firmis sustinetur: fidem vero obscuram esse, quoniam sola dei revelantis auctoritate, quae claritatem non induit, innititur: ac demum opinionem, incertam esse, utpote quae ratione probabili duntaxat, quae proinde dubium minime tollit, suffulcitur.

2. videndum, an cognitio, quae et certa et evidens est, stare possit cum cognitione vel obscura vel incerta: et attendenti manifestum erit, cognitionem, quae certa est et evidens, omnino a se removere tum obscuritatem, quam non amolitur fides; tum dubitandi rationem, quam relinquit opinio: adeoque inferre licebit, quod, nisi quis argumenta seu motiva, aut media

Scientia, fidei, et opinionis simul animo retinere potest, tum soli scientiae veritatis tunc assensus debeat, fidemque et opinionem ipsi fieri tunc inutiles. Quod quidem Samaritanis olim accidisse videtur circa Christum Dominum, cum dicebant mulieri: quia jam non propter loquelam tuam credimus: ipsi enim audivimus, et scimus, quia hic est vere salvator mundi. Scientia tamen non tollit fidei meritum circa ea, quae clare cognoscuntur, dumodo quis sit ita affectus, ut iis, quae scientia novit, assensum dare propter solam revelantis auctoritatem, sit paratus, si abesset scientia; prout iis, quae clare non novit, assentitur.

Duo autem sunt, non plura, quae simul scientiae fidei, et opinioni subjecta esse possunt, scilicet: existentia Dei, et humanae mentis immortalitas, imo existentia Dei ad fidem proprie non pertinet, cum cognitio existentiae Dei fidem divinam antecedat: quippe revelatis credimus propter Dei jam cogniti auctoritatem: alioquin ratio naturalis, dumodo ad ideas, quas habet, sit attenta, non potest invicte Deum ignorare. Hinc est, quod legamus patrata quidem fuisse miracula, ut de fidei nostrae mysteriis convincerentur increduli, non vero ut Deus existere probaretur: siquidem totius naturae cursus et administratio perpetuum est miraculum, quod supremum herum omnium auctorem ac Dominum prodat.

Simili modo, ubi proponitur quaestio, an mens humana sit immortalis? statim termini quaestionis accurate perspici debent, et quid sit mens, quid immortalitas, distinguendum est. Cumque mentis nomine intelligatur substantia quaedam seu Ens cogitationis particeps, quod a corporis natura prorsus alienum est; inde colligere licebit, mentem diversi plane ordinis ac corpore esse censendam; adeoque ab ipso soluta permanere, sicut corpus sine ipsa superstes est. Hoc tamen discrimen in iis erit statuendum, quod corpus, utpote extensum et ex partibus compositum, corrumpi et mutari possit, novamque formam induere: cum mens quae simplex est, non tantum remaneat, sed etiam integra semper et illibata conservetur.

Ensuq mentis vita in cogitatne est ponita; unde vivens
qoqz erit dicenda, seu imortalis et incorruptibilis: qod
in qstne positu fuit.
qod si hoc ipsu alijs sit exponendu, Methodu Syntheticā
adhibere oportebit, et ab eo incipiendu erit, qod in
hac inqisitione postremo loco fuit inventu: nepe fun=
damenti instar statuendu erit gnrale istud pnpiu,
Sbstaā cogitante et Spiritale corruptnis oiō esse experte.
atqz ita gtraria via ad ipsa mente erit descendendu,
qæ imortalis et incorruptibilis erit asserenda.
Utraqz methodo utuntur tu Advocati, qui de jure
respondent, et caas agunt; tu thlgi Morales, qui de
casibq ut vocant, gsciæ; tu m̄ Medici, qui de morbis
gsuluntur. Na ij accedentes ad se circa singula rei
pponita capita singillatim interrogant; et ab ijs, quæ
suscitando st explicati, ad ea, quæ minq nota st, pergunt,
ut tande ad pnpia gnralia, sive moralis sciæ, sive
jurisprudtiæ sive medicinæ pveniant; ac re, qæ in qstne
venit, ad hoc vel illud genus ptnere intelligant.
si vero thlgus in sacra gcione, vel Advocatus in foro,
vel Medicus in pulpito re, de qā gsultus, explicare
velit, gtraria via regreditur, ac initio ducto à gne=
ralibq effatis seu pnpijs ad id, qod specialiter propo=
situ est, descendet.
hinc liquet regressu in demstrando vitiosu n̄ esse
Licet circulq excusari n̄ possit. tunc enim fit regressq,
cu diversa est demstrandi ratio; nepè Analytica
et Synthetica. Prior à speciali rei gsideratne ad notiones
comunes ascendit: posterior à notionibq coibq ad ea, qæ st
Specialia, descendit, in qo nllu occurrit vitiu. Sd circulus fit,
cu ide servatur demstratnis genus: v.g. si qis juxta falsa
Aristotelis doctrna stellas scintillare affirmaret, qod nimiu
à nobis distent, et vicissim eas longe à nobis distare gclu=
dent, qod scintillent, is circulu in demstrando admitteret,
quo ratiocinatio ipsius merito vitiosa diceretr.
In eunde errore lapsus videtr Cartesius, du probat
Deu existere ex hoc, qod in clara et distincta illiq ideâ
qæ nos n̄ fallit, existea neio gtineatr; et vicissim ea

ideæ claræ, et distinctæ certitudinem ex ipsius Dei cognitione repetendam docet, sicque arbitratur, nos nullis ideis claris et distinctis fidem debere, nisi prius certo Deum existere teneamus &c.

Caput II.

De Methodo Syntheticâ.

Synthesis sive Methodus Synthetica, aut Methodus compositionis est ea, qua veritas inventa congruo modo et ordine aliis exponitur, vel mea quadam seu argumentatur: in qua quidem methodo non secus ac in Analysi fit s.p. à notioribus ad minus nota progressus; sed in Analysi res primo speciatim expenditur, ut ad communes notiones fiat progressus; in Synthesi vero generatim primum, deinde specialiter res considerantur. Si enim de Speciebus prius ageretur quam de genere, cum Speciei notitia citra generis cognitionem haberi nequeat, saepius generis natura explicanda foret, quotiescunque de Specie aliqua esset tractandum, quod molestiam et confusionem pareret, et ordini, quem quaerimus, prorsus adversaretur. Methodus ergo Synthetica ab Analytica differt sicut descensus montis alicujus ab ejusdem montis ascensu; sive iter, quo a montis cacumine ad vallem descenditur, ab illo ipso, quo à valle ad montis cacumen perducitur.

Verum ut perfectum exemplar Syntheticæ Methodi oculis ponatur, id à Geometris est repetendum: nam nullibi res accuratiori ordine pertractantur, nec solidioribus demonstrationibus muniuntur, quam in ipsorum libris.

Tria vero praestare solent Geometræ, ut assensum obtineant. 1. vocabula omnia, quibus utuntur, definiunt, ne ulla in ipsis ambiguitas relinquatur.

2. quaedam axiomata seu notiones communes, quas nemo in dubium revocare possit, adhibent. 3. propositiones omnes demonstrant vel ope definitionum, et axiomatum, quæ solo naturali lumine percipiuntur, vel aliarum propositionum quarum veritas definitionibus et axiomatis fuerunt comprobata:

ex quibus porro consectaria, seu corollaria, ut vocant, deducuntur. His tribus proinde continetur perfecta demonstrandi ratio.

Demonstratio igitur definitur a nobis: ratiocinatio, vel ratiocinationum series constans ex praemissis non nisi veris, hoc est, vel per se evidentibus, vel saltem per alias propositiones jam probatis, ex quibus non nisi vera infertur conclusio.

Est, inquam, ratiocinatio vel ratiocinationum series: nam raro admodum contingit, ut demonstratio unica ratiocinatione, aut syllogismo absolvatur. deinde constat ex praemissis non nisi veris, id est, quarum veritas vel lucet per se, ut in axiomatis; vel per alias priores jam probata est, ut in aliis pronuntiatis cernitur; ex quibus non nisi vera deducitur conclusio.

Duplex autem passim distingui solet demonstrationis species, altera a priori et per causam; altera a posteriori et per effectum. Demonstratio a priori est ea, qua effectus per causam, proprietates per essentiam seu naturam, denique consequens per antecedens clare ostenditur. Demonstratio a posteriori est ea, qua causa per effectum, natura per proprietates aut functiones; antecedens denique probatur per id, quod ex ipso consequitur.

Ut igitur accurate aliquid seu natura, vel scientia accurate, et secundum Syntheticae Methodi leges pertractetur, observandae octo sequentes regulae, quarum 1ª et 2ª definitionibus conveniunt; 3ª et 4ª axiomatis; 5ª et 6. propositionibus propriae; 7ma et 8 ad Methodum ipsam referuntur.

Regulae definitionum.

1ª ut nullus terminus relinquatur obscurus, aut ambiguus; sed quilibet definiatur.

2ª ut termini, qui in definitionibus adhibentur, sint omnibus noti, vel prius explicati.

Mirum est, quam multae inanes et pertinacissimae philosophorum praesertim Scholasticorum, disputationes sola nominum seu terminorum definitione sopiri possint, ut controversias Scholasticas exploranti evidentissime patebit,

Quare has duas dfntnu rglas altè animo infigant velim, qibz cavillatnes oes ft odio.

Regulæ Axiomatum.

3ª Ut nllu adhbeatr axioma, qod n̄ fit evidentissimu.

4ª Ut illud evidens habeatr, qod mediocri attentne veru ee agnoscitur.

Axioma am̄, vel Efatum, seu pronuntiatu, aut Notio cōis dicitr ppsitio aliqa cuilibet attendenti manifesta: v.g. impossible est, ut idē sul sit, et n̄ sit; oe totu est majus sua parte. Cū: dumodò em̄ harū ppstnu trios aliqis intgat, minime ijs assensu denegare pt; qia in ideā clara et distcta sbti sui qprehensu videt attributu, ut hoc ab illo disci nlla ratne queat. Pt cavendu diligenter, ne velti nlla ratne queat... metha, qæ vulgo tm̄ certa circumferuntr axiomata, paulo levius admittantr; cujusmodi st vulgo trita in Scholis: nll est in intu, qod prius n̄ fuerit in su: à privatne ad habitu n̄ datr regressus Cū. hæc em̄ et alia ejusmodi generis n̄ pauca, citra novū examen n̄ st accipienda; Certe supra part. I. C. I. pag.   ostendimq, prius vulgare axioma falsu ee.

Regulæ Demstratnu.

5ª ut oes ppsitnes, quæ aliqua obscuritate involvunt, accurate pbentur ope dfnitnu, quæ præcesserunt; aut axiomatu, qæ qcessa st; aut ppsitnu, quæ jā antea fuerunt demstratæ.

6ª Ne qis ambiguitate trorū abutatr, pt dfnibz, p quas explicantur, spe inhæreat.

Du hæ demstratnu rglæ observantr, n̄ tm̄ qvincitr ipsa mens, sd m̄ qod amoo illuminatr; id est, n̄ tm̄ certò re ee, pt m̄, cur sit ita, clare ac distcte intgit.

St em̄ aliquæ demstratnes, quæ mentū qdd sic qvincunt ut ijs resistere n̄ possit: quales st eæ, quæ ex alienis, n̄ ppriis maa sbtæ argtis, aut rationibz petuntur,

vel ex aliquo impossibili, aut absurdo, quod sequeretur, si res aliter foret, ac esse statuitur. Ideo eae demonstrationes, quae non illustrant, nec animum quietum ac tranquillum reddunt, Nam quod videat rem quampiam aliter esse non posse, ac nunc est, non plane sedatur sciendi cupiditas, qua tenetur, sed aliquid ultra expetit, claritatem nempe, qua nôrit, cur res ita sit, huiusque esse debet scientiae, ac demonstrationis scopus praecipuus.

Regulae Methodi

1ma. 1. ut res, quantum fieri potest, ordine naturali tractentur, sumpto semper a generalibus et simplicioribus exordio; et exposita prius generis natura, quam ad singulas species descendatur.

2da. 2. ut unumquodque genus in suas species, quodlibet totum in suas partes, et quaevis difficultas in omnes suos casus, quantum id obtineri potest, distribuatur.

Hisce postremis duabus regulis inserta sunt haec verba: quantum fieri potest: nam aliquando accidit, ut vel propter humanae mentis angustias, vel ob praescriptos ei, quae tractatur, disciplinae limites, summo jure observari nequeant. Sed tamen eas quisque sibi ante oculos ponere debet, ut nonnisi ab illis, nisi summa necessitate, aut majori emolumento ductus, discedat: Siquidem earum observatione id semper consequimur, ut quae aliunde fastidium ac molestiam allatura essent, sine taedio, summaque cum jucunditate ac facilitate addiscantur.

Atque has quidem regulas praescribit Logica iis omnibus, qui disciplinis duntaxat naturalibus dant operam: Sed in gratiam nostri, qui ad Sacrum theologiae studium, atque ad tractanda divinae Fidei mysteria aspiramus, nec non paulatim nos praeparamus, pauca insuper, quae sequuntur, axiomata subjicere placet, ut eorum praesidio, quaenam sint philosophiae ac theologiae limites, quid alterutri proprium sit, quid utrique commune, facilius intelligere valeamus.

Axioma Primum.

Finitæ mentis n̄ est infinitū posse cōprehendere.

aliud est qdpiā cognoscere, aliud cōprehendere. ois cōprehensio est cognitio, n̄ vice versa. Cognitionē dicimus, qa qdpiā novimus: nōsse aūt possumus tm̄ clare et distincte id, qod n̄ oīo cōprehendimus. v.g. norunt oēs, Deū esse Ens infinite pfectū; haecq Dei cognitio clara est et distincta, qa Deū ab oībus aliis rebus sic secernit, ut minime cū illis cōfundi possit. At solus Deus seipsū suasqz pfectiones cōprehendit, id est, cognoscit, qtm ipse, suaeqz infinitæ perfectiones cognosci possunt; in hoc ēm vera cōprehensionis ratio cōsistit: mens verò creata tot ex iis pfectionibus percipere n̄ pt, qin plures adhuc in infinitū, p tota aeternitate ipsi supsint cognoscendæ. Ea igitr de naa mentis finitæ est, ut infinitū cōprehendere nequeat, licet infinitū clare et distincte percipiat.

Axioma 2um.

Non ideò pspicua ngānda sunt, qod obscura animus cōprehendi nequeant.

Nemo v.g. inter Logicos ngat istud principiū, qæ sunt eadē uni tertio sc̄ū, quæ n̄ distinguntr ab aliquo tertio, sunt eadē inter se, seu, inter se n̄ distinguntr. Licet cū iis, quæ de S.S. trinitate credenda proponit Eccl̄ia, clare à nobis cōciliari n̄ possit: etenim Pater et filius in Deo n̄ distinguntr à naa seu essentiā divina, et tn Pater ac filius inter se distinguntr. Similr ratione naali n̄ cōcipimus, qomodo integrū Xti corpus sub minima hostiæ particla cōtineatr, neqz id cū insita nobis idea corporis naalis cōciliare valemus: sed certū nobis esse dbet, plra fieri posse à Deo, quæ mens nostra cōprehendere nequeat. Unde cū à nobis petitur ratio mysterioꝝ divinoꝝ, quæ intelligentiā nostram superant, nihl aliud respondendū est, qā ita nobis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg

revelatum fuisse, cujus viæ et cogitationes immensum distant a vijs et cogitationibus nostris; quemadmodum ipse nos docet Isaia C. 55. V. 8. neque proinde ea scrutari fas est, quæ Deus alto silentio nobis occultare voluit. Nam prov: C. 25. V. 27. dicitur: qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloriâ.

Axioma tertium.

In ijs rebus, quæ rationem humanam superant, æquissimum est, ut intellectum nostrum autoritati divinæ subjiciamus: idque ratio ipsa naturalis persuadet.

Nam, ut observat S. Aug. fidem ipsam aliqua præcendit ratio, vel clara et distincta ~~ratio~~ perceptio: neque enim Deo revelanti assensum præberemus in ijs, quæ rationem superant, nisi ipsa ratio id æquum esse persuaderet, tum quia Deus longe plura et efficere, quam nos mente capere valeamus; tum quia adeo bonus est et perfectus, ut nec fallere nos possit, nec falli. quare merito ipsius autoritati mentem nostram subjicimus in ijs, quæ à nobis attingi non possunt, idque ita à nobis fieri debere ratio naturalis ostendit.

Autoritas vero divina residet in Ecclesia Catholicâ à Christo Domino fundata et suo capiti Romano Pontifici juncta et subjecta, quæ doctrinam suam tum ex Sacris sive veteris, sive novi præsertim testamenti Scripturis, quas homines divino Spiritu afflati exararunt, tum ex S. traditione à Christo per Apostolos, eorumque successores ac discipulos ad nos transmissa desumit, et cui auxilium speciale promisit ipse Christus, ut in errore nequaquam labatur, possit columna et firmamentum veritatis, prout illam vocat Stus Paulus. Sic enim Salvator Apostolos suos, et in eorum persona, omnes ipsorum successores alloquitur: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Et ad Simonem Petrum, et in ejus personâ, ad omnes ipsius successores Romanos Pontifices, ait: Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et iterum ad eundem: rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Et alibi ad discipulos suos: Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Ecclesia ergo, quæ est sponsa Christi, et ipsius Vicario Romano Pontifice tanquam visibili Capite suo, ipsius Spiritu regitur, nec proinde errare potest in fide; sed quidquid circa fidem definit, non quidem novos fidei articulos condendo, verum constitutos magis explicando, id tanquam certæ et inconcussæ veritatis oraculum est habendum. Quis enim esset finis controversiarum fidei in explicando sensu scripturarum sacrarum seu occurrentium, nisi visibilis adesset judex cujus auctoritate, remoto omni erroris periculo, dirimerentur? Verum hæc non errandi prærogativa, quam in Romano Pontifice et Ecclesia Catholica quilibet fidelis agnoscere debet, in iis tantum versatur, quæ ad fidem spectant, non in reliquis. Unde quæstiones juris, quibus quæritur, quid credendum sit, aut quomodo agendum? puta, quis sit scripturarum sensus quo animo legi debeant, etc. vel facta revelata, quibus nostra fides quovis modo nititur; ut quot sint libri Canonici in S. Bibliis etc. hæc judicio certo, et ab omni errandi formidine libero determinat Summus Pontifex, vel Ecclesia. Sed aliter res se habet in quæstionibus facti: nempe cum facta non sunt revelata, nec fidem nostram respiciunt: Etenim circa ea donum non errandi minime sive Romano Pontifici, sive Ecclesiæ fuit concessum; nisi hujusmodi quæstiones facti ita cum juris quæstionibus sint connexæ, ut nullo pacto ab iis divelli possint. Idque communiter docent, quicunque sunt in S. Theologia probe eruditi.

Axioma 4.

Articulus divinæ fidei est sententia, aut propositio divinitus revelata.

Unde si quoddam antecedens sit de fide, non tamen id, quod aliquis ex eo colligere se putat, pari ratione pertinet ad fidem. quare cum ex hoc fidei articulo, quem Apostolus Paulus inculcat his verbis: Unus enim Deus, unus et mediator Dei, et hominum homo Christus Jesus. Colligunt Acatholici, invocationem sanctorum esse fidei contrariam, et irrita reddere Christi Mediatoris merita, contra negamus.

Nam scimus, unum esse Deum in tribus personis, Patre, filio, ac Spiritu Sancto: Scimus Deum esse mundi

autorem, hoc est, rerum visibilium et invisibilium corporalium et incorporalium Creatorem, scimus primum hominem seu Adamum postquam ab eo conditus fuit, minime ipsius mandato fuisse obtemperantem: Scimus post primi Parentis peccatum, quotquot ex eo progeniti sunt homines, tamquam ex depravato stipite vitium contraxisse, quod Dei hominis, seu filij Dei incarnati sanguine eluendum fuit. Igitur post Christum solum seu filium Dei incarnatum, tamquam per verum Mediatorem Dei et hominum accessum habemus ad Deum; nec quidquam à Deo nisi per Christum Jesum postulare debemus. Unde Ecclesia Catholica suas orationes per Christum Dominum nostrum concludit. At quamvis unicus sit Mediator proprie dictus, nempe Mediator Redemptionis, Christus homo Deus: Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo opporteat nos salvos fieri, ut habetur Act: Apost. C. 4. v. 12. plures tamen dici possunt Mediatores intercessionis, nempe Sancti omnes, qui non quidem per se ipsos, aut meritis duntaxat proprijs gratiam nobis impetrare valent, nedum conferre; sed tamquam Amici Dei à nobis invocantur, ob Communionem, quae inter omnes Sanctos, sive qui adhuc sunt in viâ, sive qui sunt etiam in patriâ, intercedit, ut nobis obtineant à Deo per merita Christi, qui Caput est Ecclesiae, cujus Sancti omnes sunt membra, eam gratiarum et donorum effusionem, quâ indigemus, ut ad salutis portum, coelestemque patriam perveniamus. hæc est fidei Catholicae Summa, cui perperam per consequentias, malasque cavillationes et sophysmata contradicunt Acatholici. vid: Concil. Trid: Sess: 25. de Invocat: Sanctorum.

Axioma Quintum.

Facta sensibilia multorum testium oculatorum diversae nationis, factionisve testimonio, diversis temporibus confirmata, tam certa haberi debent ab unoquoque, quam si proprijs oculis fuissent explorata.

Nam in contingentibus facti certitudo omnis ex hujusmodi testium oculatorum turba petitur, de quorum testimonio ait S. Aug. in hoc duntaxat rerum genere minime dubitandum. Nec sane immerito, cum eos omnes, patria, natione, religione, aliave qualibet ratione dissentientes, communi consilio ad stabiliendum mendacium conspirasse, minime suspicari liceat.

Sed in qstnibg juris, in qibg agitr de eo, qod circa mad
quamda sentiendu est,
Est turba sp argtu pessimi ut post Lib. Pyru
observat Seneca: na pspitatne A iudiciis mxme
abripitr. Unde illud Aristotlis Lib. 2. topycoru C. 2.
Loqendu ut multi, sentiendu ut pauci; scil cu de
jure agitr, n am de facto. Et Persius Satyra pma.

...... Non si quid turbida Roma
Elevet, accedas; examenve improbu in illâ
Castiges trutinâ.

Hoc postremu axioma ad defendenda, quæ in re=
lignis nstra grãa patrata legimus, miracula, sacramq
traditne propugnanda mxme est gparatu; adeo ut et
ipsu, et quæ illud præcedunt, qibg pcipua Scientiæ, ac
fidei discrimina qtinentur, ad hujusmodi reru cognit:
ne nos ducant, quas scire plrmu nstra interest; aqq
proindè de illis tacendu fuit in Logica, cujus finis
est tradere regulas, qibus veritas inveniri, ac invente
distitè et ordinatè possit explicari.